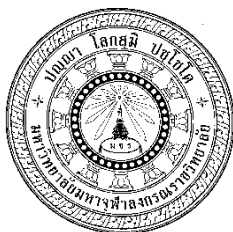

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
**LEARNING AND TEACHING DEVELOPMENT OF
PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL, IN PALI SECTION, OF THE
SANGHA BANG PHLI DISTRICT, SAMUTPRAKARN PROVINCE**

พระมหามงคล อริยชัย (ภูนาเขียว)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

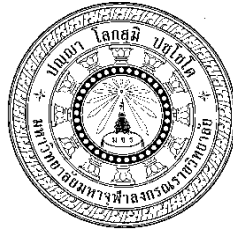
การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

พระมหามงคล อริยชัย (ภุณาเขียว)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**Leanning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma
School, in Pali Section, of the Sangha in Bangphli District,
Samutprakarn Province**

Phramaha MongKhon Ariñchayo (Phunakaew)

A Research Paper Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ

.....
(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

.....
()

ประธานกรรมการ

.....
()

กรรมการ

.....
()

กรรมการ

.....
()

กรรมการ

.....
()

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.,ดร.

ประธานกรรมการ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร ผศ.,ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....
(พระมหามงคล อริณฺชโย (ภุณาเขียว))

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสารนิพนธ์
เรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัด
สมุทรปราการ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
จัดการเชิงพุทธ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ.ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว)

กรรมการ

(พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหามงคล อริณชโย)

ชื่อสารนิพนธ์ : การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
ชื่อผู้วิจัย : พระมหามงคล อริยชัย (ภุชญาเขียว)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมสารนิพนธ์
: พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., ป.ธ. ๖, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ),
พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ)
: พระปลัดระพีณ พุทธิสารโ, ผศ.ดร., พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา),
ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คือ ๑.เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ๒.เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์สามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และ ๓.เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๗๖ กับกลุ่มตัวอย่าง คือ พระภิกษุสามเณรในอำเภอบางพลี จำนวน ๑๐๔ รูป ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟ ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๘ รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา สรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า

๑.พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= ๔.๒๔, S.D.=๐.๔๖๕$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน มากที่สุดคือ ด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X}=๔.๒๖, S.D.=๐.๕๐๑$), รองลงมาคือ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน ($\bar{X}=๔.๒๔, S.D.=๐.๕๑๐$) และน้อยที่สุดคือ ด้านหลักสูตร ($\bar{X}=๔.๒๑, S.D.=๐.๔๙๐$)

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของ พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มี สถานะ อายุ พรรษา และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการ

พัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการพบว่า ๑. ด้านหลักสูตร ยังไม่มีการปรับปรุงให้ทันสมัย น่าสนใจเรียน ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ยังมีการทอกรูปแบบทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ๓. ด้านการวัดผลและประเมินผล มีการจัดสอบปีละหนึ่งครั้ง และยังขาดมาตรฐานในการตรวจข้อสอบ ๔. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน ยังขาดปัจจัยในการพัฒนาและสนับสนุนการเรียนการสอน ดังนั้นจึงควรปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้ทันสมัยขึ้น มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ ควรจัดให้มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนปีละ ๒ ครั้ง และมีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้กับผู้เรียน เพิ่มนิตยภัตให้กับผู้สอน เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ต้องมีการทำเป็นระบบเริ่มจากการวางแผนเปลี่ยนแปลงระบบการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น จัดให้มีการเรียนการสอนที่ทันสมัย พัฒนาเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนมากขึ้น มีการประเมินและวัดผลการเรียนรู้ปีละ ๒ ครั้ง เพื่อมิให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจเล่าเรียนภาษาบาลี จัดให้มีงบประมาณสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้เรียนและผู้สอน

Research Paper Title : Learning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli District, Samutprakarn Province

Researcher : Phramaha Mongkhon Ariñjaya (Phunakaew)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Research Paper Supervisory Committee

: Phramaha Krisada Kittisobhano, Asst. Prof. Dr., Pali VI, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)

: Phrapalad Raphin Buddhissāro, Asst. Prof. Dr., B.A. (Social Studies), M.A. (Asian History), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

This thesis is intended to: 1. study the Development of Learning and Teaching of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli district, Samutprakarn province, 2. study the opinions of the novices and monks towards Learning and Teaching of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli district, Samutprakarn province, 3. study problems, obstacles and suggestions on the efficiency of the learning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli district, Samutprakarn province.

The research methodology was the quantitative research , as a survey with questionnaires that had the reliability test at 0.976 of a sample group of 104 monks and novices in Bangphli District, analyzed by social science program the statistics used are frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test. With one-way analysis of variance and qualitative research with in-depth interviews with 8 key informants by using the descriptive content analysis techniques.

The findings of research were as follows :

1. The Monks and Novices had Opinions on the Development of Learning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli District, Samutprakarn Province. The Overall was at a High Level ($\bar{x}$ =4.24, SD=0.465) and When Considered in each aspect, it found that it is at a high level in all aspects. ($\bar{x}$ =4.26,S.D.=0.501), followed by the budget of support ($\bar{x}$ = 4.24, SD = 0.510) and the least was the curriculum ($\bar{x}$ = 4.21, SD = 0.490).

2 . The findings of the opinions of the monks and novices with different educational backgrounds had opinions on the Learning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli district, Samutprakarn province was not different. It rejected the research hypothesis. But the monks and novices who have different status, age and education, had the different opinions on the Learning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli district, Samutprakarn province, were significantly different at level 0.05. It accepted the research hypothesis.

3. Problems, obstacles and suggestions for the Learning and Teaching Development of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, of the Sangha in Bangphli district, Samutprakarn province, found that 1) the curriculum has not been updated to be modern and no interesting 2.Teaching and learning management aspect , it is still causing of boring learning. 3) Examination and evaluation aspect , there is an examination once a year and still lacks of the standard for examination. 4) The budget support aspect, still lacks of the factors to develop and support teaching and learning. Therefore, the curriculum and teaching and learning management should be improved. The modern technology should be introduced and should arrange to have the examination and evaluation of the study twice a year and support the scholarships for learners and the teachings to the instructors to have the motivation to develop learning and Teaching of Phrapariyattidhamma School, Pali Section, , must have the plan for changing to have more teaching efficiency, to have modern teaching, develop more technology and have the examination and evaluation of the study twice a year for no boring study and more interesting Pali study and should have the budget support of teaching and learning for motivation of learners and teachers.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากคณาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ขออนุโมทนาขอบคุณ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่ได้ทำการเปิดสอนหลักสูตรนี้ขึ้นมาและความเมตตาคณะกรรมการคummingsสารนิพนธ์ได้แก่ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ ผศ.,ดร.ประธานกรรมการควบคุมสารนิพนธ์ และ พระปลัดระพิน พุทธิสารโ ผศ.,ดร. กรรมการควบคุมสารนิพนธ์ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษาแนะนำ และช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขสารนิพนธ์จนสำเร็จได้ด้วยดีตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณประธานการสอบป้องกันสารนิพนธ์ ขอเจริญพรขอบคุณกรรมการสอบป้องกันสารนิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำในการทำสารนิพนธ์ให้สมบูรณ์ลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาที่ได้ให้ความเมตตาชี้แนะแนวทางในการศึกษาตลอดถึงในการทำสารนิพนธ์ครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกรูปที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือในด้านการเรียน พร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ตลอดถึงให้กำลังใจในการทำสารนิพนธ์ ในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระศรีรัตนเมธี เจ้าคณะอำเภอบางพลี เจ้าอาวาสวัดกิ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ และทุกท่านที่ให้ความกรุณาอนุญาตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และให้สัมภาษณ์ช่วยเหลือเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป คณาจารย์ทุกท่านและเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตา เอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี และขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกรูปที่ให้ความเมตตาช่วยเหลือในด้านการเรียน พร้อมทั้งคำแนะนำเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ตลอดถึงให้กำลังใจในการทำสารนิพนธ์ ในครั้งนี้และที่ขาดไม่ได้กับผู้ที่มีความอุปถัมภ์ในด้านการศึกษาในครั้งนี้ ขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่านที่ให้ความเมตตาในการตอบแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นรายละเอียดในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ รวมถึงเจ้าของตำราที่ผู้วิจัยใช้เพื่อการศึกษาค้นคว้า

อานิสงส์ใดที่จักพึงบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดา คุณมารดา คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุก ๆ เรื่องจนทำให้ผู้จัดทำสารนิพนธ์ได้รับประโยชน์ ตลอดจนถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่านทุกคน

พระมหามงคล อริยชัย (ภุณาเขียว)

มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ฅ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒. คำถามการวิจัย	๓
๑.๓. วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๔. ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕. สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗. ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑. แนวคิด เกี่ยวกับการพัฒนา	๗
๒.๒. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา	๑๔
๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับพระปริยัติธรรมแผนกบาลี	๔๓
๒.๔. บริบทพื้นที่การทำวิจัย	๖๖
๒.๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๗
๒.๖. กรอบแนวความคิดการวิจัย	๗๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑. รูปแบบการวิจัย	๘๐
๓.๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๑
๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๓
๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๖
๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย	๘๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๐
๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	๙๒
๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๗
๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	๑๒๑
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	๑๒๖
๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๓๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๙
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป	๑๓๙
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๑๓๙
บรรณานุกรม	๑๔๒
ภาคผนวก	๑๕๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๕

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑.	แสดงหลักสูตรวิชาแปลไทยเป็นมคธ แปลมคธเป็นไทย และสัมพันธไทย	๕๒
๓.๑.	แสดงจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง	๘๓
๔.๑.	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๑
๔.๒.	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ โดยภาพรวม	๙๓
๔.๓.	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ด้านหลักสูตร	๙๔
๔.๔.	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน	๙๕
๔.๕.	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล	๙๖
๔.๖.	ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	๙๗
๔.๗.	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการ จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบาง พลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้าน สถานะ	๙๘
๔.๘.	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการพัฒนาการ จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบาง พลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ	๑๐๐
๔.๙.	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อย ที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนก ตามอายุ โดยภาพรวม	๑๐๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๐. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านหลักสูตร	๑๐๓
๔.๑๑. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านการวัดผลและประเมินผล	๑๐๔
๔.๑๒. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	๑๐๕
๔.๑๓. การเปรียบเทียบความคิด เห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านพรรษา	๑๐๖
๔.๑๔. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา โดยภาพรวม	๑๐๘
๔.๑๕. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านหลักสูตร	๑๐๙
๔.๑๖. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านการจัดการเรียนการสอน	๑๑๐

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๗. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านการวัดผลและประเมินผล	๑๑๑
๔.๑๘. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	๑๑๒
๔.๑๙. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวุฒิ การศึกษานักธรรม	๑๑๓
๔.๒๐. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวุฒิ การศึกษานักเปรียญธรรม	๑๑๔
๔.๒๑. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม โดยภาพรวม	๑๑๖
๔.๒๒. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ด้านหลักสูตร	๑๑๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๒๓.	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ด้านการวัดผลและประเมินผล	๑๑๘
๔.๒๔.	ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	๑๑๙
๔.๒๕.	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน	๑๒๐
๔.๒๖.	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร	๑๒๒
๔.๒๗.	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน	๑๒๓
๔.๒๘.	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล	๑๒๔
๔.๒๙.	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	๑๒๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑.	แสดงโครงสร้างการบริหารงานการศึกษาแผนกบาลี	๓๒
๒.๒.	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๔๙
๔.๑.	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๓๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี/พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนคัมภีร์อรรถกถาบาลี/ภาษาไทย ใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๗, หมายถึง ทีฆนิกาย สลักขณธวคคปลาติภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๐ ทีฆนิกาย สลักขณธวคค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมงคฺลวิสาสินี สลักขณธวคคอรรถกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับดังนี้

๑. คำอธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

คำย่อ	พระวินัยปิฎก ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	ภาษาไทย
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	ภาษาไทย

คำย่อ	พระสุตตนปิฎก ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.สี. (ไทย)	= สุตตนปิฎก ทีฆนิกาย สลักขณธวคค	ภาษาไทย
ที.ม. (ไทย)	= สุตตนปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคค	ภาษาไทย
ขุ.ปฎิ. (ไทย)	= สุตตนปิฎก ขุททกนิกาย ปฎิสมภิทามคค	ภาษาไทย
ขุ.ขุ. (ไทย)	= สุตตนปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	ภาษาไทย
ขุ.จุ. (ไทย)	= สุตตนปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิตเทศ	ภาษาไทย
ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตนปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และกฎระเบียบคำสั่ง และข้อบังคับของกรมการมหาเถรสมาคม คณะสงฆ์กระทรวงศึกษาธิการ และกรมการศาสนา โดยมีกรมการมหาเถรสมาคมองค์กรสูงสุด ของคณะสงฆ์ สถานการศึกษาของคณะสงฆ์ คณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์ คณะกรรมการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) พ.ศ. ๒๕๔๐ คณะกรรมการฝ่าย ต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ แม่กองบาลีสนามหลวงแม่กองธรรมสนามหลวง เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเป็นผู้รับผิดชอบ ในการบริหารตามลำดับ ในปัจจุบันการศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษา มีอยู่ ๔ ประเภท คือ ๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ๔. การศึกษาระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่ง^๑

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาดั้งเดิม ที่คณะสงฆ์ดำเนินการมา เป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน มีระบบการและระเบียบการอันเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่รัดกุม เป็นการศึกษาที่อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ มีผลของการศึกษาเป็นที่ยอมรับ ของประชาชนโดยทั่วไปมีเกียรติประวัติ และเกียรติภูมิที่ผู้ศึกษาได้รับอย่างสูงส่ง และถือเป็นการศึกษา ของคณะสงฆ์โดยเฉพาะ มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตบุคลากรของพระศาสนา เพื่อรับใช้พระศาสนา^๒ นอกจากนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นหัวใจของการศึกษาของคณะสงฆ์ ที่มีผล ต่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพราะคัมภีร์สำคัญ เช่น พระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทจารึกไว้ด้วยภาษาบาลี และการรักษาต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาบาลี เพื่อป้องกันพระพุทธรูป พุทธพจน์ มิให้คลาดเคลื่อนที่รู้กันว่าพระสัทธรรมปฏิรูป ฉะนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงเป็นสิ่ง สำคัญที่ จะรักษาศาสนธรรมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยังเป็นการเพิ่มวิทยฐานะให้ กับพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้มีเกียรติมีฐานะที่สูงขึ้น เป็นผู้มีคุณค่าใน สังคม ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นเกียรติอย่างสูง โดยผู้สอบได้เปรียญธรรม

^๑ กรมการศาสนา, ข้อมูลจากการตรวจการคณะสงฆ์ของเจ้าคณะภาค ๔ ประจำปี ๒๕๓๘, ในเอกสารการประชุมสัมมนาเจ้าคณะภาค, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘), หน้า ๙.

^๒ พระธรรมปัญญาจารย์, ประวัติความเป็นมาของสำนักเรียนวัดปากน้ำ พุทธศักราช ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: หจก. สตาร์กรุ๊ป, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕๑.

๓ ประโยค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุญาตถวายให้สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เสด็จพระกอบพิธิทรงตั้งเปรียญธรรม ๓ ประโยค ประทานพัดเปรียญ และประกาศนียบัตร ตามเวลา และสถานที่ อันสมควร พระภิกษุที่ สอบเปรียญธรรม ๓ ประโยค เมื่อได้รับพระราชทานทรงตั้งเปรียญธรรมแล้ว จะได้รับพระบรมราชานุญาต ให้ใช้คำว่า “พระมหา” นำหน้าชื่อเดิมได้ ส่วนสามเณรจะใช้คำ ว่า ป. (เปรียญ) ตามหลังชื่อตัว และนามสกุลได้ นับว่าเป็นเกียรติ และนำ ชื่อเสียงมาสู่วงศ์ ตระกูลไม่น้อย

แม้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูง ที่คณะสงฆ์ ยอมรับโดยสมบูรณ์ว่า เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากร ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำ สอน เพื่อทรงศาสนา และเผยแผ่คำ สอนไปสู่ประชาชน เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมโดยรวมก็ตาม แต่การจัดการศึกษาในแผนกนี้ยังมีปัญหาอีก มากมายที่รอการแก้ไข ดังจะเห็นได้ จากผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒” พบว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมีสภาพปัญหาและอุปสรรค ดังนี้ ๑. ด้านหลักสูตร เนื้อหาสาระเก่าเกินไป และภาษาที่ใช้ ในหนังสือเป็นภาษาที่ เข้าใจยาก โดยเฉพาะเนื้อหาสาระในแผนกบาลี การจัดการเรียนการสอน ยังไม่เป็นระบบ ใช้วิธีการเรียนการสอนเน้นการท่องจำ และการแปลไม่ค่อยมีการประยุกต์ใช้ และขาดการวิเคราะห์ ๒. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้ สอนมีไม่เพียงพอ มักใช้ระบบ การศึกษาแบบพี่สอนน้อง ครูสอนขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดประสบการณ์ ไม่สามารถ ประยุกต์ใช้กับสภาพจริงได้ ๓. ด้านการวัดและประเมินผล เกณฑ์ การวัดและประเมินผล มักวัด ความจำ มากกว่าความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ ไม่มีเกณฑ์มาตรฐาน และกฎเกณฑ์ แน่นนอน ในผลงานวิจัยนี้ยังได้เสนอ แนวทางการแก้ไขปัญหาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี^๓

แม้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีซึ่งเป็นการศึกษาระดับสูง ที่คณะสงฆ์ ยอมรับโดยสมบูรณ์ว่า เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของบุคลากร ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำ สอน เพื่อทรงศาสนา และเผยแผ่คำ สอนไปสู่ประชาชน เพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของสังคมโดยรวมก็ตาม แต่การจัดการศึกษาในแผนกนี้ยังมีปัญหาอีก มากมายที่รอการแก้ไข

จากความสำเร็จและปัญหา การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัย ต้องการจะศึกษาการจัดการศึกษาแผนกบาลี ของสำนักเรียนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความพร้อมในการจัดการศึกษา การเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ ในการนำไป ปรับปรุงพัฒนา การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น โดยมีความเชื่อเบื้องต้นว่า การจัดการศึกษาประเภทนี้เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร ผู้ในใจทั่วไปให้เข้าใจ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ยังช่วยเป็นภูมิคุ้มกันให้กับ

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒.

เยาวชน ที่บวชเข้ามาเรียนได้ห่างจากปัญหายาเสพติด และปัญหา พฤติกรรมที่ผิดจากศีลธรรมอันดีงาม เพราะเยาวชนผู้ มาบวชเรียนเหล่านี้จะได้รับการอบรมบ่มนิสัย กล่อมเกลา ให้อยู่ในหลักธรรมของศาสนาอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่อง อันจะช่วยบรรเทาปัญหา ทางสังคมของเยาวชนได้ ในอนาคต อีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเรื่องนี้ เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงและพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ให้ดียิ่งขึ้น

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีอะไรบ้าง

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์สามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับ “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ใช้กรอบแนวคิดการจัดการศึกษา ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านการบริหารหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านการวัดผลประเมินผล ๔. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน^๔

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

^๔ บาลีสนามหลวง, กอง, เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ.๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

ตัวแปรต้น (independent variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล คือ สถานะ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม)

ตัวแปรตาม (dependent variables) ได้แก่ ทักษะการจัดการจัดการพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ๔ ด้าน คือ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านการวัดผลประเมินผล ๔. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ พระภิกษุสามเณรสังกัดมหานิกายที่เข้าเรียนพระปริยัติธรรม ปี ๒๕๖๑ จำนวน ๑๔๐ รูป^๕

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ในการทำวิจัย ได้แก่ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๖๑ ถึงเดือน มีนาคม ๒๕๖๒ รวม ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ พระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถามที่มี สถานะ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ พระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถามที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ พระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถามที่มี พรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ พระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถามที่มี วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

๑.๕.๕ พระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถามที่มี วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

^๕ สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางพลี, บัญชีรายชื่อผู้เข้าสอบพระปริยัติธรรม แผนกบาลี, (สมุทรปราการ: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางพลี, ๒๕๖๑), (อัดสำเนา).

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

๑.๖.๑ การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๑.๖.๒ การจัดการ หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมหรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่ากิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปในแนวทางที่จะบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๑.๖.๓ การเรียนการสอน หมายถึง สภาพระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน จำนวน ๓ ด้าน คือ ๑. ด้านการบริหารหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านการวัดผลประเมินผล

๑.๖.๔ หลักสูตร หมายถึง หลักของการเรียนการสอนที่ใช้ตำราเรียนในภาษาบาลี มีการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

๑.๖.๕ การเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและมีการบวนการที่ใช้ถ่ายทอดความรู้ ของผู้สอนสู่ผู้เรียน และมีการเน้นท่องจำเป็นหลัก รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

๑.๖.๖ การวัดผลและประเมินผล หมายถึง กระบวนการเรียนที่มีการประเมินสอบวัดผล เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนแผนกบาลี ของสำนักเรียนอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๖.๗ พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมทั้ง ๙ ชั้น ของพระภิกษุสามเณรสังกัดมหานิกายในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เรียกว่า เรียนบาลี คือ พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

๑.๖.๘ นักเรียน หมายถึง พระภิกษุหรือสามเณรที่เป็นผู้เรียนในแผนกบาลีสำนักเรียนอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๗.๔ ผลจากการวิจัยนำไปสู่การบริหารการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อื่นได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์

๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๒ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ภายใต้แนวความคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับ การพัฒนา

๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับ การจัดการศึกษา

๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับ พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

๒.๔ บริบทพื้นที่การทำวิจัย

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา คือการกระทำเพื่อมุ่งปรับปรุงส่งเสริมให้คนที่อยู่ร่วมกันมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านวัตถุและจิตใจอันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุขแต่การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขจะต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างประกอบกันอย่างน้อยที่สุดจะต้องมีปัจจัยขั้นพื้นฐานที่ดีพอสมควรกล่าวคือมีที่อยู่อาศัยมีอาหารเพียงพอแก่การเลี้ยงชีพมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มสมควรแก่สภาพและฐานะเวลาเจ็บป่วยควรจะได้รับการรักษาพยาบาลมีอาชีพมั่นคงมีรายได้เพียงพอแก่ค่าใช้จ่ายในการครองชีพมีความรักใคร่สมานสามัคคีกันของสมาชิกในสังคมและปราศจากภัยคุกคามจากโจรผู้ร้าย สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าช่วยเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ในการศึกษาและค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานั้น มีนักวิชาการหลากหลายท่านที่ได้ทำการศึกษาและค้นคว้าไว้หลายท่าน ผู้วิจัยจึงได้ทำการนำเสนอไว้ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ยิ่งขึ้นหรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือการพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่าแต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลง ย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนาจะสามารถตีความหมายได้ ๒ นัย คือ

๑ การพัฒนา ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

๒ การพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจโดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

คำว่า การพัฒนา ใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมืองและการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไปดังกล่าวแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ซึ่งอาจจำแนกออกได้เป็น ๑๐ ลักษณะ คือ

๑ ความหมายจากรูปศัพท์

โดยรูปศัพท์ การพัฒนา มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ^๑ ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า พัฒนา หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโตได้ งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี การพัฒนา โดยความหมายจากรูปศัพท์จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ^๒

^๑ ปกรณ์ ปรียากร, ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^๒ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

๒ ความหมายโดยทั่วไป

การพัฒนาที่เข้าใจโดยทั่วไปมีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบหรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่า ก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา^๓ การพัฒนา ในความหมายโดยทั่วไปจึงหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ความหมายนี้ นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่ใช่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม^๔

๓ ความหมายทางเศรษฐศาสตร์

นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ว่า หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นกระบวนการทางสังคม ที่ผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์

จะเห็นได้ว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดความหมายของการพัฒนา โดยใช้ความหมายจากรูปศัพท์และความหมายโดยทั่วไป คือ หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

๔ ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์

นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของการพัฒนา เป็น ๒ ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทำให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนา เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

การพัฒนา ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว เพราะหมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

^๓ ปกรณ์ ปรียากร, ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

^๔ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒.

๕ ความหมายทางเทคโนโลยี

ในทางเทคโนโลยี การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยม เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัยหรือ การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วยเทคโนโลยีนั่นเอง

จะเห็นได้ว่า ความหมายของการพัฒนาในทางเทคโนโลยีแตกต่างออกไปจากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

๖ ความหมายทางการวางแผน

ในทางการวางแผน การพัฒนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด ซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ^๕ สรุปได้ว่าการพัฒนาเป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้

$$D = f(P+M)$$

เมื่อ $D = \text{Development}$ คือ การพัฒนา

$P = \text{Planning}$ คือ การวางแผน

$M = \text{Management}$ คือ การบริหารงานหรือการจัดการ

ดังนั้น การพัฒนา จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาในความหมายของนักวางแผน จะเป็นไปอีกแนวทางหนึ่ง โดยอาจสรุปได้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ จะเห็นได้ว่าความหมายของการพัฒนาทางการวางแผนกำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่การพัฒนาในความหมายนี้

๗) ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ

การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด

^๕ The United National Educational, Scientific and cultural Organization : UNESCO, (New York: McGraw-Hill Book company, 1982), p. 305. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๔.

การพัฒนา ในความหมายของการปฏิบัติการณ์นี้เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผนโดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการณ์พัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

๘ ความหมายทางพระพุทธศาสนา

“การพัฒนา” มาจากคำภาษาบาลีว่า วัตตะนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดลอมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัตตะนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนา หรือ คำว่า เจริญ นั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวนั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเทศา คือตัดผม มีความหมายว่า รัก เช่น นุสยา โลภทุณโน แปลว่า อย่างเป็นคนรักโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

กล่าวได้ว่า การพัฒนา ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้ มีลักษณะเดียวกันกับการพัฒนาในความหมายทางการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียงการวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น

๙ ความหมายทางสังคมวิทยา

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การภาวนา 4 คือ กายาภาวนา สีสภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากร ของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ

การพัฒนา เป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย

นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ การพัฒนา โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพระพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผน เรียกว่า การบริหารและการจัดการนั่นเอง

นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ การพัฒนา ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกันดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน

จากความหมายในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนามีความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างการออกไปบ้าง ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากความหมายเหล่านี้อาจสรุปได้ว่าการพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง

นอกจากนั้นแล้ว คำว่า “ พัฒนา ” การพัฒนาว่า “การพัฒนา หมายถึง การเติบโต ความเจริญ ความก้าวหน้า ความรุ่งเรือง”^๗ ในทางพุทธศาสนา การพัฒนา มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ แบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือการพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดลอมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า การพัฒนาหรือคำว่า เจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือตัดผม มีความหมายว่า รก เช่น นุสยา โลภวทุมน โส แปลว่า อย่างเป็นคนรกโลกอีกด้วย

ดังนั้น การพัฒนา จึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา^๘ ในความหมายของการปฏิบัติการนี้เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผนโดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้วแต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติการพัฒนานี้ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้^๙ ฉะนั้น การกระตุ้นเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจรโดยไม่มีการสิ้นสุด^{๑๐}

จากการให้ความหมายการพัฒนาดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การดำเนินการใด ๆ อย่างต่อเนื่องที่มุ่งเน้นให้เกิดความเจริญ ก้าวหน้า เติบโตในแนวทางที่ดี ไม่มีผลกระทบหรือเกิดปัญหาตามมาซึ่งต้องนำมาปฏิบัติการจึงจะเกิด “การพัฒนา”

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖).

^๘ พระราชวรเมธี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖-๑๘.

^๙ สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^{๑๐} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท, เอกสารการสนทนาวิชาการธรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ ๑-๗, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔), หน้า ๙๑-๙๒.

การพัฒนาคือหัวใจของความเจริญรุ่งเรือง ชีวิตจะมีค่าเมื่อได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม การพัฒนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคม ขณะที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พระพุทธศาสนาที่มีสถาบันวัด เป็นส่วนประสานประโยชน์ระหว่างชุมชนกับศาสนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาไปในทุก ๆ ด้าน ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าของโลก เพื่อให้หน่วยงานอันสำคัญนี้ได้มีสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถดึงดูดใจ นำคนเข้าสู่กระบวนการพัฒนาทั้งทางกายภาพและทางจิตวิญญาณ อำนาจประโยชน์อันพึงประสงค์ของชุมชนได้ วัดจึงควรได้รับการพัฒนา

พระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาสาระ คือหลักคำสอนอันได้แก่ พระธรรมวินัย ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาไปถึงที่สุดแล้ว คำสอนนั้นจะเป็นคำสอนระดับพื้นฐาน คำสอนระดับกลางหรือคำสอนระดับสูง แต่สิ่งที่จะต้องพัฒนาและต้องพัฒนาไปตามยุคสมัยเพื่อความทันโลกทันเหตุการณ์ให้สามารถประสานประโยชน์ระหว่างสถาบันศาสนากับประชาชน คือ ศาสนสถานหรือวัด และศาสนบุคคล

ปัจจุบันสามหมื่นกว่าวัดที่สามารถให้เป็นสถานพัฒนาจิตวิญญาณประชาชนได้ปีละนับหลายล้านคนหากวัดนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมเป็นรมณีสถาน สามารถดึงดูดใจผู้ที่ผ่านมาให้เกิดมีความสุขที่สัมผัสได้ ก็จะเป็นสิ่งพึงทำ

ในสภาพการณ์ที่ประชาชนกำลังสับสนกับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก และยังถูกกระแสความบีบคั้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมอย่างขนาดหนัก จนเกิดภาวะลังเลไม่แน่ใจว่าจะนำพาชีวิตไปทางใดให้เกิดความกระเทือนต่อชีวิตน้อยที่สุด วัดน่าจะแสดงบทบาทสนองตอบเป้าประสงค์ของพุทธศาสนาที่ชัดเจนออกมาในฐานะผู้ให้ที่พึงพึงทางกายทางใจที่ไม่มีความสลับซับซ้อนแก่ประชาชน โดยสร้างบรรยากาศอันเหมาะสมขึ้นโดยที่เมื่อเขาเหล่านั้นเข้าสู่บริเวณวัดแล้วเกิดความรู้สึกได้ทันทีว่าภาวะบีบคั้นค่อย ๆ ลดลง และหมดไป ความสะดวกสบายความสุขกายสุขใจค่อย ๆ เข้ามาแทนที่ สภาพการณ์เช่นนี้จะต้องเป็นเป้าประสงค์หลักของวัดในยุคปัจจุบันและอนาคต ความคาดหวังนั้นจะเป็นจริงขึ้นมาได้ก็ต่อเมื่อวัดทั้งหลายได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและเป็นระบบได้รับการบริหารจัดการที่เป็นระบบแต่ในสภาพปัจจุบันยังมีวัดจำนวนน้อยได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ถึงเวลาที่จะต้องกระตุ้นเร่งเร้า รมรงค์ในการพัฒนาวัดกันอย่างเต็มศักยภาพ และในการพัฒนานั้นควรมีกรอบและขอบข่าย หลักการ วิธีการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย รวมทั้งแผนปฏิบัติการทั้งในส่วนของแต่ละวัด และในส่วนรวมของสถาบันวัด

ภาพวัดที่ควรเป็นเมื่อมองย้อนอดีตไปแล้วดูที่ปัจจุบันและมองก้าวไปในอนาคต พร้อมกับศึกษาความต้องการของสังคมโลกหรือความต้องการของมวลมนุษยชาติ จะได้ข้อสรุปว่าวัดควรจะเป็นสถานที่ซึ่งมีความร่มรื่น ให้ความเย็นกายเย็นใจ มีความเป็นระเบียบอิงอาศัยธรรมชาติ มีความปลอดภัยไร้ความหวาดระแวง มีสถานที่ให้ผู้เข้าไปสัมผัสได้ศึกษาตนเอง มีเสียงธรรมกล่อมเกล่าจิตใจ มีมุมหนังสือให้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทางพระพุทธศาสนาได้ และมีศักยภาพที่จะเป็นที่พึ่งพิงของผู้ไฝ่สันติ

การมีนโยบายและแผนการเพื่อดำเนินการ ในครั้งพุทธกาลเห็นวัดเป็น “อาราม” คือที่ให้เกิดความพึงพอใจโดยอาศัยธรรมชาติในการสร้างความเป็น “อาราม” ปัจจุบันวัดถูกกระแสวัตถุนิยม โภณทัບ ความเป็นอารามลดลง เพราะถูกอาคารสิ่งก่อสร้างเข้ามาเบียดบัง ทั้ง ๆ ที่ประชาชนยังต้องการ อาราม แม้อนาคตที่ประชาชนยังต้องเผชิญกับความวุ่นวายของกระแสสังคม ความต้องการ

อารามยังเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนประชากรโลก การพัฒนาวัดให้เป็นอารามเป็นรมณีย์สถานจึงยังมีความจำเป็นเพิ่มขึ้น

สถานที่อันรื่นรมย์ น่าจะได้รับการดำเนินการเป็นอันดับแรก การพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่อันรื่นรมย์ อาจจะต้องใช้เวลา แต่วิธีการไม่ยุ่งยาก พยายามปลูกต้นไม้ให้มาก รักษาต้นไม้ที่มีอยู่แล้วให้เจริญเติบโตตามปกติ ไม่นานนักความรื่นรมย์ก็จะปรากฏ

วัดเกิดขึ้นได้ด้วยศรัทธาของประชาชน และวัดโดยพฤตินัยถือว่าเป็นสมบัติส่วนรวมของประชาชน ชุมชนมีส่วนในการเป็นเจ้าของวัด ฉะนั้น หากดึงเอาศรัทธาของประชาชนที่มีต่อวัดซึ่งเขามีส่วนเป็นเจ้าของเพื่อเข้ามาพัฒนาวัดความสำเร็จในการพัฒนาย่อมเป็นไปได้สูง นั่นคือต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการมีส่วนร่วมนั่นเอง อาจจะมีกระบวนการที่ต้องจัดการ ได้แก่ การประชุมวางแผน การกำหนดทิศทางการพัฒนา การกำหนดแนวทางการดำเนินการ การกำหนดเขตพื้นที่ให้เป็นสัดส่วน การระดมทุนหรือทรัพยากร และการระดมกำลังงาน^{๑๑}

การพัฒนา จึงหมายถึง การเติบโตของความเจริญ ความก้าวหน้า ความรุ่งเรือง ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา

๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษา เรียกว่า สิกขา ซึ่งก็คือการศึกษา พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด ด้วยพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ตลอดจนในหมู่อรหันตสาวกทั้งหลายที่พากันเสียสละตามแบบอย่างขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แยกย้ายไปเผยแผ่พุทธธรรมตามหมู่บ้านและชุมชนต่าง ๆ จนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว ส่วนหนึ่งก็มาจากการศึกษาที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา ผู้วิจัยจะได้นำเสนอในรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการศึกษา

ความหมายของการศึกษานั้นนักวิชาการ ผู้ทรงวุฒิทั้งด้านพระพุทธศาสนา และด้านวิชาการทั่วไป ได้นิยามความความหมายที่สอดคล้องกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้ศึกษา แปลเป็นภาษาไทยมาจากคำว่า สิกขา ที่จริงศึกษาเองก็เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศึกษา สามคำนี้ความหมายเดียวกันคือ สิกขา เป็นบาลี ศึกษาเป็นสันสกฤต แล้วก็ศึกษาเป็นคำไทยที่แผลงจากสันสกฤต สิกขา คือ การศึกษา หมายถึงการเรียนรู้ และการฝึกฝนพัฒนา^{๑๒} การศึกษา คือ วิธีการต่าง ๆ ในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ทฤษฎี ต่าง ๆ ที่พยายามจะอธิบายหรือใช้เหตุผลในการถ่ายทอดนั้น คุณค่าหรืออุดมคติต่าง ๆ ที่มนุษย์ พยายามจะเข้าไปถึงโดยอาศัยความรู้ ทักษะ

^{๑๑} กรมศาสนา, วัดพัฒนา ๔๔, (กระทรวงศึกษาธิการ: กองพุทธศาสนสถาน, ๒๕๔๔), หน้า ๙.

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), สอนนาถ-สอนจิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗.

และทัศนคติ^{๑๓} การศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงามทุกด้าน เช่น ด้านความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ พฤติกรรม ค่านิยม คุณธรรม เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดี มีประสิทธิภาพจะสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง สังคมและประเทศชาติ^{๑๔} การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคคล มีอิทธิพลต่อทุกอย่างที่มีชีวิต บุคลิกภาพและความรู้สึกของมนุษย์ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การศึกษา คือ การสร้างหรือจัดระบบใหม่ให้แก่ ประสบการณ์ ซึ่งเพิ่มความรู้และประสบการณ์ และเพิ่มพูนความสามารถที่จะกำหนดทิศทางของประสบการณ์อนาคต^{๑๕} เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^{๑๖} การศึกษามีไว้เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การพัฒนาคนเป็นเป้าหมายหลักของการศึกษาไทย การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายรอง ทั้งนี้เพราะถ้าคนได้รับการพัฒนาดีแล้วฐานความรู้ก็จะตามมาเอง^{๑๗}

การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญของการอบรมบ่มนิสัย การกล่อมเกลางานสังคม การเตรียมตัวเพื่อให้บุคคลมีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพในอนาคต เป้าหมายของการศึกษาดังที่กล่าวนี้ มิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ของคนแต่ละคนเท่านั้น แต่ต้องมุ่งไปสู่สังคมในภาพรวม คือ การนำไปสู่สังคมที่เข้มแข็ง มีเอกภาพ อันเนื่องมาจากสมาชิกของสังคมมีคุณภาพและร่วมสร้างประโยชน์ให้กับสังคมที่ตนอยู่อาศัย จึงถือได้ว่าครูเป็นคนสำคัญในการสร้างเยาวชนที่ดีและสร้างอนาคตของประเทศ และหากผลผลิตทางการศึกษาไม่มีคุณภาพ ครูก็ต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบด้วย เพราะว่าผู้ที่มีการศึกษาคือผู้ที่ประสบผลสำเร็จสังคมให้ความยอมรับ^{๑๘} เป็นกระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นตัวควบคุมให้บุคคลได้รับความรู้ ความสามารถและพัฒนาการตนเองอย่างดีที่สุด^{๑๙}

สรุปได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการให้และรับความรู้และประสบการณ์ การปรับเปลี่ยน ทัศนคติการสร้างจิตสำนึก การเพิ่มพูนทักษะ การทำความเข้าใจให้กระจ่าง การอบรมปลูกฝังค่านิยม

^{๑๓} สุกัญญ์ ศิวรักษ์, **ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

^{๑๔} วิไล ตั้งจิตสมคิด, **การศึกษาและความเป็นครูไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

^{๑๕} อัครพงษ์ สัจจวาจิต, **ปรัชญาการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**, (กรุงเทพมหานคร: แอล.ที.เพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๑๖} ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก, (๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒), หน้า ๑.

^{๑๗} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ทิศทางการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘.

^{๑๘} Glenn Langford, **Philosophy and Education**, (London: Macmillan, 1968), p. 60.

^{๑๙} Carter V. Good, **Dictionary of Education**, 3rd ed., (New York: McGraw-Hill Book company, 1973), p. 17.

การถ่ายทอดศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของสังคม การพัฒนาความคิดโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บุคคลมีความเจริญงอกงามทางปัญญา มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการประกอบอาชีพ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม มีค่านิยมที่ดีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกระบวนการดำเนินการให้มนุษย์ได้รับการศึกษานี้ หากรัฐยังไม่เข้ามาดูแล ก็เป็นเรื่องที่คนใกล้ชิดเช่น ครอบครัว หรือญาติมิตรเพื่อนฝูงทำหน้าที่อบรมสั่งสอนกันเอง เพื่อให้ผู้รับการอบรมสามารถอยู่ร่วมกับสังคมขนาดย่อมนั้นได้ แต่เมื่อสังคมขยายตัวมากขึ้นจนปัจจุบันกลายเป็นสังคมระดับประเทศ การให้การศึกษาต้องเป็นไปอย่างระบบ ต้องมีการจัดการ มีเป้าหมาย มีรูปแบบกระบวนการ มีการลงทุน และมีผู้รับผิดชอบ ดังที่เราเรียกโดยรวมว่า การจัดการศึกษา คือ ทำทุกอย่างอย่างเป็นระบบที่ทุกส่วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

๒.๒.๒ แนวทางการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๖ ระบุไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ในมาตรา ๙ ยังได้กล่าวถึง การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ ในหมวด ๔ ตั้งแต่ มาตราที่ ๒๒ ถึง มาตรา ๓๐ กล่าวถึงการจัดการศึกษาไว้ ดังนี้^{๒๐}

๑ การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน ประสบการณ์การเรียนรู้ให้ยึดหลัก ดังนี้

๑.๑ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นต้องจัดสภาวะแวดล้อม บรรยากาศรวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อความสามารถ ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ ที่สอดคล้องกับความถนัด และความสนใจเหมาะสมแก่วัย และศักยภาพของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา และเป็นการเรียนรู้กันและกัน อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตนเองชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง บุคคล ชุมชน และทุกส่วนของสังคม

๑.๒ ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนการสอนมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ได้ คิดเป็น ทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๒ มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียนโดยเน้นความรู้ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และบูรณาการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างสมดุล รวมทั้งการฝึกทักษะ และกระบวนการคิด

^{๒๐} สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้ โดยให้ผู้เรียน มีความรู้ และประสบการณ์ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒.๒ ความรู้ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

๒.๓ ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

๒.๔ ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

๒.๕ ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต อย่างมีความสุข

๓ กระบวนการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๓.๑ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๓.๒ ให้มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓.๓ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๓.๔ จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

๓.๕ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

๓.๖ ผู้เรียนและผู้สอนเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

๓.๗ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถาน ที่มีการประสานความร่วมมือ กับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน ตามศักยภาพ

๔ การส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดบทบาท ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของรัฐและสถานศึกษาต่าง ๆ ดังนี้

๔.๑ รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้ อย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

๔.๒ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษา

๔.๓ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

๔.๔ หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายเหมาะสม กับแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล สาระของหลักสูตร ทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และ ความรับผิดชอบ ต่อสังคม

๔.๕ ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพ การพัฒนาระหว่างชุมชน

๔.๖ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัย เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน ในแต่ละระดับการศึกษา

๕ การประเมินผลการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงวิธีการประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสม ของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา นอกจากนั้นการประเมินผลผู้เรียนยังต้องเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญคือ

๕.๑ ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินผู้เรียน

๕.๒ ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสเข้าศึกษาต่อ

๕.๓ ใช้วิธีการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

๕.๔ มุ่งการประกันคุณภาพโดยสถานศึกษาทำการประเมินผลภายในทุกปี และรายงานการประเมินต่อต้นสังกัด และสาธารณชน

๕.๕ สถานศึกษาได้รับการประเมินภายนอกอย่างน้อย ๑ ครั้ง ทุก ๕ ปี

๒.๒.๓ รูปแบบการจัดการศึกษาก่อนสมัยพุทธกาล

การศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมอย่างหนึ่งที่ถูกกำหนดโดยหลักความเชื่อที่เกี่ยวกับชีวิตโลกและสังคม การศึกษาที่เกิดขึ้นจึงถือว่าเป็นผลผลิตที่มาจากภูมิปัญญาของแต่ละวัฒนธรรมที่สั่งสมและสร้างสรรค์ขึ้นมาจากประสบการณ์ของแต่ละวัฒนธรรม การจัดการศึกษาในอดีตนั้น ระบบการ

สอนของพราหมณ์นับว่าเก่าแก่ที่สุดตั้งแต่สมัยพระเวทจนถึงสมัยปัจจุบันวิธีการศึกษานั้นครูสอนกลุ่มลูกศิษย์ในบ้านของครูเอง^{๒๑} มีการกำหนดการศึกษาภาคบังคับ กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในวรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ และแพศย์จะต้องส่งบุตรหลานของตนเข้าศึกษาในสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งของวรรณะพราหมณ์คนทั่วไปเคารพนับถือพราหมณ์เพราะถือว่าพราหมณ์เป็นตัวแทนของพระเจ้า เนื่องจากในยุคนั้นพราหมณ์เป็นผู้มีอำนาจในการประกอบพิธีกรรม จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน และยึดถือว่าพราหมณ์เป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นเสมือนตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้า เป็นกวีที่ได้รับการดลบันดาลจากเทพเจ้าให้แต่งบทสวดพระเวท^{๒๒}

แต่ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมีการระบุว่า ฤๅษียุคโบราณเป็นผู้แต่งคัมภีร์พระเวท และเป็นปรมาจารย์และบูรพาจารย์ผู้สอนคัมภีร์พระเวทให้แก่พราหมณ์^{๒๓} ซึ่งยึดถือเป็นแหล่งอันสูงสุดในการพิจารณาตัดสินปัญหาในทางปรัชญาและศาสนา เป็นลักษณะรับการถ่ายทอดมาโดยตรง แล้วนำมาเผยแพร่ด้วยการท่องจำแบบปากเปล่าในเฉพาะหมู่ของพวกพราหมณ์ ความรู้เช่นนี้จะเรียนกันเฉพาะหมู่ของบุคคลที่เลือกสรรแล้ว จนเกิดการพัฒนากฎที่เรียกว่า มุขปาฐะ^{๒๔} หมายถึง การสวด สาธยาย บอกกล่าว เล่าเรียน สืบทอดกันมาด้วยปากต่อปากโดยตรง เป็นวิธีครั้งโบราณในการรักษาคัมภีร์ให้เที่ยงตรงแม่นยำ ท่องจากกันมาด้วยปากเปล่า ไม่ได้เขียนไว้ เรื่องที่เล่าต่อกันมา ที่จะต้องถ่ายทอดจากปากสู่ปาก ซึ่งเป็นการศึกษาจากพระพุทธรองค์โดยตรงบ้าง จากพุทธสาวกบ้าง เป็นการจดจำต่อเนื่องกันมาในสมัยที่หนังสือหายาก

ระบบมุขปาฐะเป็นการจัดการศึกษาที่ดีที่สุดในสมัยอดีต เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาท่ามกลางกระแสวัฒนธรรมและลัทธิต่าง ๆ โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์จึงทำให้พระพุทธเจ้าต้องมีความเกี่ยวข้องกับถ้อยคำทางศาสนา ด้วยมีความมุ่งมั่นที่จะประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงอย่างรวดเร็ว จึงไม่ทรงหักล้างคำสอนหรือถ้อยคำของศาสนาอื่นอย่างทันที เช่น คำสอนเรื่องอัตตาหรือตัวตนที่กล่าวถึงความเป็นอมตะ มีอิสระจากความชั่วร้ายไม่อยู่ภายใต้การจำกัดของอายุ^{๒๕} แต่พยายามให้กลมกลืนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้ตัวหรือบางทีก็ใช้วิธีการโอนอ่อนผ่อนตาม คำสอนใด

^{๒๑} เอส. ดัตต์, การศึกษาในพระพุทธศาสนา, แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^{๒๒} Monier Monier Williams, A Sanskrit English Dictionary, Revised edition, (USA: Oxford University Press, 1920), p. 226.

^{๒๓} ในคัมภีร์พระไตรปิฎกระบุว่า ฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤๅษีอัญญกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทพ ฤๅษีเวสสามิตตะ ฤๅษีมัตถก ฤๅษีอังคิระสะ ฤๅษีการทวาชะ ฤๅษีวาเสฏฐะ ฤๅษีภคุเป็นผู้แต่งมนตร์เป็นผู้บอกมนตร์ที่พราหมณ์ทั้งหลายในปัจจุบันนี้รับตาม ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๗/๔๑๖-๔๑๗, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๗/๕๓๗.

^{๒๔} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๗๘๘.

^{๒๕} Chandradhar Sharma, A Critical Survey of Indian Philosophy, 8th ed., (Delhi: Motilal Banarsidass, 1991), p. 19.

ถูกต้องดีงามพระองค์ก็ทรงรับรองว่าถูกต้องดีงามเป็นของสากลโดยธรรมชาติ^{๒๖} คำสอนที่ยังไม่ดี พระองค์ก็ปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างมีเหตุผล สิ่งที่ดั่งงามพระองค์ทรงยกย่อง^{๒๗} เมื่อทรงอธิบายชี้แจงถึงส่วนดีส่วนบกพร่องของศาสนาพราหมณ์แล้ว ได้เสนอหลักการใหม่ที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ล้วน ๆ ขึ้นแทนที่และเผยแผ่หลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนเพื่อให้เข้าใจถึงธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์และสรรพสิ่ง หลักธรรมที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์คือความเป็นของไม่เที่ยงความเป็นทุกข์ และความเป็นของไม่ใช่ตัวตน ความไม่คงที่แน่นอนของสรรพสิ่งเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัยที่อาศัยกันเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปตามกาลเวลาที่ผ่านไป และหลักอริยสัจ ๔ ถือได้ว่าเป็นหลักหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมที่สำคัญครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา กุศลธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในอริยสัจทั้งสิ้น พระพุทธองค์ทรงบรรลุลหัตถ์ด้วยหลักธรรมข้อนี้ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นและดับไปอย่างมีเหตุปัจจัย เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงมากที่สุด

พระพุทธศาสนานับเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุง และแก้ไขสังคมอินเดียในยุคนั้นให้ดีขึ้นจากสภาพการณ์หลายอย่าง ก็มีหลักฐานที่แสดงถึงสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงไม่เห็นด้วยกับหลักคำสอนและวิธีการในศาสนาพราหมณ์^{๒๘} เช่น จากการกดขี่ทางชนชั้นวรรณะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู การเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ชัดเจน การถือชนวรรณะอย่างเข้มงวด การใช้สัตว์เป็นจำนวนมากเพื่อบวงสรวงบูชาอยู่ ตลอดจนการกดขี่สตรี สังคมฮินดูในสมัยนั้น มีวิธีการควบคุมผู้หญิงหลายอย่าง แล้วก็สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การควบคุมผู้หญิงให้อยู่ในอาณาบริเวณของสถาบันครอบครัว วิธีการควบคุม ผ่านจารีตประเพณี กฎหมาย อดมการณ์ทางสังคม อดมการณ์เป็นเมียที่ดี การเป็นแม่ที่ดี ความเป็นลูกสาวที่ดี ผู้หญิงที่ดีในสมัยนั้นจะต้องอยู่ในอาณัติ อยู่ในการดูแลของผู้ชายที่เป็นพ่อ เมื่อแต่งงานไปแล้วก็ต้องอยู่ในการดูแลของสามี เมื่อสามีตายไปแล้วก็ต้องอยู่ในการดูแลของลูกชาย^{๒๙} ผู้หญิงจะถูกบีบบังคับให้แต่งงานตั้งแต่เล็ก ทำหน้าที่ผลิตลูกชาย ทำให้ผู้หญิงห่างเหินจากการเรียนหนังสือ ปิดโอกาสของผู้หญิงจากการเรียนรู้^{๓๐} ถูกห้ามศึกษาพระเวท ไม่ได้อนุญาตให้สหายยมนต์ในเวลาประกอบ

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๒), หน้า ๘.

^{๒๗} เสถียร โพธิ์นันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

^{๒๘} Thomas Berry, **Religions of India**, (Princeton: Princeton University Press, 1973), pp. 121-122.

^{๒๙} ปรีชา ช้างขวัญยืน, **สตรีในคัมภีร์ตะวันออก**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๔-๑๒๖.

^{๓๐} เสถียร โกเศศ-นาคประทีป (นามแฝง), **ลัทธิของเพื่อน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิราบ, ๒๕๔๐), หน้า ๙๑-๑๐๓.

พิธีกรรม ยกเว้นเวลาแต่งงาน^{๓๑} จึงส่งผลให้ผู้หญิงในอินเดียพยายามอย่างสุดกำลังที่จะแต่งงานและให้กำเนิดบุตรชาย ซึ่งเป็นมรดกสืบทอดจากคัมภีร์มนูธรรมศาสตร์^{๓๒}

พระพุทธศาสนาจึงเสมือนน้ำทิพย์ชโลมสังคมอินเดียโบราณให้ชาวสะอาดมากกว่าเดิมคำสอนของพุทธศาสนาทำให้สังคมโดยทั่วไปสงบร่มเย็นในกระบวนการนึกคิดของโลกพุทธศาสนาได้รับการยกย่องจากทั่วโลกว่าเป็นศาสนาแห่งสันติภาพอย่างแท้จริง เพราะไม่ปรากฏว่ามีสงครามศาสนาเกิดขึ้นในนามของศาสนา หรือเผยแพร่ศาสนาโดยการบังคับผู้อื่นให้มานับถือ ให้เสรีภาพในการพิจารณาให้มีปัญญาเข้ากับศรัทธา^{๓๓} พระพุทธองค์และพระสาวกมีท่าทีค่อนข้างเป็นมิตรกับผู้นับถือศาสนาอื่น ไม่เคยคิดว่าเขาเป็นศัตรูที่ต้องทำร้าย แต่ถือว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีศักดิ์และมีเกียรติเหมือนกัน จึงทรงปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นด้วยความปรารถนาดี^{๓๔}

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระสงฆ์สาวกเป็นประจำทุกวัน นอกจากนั้น พุทธกิจประจำวัน อีกประการหนึ่งคือ ทรงสอดส่องดูแลวินัยสัตว์ที่พระองค์ควรไปแสดงธรรม เพื่อให้ผู้นั้นได้สำเร็จมรรคผล ตามควรแก่อุปนิสัย ของเวไนยสัตว์นั้น ๆ นอกจากพระภิกษุสงฆ์แล้ว บรรดาพุทธศาสนิกชน ก็พากันไปฟังธรรมจากพระพุทธองค์โดยตรง ในตอนเย็นเป็นประจำทุกวัน พระภิกษุรูปใดหรือหมู่คณะใดฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า ซึ่งบางครั้งทรงแสดงแต่โดยย่อ ทำให้ยังเข้าใจไม่แจ่มแจ้ง ก็พากันไปไต่ถามพระเถระผู้ทรงคุณวุฒิให้อธิบายโดยพิสดารให้ฟัง เช่น พระสารีบุตร พระมหาจกัจจนะ หรือพระมหากัสสปะ เป็นต้น แล้วทรงจำไว้ เมื่อมีโอกาสก็กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า พระธรรมเทศนาเรื่องนั้น ๆ พระมหาเถระองค์นั้น ๆ ได้อธิบายโดยพิสดารเป็นอย่างนั้น ๆ พระพุทธองค์ก็ทรงรับรองว่าคำอธิบายนั้นถูกต้อง แม้พระองค์จะอธิบาย ก็จะอธิบายอย่างนั้น การศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้านี้เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อรักษาพุทธวจนะ ให้ดำรงอยู่พระพุทธเจ้าใช้ ภาษามคธ หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า ภาษาบาลี ในการแสดงพระธรรมเทศนา เนื่องจากเป็นภาษาที่คนทั่วไป ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลาย เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ง่ายมากขึ้นทำให้ผู้ฟังเกิดความรูสึกว่าผู้เผยแผ่เป็นเสมือนญาติของตนเองจึงเกิดความเต็มใจที่จะรับฟังพระธรรมเทศนาแต่พระพุทธเจ้าทรงห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต และทรงปรับอภิปิณฑทุกกฎแก่พระภิกษุผู้แสดงพุทธพจน์เป็นภาษาสันสกฤตทรงอนุญาตในการแสดงธรรมด้วยภาษาของตนเอง^{๓๕}

^{๓๑} บรรจบ บรรณรุจิ, ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๕.

^{๓๒} อานี เท็นซิน พัลโม, รูปเงา ขุนเขา ทะเลสาบ นักบวชสตรีกับการปฏิบัติธรรม, แปลโดย นวรัตน์ ธาระวานิช, (กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๙๙-๑๐๐.

^{๓๓} เสฐียร พันธรั้งษ์, ศาสนาเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๐.

^{๓๔} พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี (แก้วทองเกตุ), “การสร้างความปลอดภัยระหว่างศาสนา”, ใน พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔): ๒๓๑.

^{๓๕} ภิกษุเมธฐะและโกกุณฐะทูลขอยกพระพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต; วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๘๕/๔๖-๔๗, วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๘๕/๗๑.

พระพุทธเจ้ามิได้ใช้ภาษามคธในการเผยแผ่ธรรมะภาษาเดียว เหตุผลคือ (๑) ในสมัยนั้น แคว้นต่าง ๆ มีภาษาเป็นของตัวเอง คงไม่เข้าใจภาษาอื่น ๆ มากนัก (๒) ก่อนพระองค์จะออกผนวช ได้ศึกษาศิลปวิทยาการมากมาย จึงเป็นไปได้ว่า พระองค์ย่อมรู้และเข้าใจภาษาอื่นได้โดยไม่ต้องสงสัย เนื่องจากประเทศอินเดียในสมัยนั้น มีภาษาใช้มากมาย แต่ละภาษามีอักษรเป็นของตัวเอง^{๓๖} พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษาที่เป็นกลางมีแบบแผนคือภาษาที่มาจากตระกูลปรากฤต เพราะเป็นภาษาสามัญที่ประชาชนจำนวนมากสามารถเข้าใจได้ เป็นการเปิดโอกาสให้มวลชนทุกระดับชั้นได้มีโอกาสเข้ามาเลื่อมใสศรัทธาซึ่งในวัฒนธรรมของอินเดียในสมัยนั้นมีเอกลักษณ์ที่สำคัญประกอบด้วย ไม่ยึดมั่นในลัทธิความเชื่อใด ๆ โดยเฉพาะ มีลักษณะเป็นสากล โอบอ้อมไว้ด้วยซึ่งนำลัทธิความเชื่อเถื่อน และเคารพในปัจเจกบุคคล^{๓๗} พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปสู่มวลชนอย่างรวดเร็วทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกระดับชั้นได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ตรงกันข้ามกับศาสนาพราหมณ์ที่จำกัดสิทธิการศึกษาทั้งยังใช้ภาษาสันสกฤตซึ่งถือได้ว่าเป็นภาษาต้องห้ามสำหรับคนบางวรรณะในสมัยนั้น เช่น ในการศึกษาเล่าเรียนระดับสูง วรรณะศุทระจะเรียนพระเวทไม่ได้ ใครท่องบ่นเรียน หากถูกจับได้อาจถูกลงโทษถึงตัดลิ้น^{๓๘}

จากที่กล่าวอ้างมาในเบื้องต้น สามารถสรุปได้ว่า ในการจัดการศึกษาในอดีตนั้นเป็นลักษณะของการถ่ายทอดจากปากสู่ปาก หรือเรียกว่า แบบมุขปาฐะ นิยมศึกษาเล่าเรียนในสำนักของอาจารย์ และได้พัฒนาการมาโดยลำดับ และได้มีการบันทึกคำสอนในลักษณะของตัวอักษร มีการตรวจสอบความถูกต้องให้เกิดความสมบูรณ์จากพระเถระที่ได้รับการสืบทอดมาตามลำดับ จนสำเร็จและได้รับการถ่ายทอดคำสอนไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ และประชาชน จนสามารถจารึกคำสอนไว้ในดินแดนต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคงประเทศไทยนับว่าเป็นส่วนหนึ่งในดินแดนสุวรรณภูมิที่ได้รับการถ่ายทอดคำสอนจนมีพัฒนาการในการจัดการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในรายละเอียดต่อไป

๒.๒.๔ แนวทางการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

ประวัติศาสตร์การศึกษาพระพุทธศาสนา นับเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เกี่ยวกับลัทธิการสร้างวัด การศึกษาทั้งหมดอยู่ในความดูแลของพระสงฆ์ กิจกรรมการศึกษาของพระสงฆ์ มีพื้นฐานอยู่บนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่จะให้พระสงฆ์จาริก ออกไปในโลกภายนอก เพื่อแสดงธรรมแก่ชาวโลก^{๓๙} หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้แล้ว ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาว่า พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหุชนเพื่อความสุขแก่พหุชนเพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

^{๓๖} กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, อินเดียนูทวีปที่น่าทึ่ง, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๗๖.

^{๓๗} กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย, ภารตวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

^{๓๘} นงเยาว์ ชาญณรงค์, ศาสนากับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๔๒.

^{๓๙} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จากนาลันทาถึงมหาจุฬาฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย #ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง พระองค์ เสด็จจาริกไปยังคามนิคมต่าง ๆ เพื่อประกาศพระสัทธรรมที่ทรงค้นพบ เมื่อมีคนได้พบและได้ฟังธรรม มีคนจำนวนมากได้เข้ามาบวชเป็นสาวกจนเกิดเป็นพุทธบริษัท พระพุทธองค์แสดงธรรมแก่คนทุกชาติ ชั้นวรรณะ หลักธรรมของพระองค์มีความเป็นสากลทั้งความคิดและการปฏิบัติ มีคำสอนเกี่ยวกับความจริง ที่เป็นกลางไม่ขึ้นต่อบุคคล เป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถพิจารณาด้วยสติปัญญาของตนเอง^{๔๐} จนเกิดความเข้าใจสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ^{๔๑} ใครปฏิบัติตามก็ย่อมได้ รับผลตามสมควรแก่ การปฏิบัติ บุคคลทุกคนเมื่อมีฉันทะ เพียรพยายาม มีเหตุปัจจัยถึงพร้อม ก็สามารถบรรลุพระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะใด เป็นหญิง หรือชาย เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต^{๔๒} ทำให้ผู้คนจำนวนมากมาศึกษาปฏิบัติตามธรรมที่พระพุทธองค์ ประกาศ เกิดเป็นบริษัทที่ประกอบด้วยคน ๔ จำพวก คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และ อุบาสิกา^{๔๓}

การศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้นเริ่มต้นมาแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ตามประวัติความเป็นมา บุคคลผู้ที่เข้ามาสู่สังฆมณฑล ส่วนมากมักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหัสถ์และคฤหัสถ์มาเป็นอย่างดีตาม ลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่าจบไตรเพทมาก่อน

การศึกษาของสงฆ์ในสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่มี ๒ ประการ คือ

๑ คันถธุระ ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยที่เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

๒ วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนกรรมฐานอันเป็นเครื่องมือหรืออุบายฝึกหัดจิตใจให้ สะอาดผ่องแผ้วปราศจากกิเลสอาสวะทั้งปวง^{๔๔}

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์ผู้เป็นพุทธสาวกได้ประชุมกันทำ สังคายนาพระธรรมวินัยเพื่อรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสไว้ให้เป็นหมวดหมู่โดย กำหนดจำนวนรวมได้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ รวมกันเป็นพระไตรปิฎก ซึ่งแต่เดิมเป็นภาษาบาลีซึ่งเป็น ภาษาของประเทศอินเดียที่พระสงฆ์พุทธสาวกทำ สังคายนา ต่อมาพระพุทธศาสนาแพร่หลายไป ในประเทศที่ใช้ภาษาอื่น ซึ่งประเทศนั้นไม่รู้ภาษาบาลีจึงทำให้เรียนพระไตรปิฎกลำบาก เป็นเหตุให้ เกิดความคิดต่างกันขึ้นประเทศฝ่ายเหนือ มี ประเทศทิเบตและประเทศจีน เป็นต้น ได้แปล พระไตรปิฎกจากภาษาบาลีเป็นภาษาของตนเพื่อให้เล่าเรียนรู้ได้ง่าย เมื่อไม่มีการเล่าเรียน พระไตรปิฎกภาษาบาลีก็ทำให้พระไตรปิฎกภาษาบาลีค่อย ๆ สูญสิ้นไป ไม่มีหลักที่จะสอบสวนพระ ธรรมวินัยให้ถูกต้องได้พระพุทธศาสนาในประเทศฝ่ายเหนือจึงแปรผันและคลาดเคลื่อนไป แต่ประเทศ

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่ง พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๒-๑๐๔.

^{๔๑} Bhikkhu Bodhi, *The Noble Eightfold Path*, (Kandy: BPS., 1999), p. xii.

^{๔๒} อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), หน้า ๓๗๑.

^{๔๓} อ.ท.อ. (ไทย) ๓๓/๑/๒/๓๗๑-๓๗๒.

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๔.

ฝ่ายใต้ที่มีลังกาทวิป พม่า มอญ ไทย ลาว และเขมร ซึ่งประเทศเหล่านี้ได้พยายามรักษาพระไตรปิฎก ภาษาบาลีไว้และได้เล่าเรียนภาษาบาลีเพื่อศึกษาให้เข้าใจพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกต่อไป ด้วยเหตุนี้เองประเทศฝ่ายใต้ จึงสามารถรักษาศาสนาตามหลักธรรมวินัยได้ยั่งยืนซึ่งการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลีนอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้วยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย

เหตุนี้ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ตั้งแต่โบราณมา จึงทรงทำนุบำรุงเอาพระราชหฤทัยใส่และทรงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรมและทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พระพุทธพจน์ให้มีฐานันดรศักดิ์ โดยการพระราชทานพระราชาูปการต่าง ๆ มีนิตยภัต^{๔๕} เป็นต้น ทั้งทรงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อสังคมทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ภาษาบาลีในพระไตรปิฎกมากน้อยเพียงใด เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้รอบและรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรรูปนั้นให้เป็นมหาบาเรียนในปัจจุบันเรียกว่ามหาเปรียญธรรม เมื่ออายุพรรษาถึงชั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑลตามควรแก่คุณธรรมและความรู้ เป็นครูอาจารย์ผู้สั่งสอนพระปริยัติธรรมสืบทอดมาจนบัดนี้

องค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญมี ๓ ประการ คือ

๑ ปรียัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎี คือการศึกษาธรรมวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อให้เกิดความกระจ่างแจ้งว่าคำสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้น บทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไร ถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิต จะทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไรเป็นต้น เรียกว่า ปรียัติ

๒ ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือมาประพฤติปฏิบัติจริง ๆ เพื่อเป็นการอบรมกาย วาจา และใจ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นำเอาหลักธรรมที่เรียนรู้แล้วนั้นมาเป็นแนวทางหรือปทัฏฐานแห่งชีวิตให้เหมาะสมกับฐานะของตน เรียกว่า ปฏิบัติ

๓ ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระอริยบุคคล เป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ซึ่งทำให้ยกฐานะจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคล การบรรลุธรรมขั้นนั้น ๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัติ นั้น ไม่มีใครมายกย่องหรือแต่งตั้งให้ แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นไปโดยอัตโนมัติหรือฐานะหรือตำแหน่งแห่งอริยเจ้านั้น ไม่มีการแต่งตั้งให้จะรู้ได้ด้วยตนเอง

การศึกษาพระปริยัติธรรมนี้ สรุปความได้ว่า เป็นการศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์ต้องศึกษาโดยเฉพาะ มีลักษณะ ๒ ประการ คือ คันถธุระ การศึกษาหลักพระธรรมวินัยหรือ

^{๔๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐๗.

การศึกษาปริยัติธรรม และ วิปัสสนาธุระ การศึกษาหลักวิปัสสนากรรมฐานการจะศึกษาพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกที่เป็นภาษาบาลีให้เข้าใจได้และเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาต่อไป จึงจำเป็นต้องเรียนภาษาบาลีให้เข้าใจถ่องแท้ก่อนแล้วจึงเรียนพระไตรปิฎกต่อไปได้ อนึ่งองค์ประกอบการศึกษาพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎกนั้น มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ๑. ปริยัติธรรมศึกษาพระธรรมวินัยหรือพระพุทธพจน์ภาคทฤษฎี ๒. ปฏิบัติ นำหลักพระธรรมวินัยที่ศึกษาแล้วมาปฏิบัติ และ ๓. ปฏิเวธผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัตินั้น

หลังจากพระพุทธองค์ประกาศศาสนาไม่นาน ปรากฏว่ามีคนเลื่อมใสมาขอบวชเป็นพระสาวกจำนวนมาก พระองค์ก็อนุญาตให้คนเหล่านั้นบวชได้ เหตุผลหลักที่พระองค์อนุญาตให้กุลบุตรเข้ามาบวชนั้นก็เพราะทรงมีพระประสงค์จะให้กุลบุตรเหล่านั้นได้เข้ามาศึกษาพระธรรมวินัยนั่นเอง ดังนั้น กุลบุตรที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจึงมีหน้าที่ต้องศึกษา และจะต้องศึกษาเช่นนั้นไปจนตลอดชีวิตจนกว่าจะบรรลุปะระอรหันต์ ข้อนี้เห็นได้จากคำกล่าวสอนของอุปัชฌาย์ในวันอุปสมบทที่ว่า “ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วพึงศึกษาอริสัสสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขา ในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตเจ้าตรัสรู้แล้วโดยเคารพ”^{๔๖} สอดคล้องกับพุทธดำรัสในสมณสูตรความว่า “ภิกษุทั้งหลาย กิจที่สมณะควรทำ เป็นของสมณะ ๓ ประการนี้” กิจที่สมณะควรทำเป็นของสมณะ ๓ ประการ คือ

- ๑ การสมาทานอริสัสสิกขา (สิกขาคือศีลอันยัง)
- ๒ การสมาทานอริจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยัง)
- ๓ การสมาทานอริปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยัง)

กิจที่สมณะควรทำเป็นของสมณะ ๓ ประการนี้แล เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอริสัสสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอริจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างยิ่งในการสมาทานอริปัญญาสิกขา”^{๔๗}

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การศึกษาตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญต่อชีวิตนักบวชซึ่งการศึกษานี้จะดำเนินไปได้ต้องอาศัยกัลยาณมิตรคอยแนะนำพร่ำสอน เพื่อให้บรรยากาศของคณะสงฆ์เอื้อต่อการศึกษาดังกล่าว พระพุทธองค์จึงตั้งวัดขึ้น เพื่อให้เป็นชุมชนของคนที่ต้องการฝึกฝนตนเองอย่างเต็มที่ โดยทรงวางความสัมพันธ์ของคนในสังคมสงฆ์ไว้อย่างเหมาะสม ที่เห็นได้ชัดเจนคือความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์กับสัทธิวาริกและอาจารย์กับอันเตวาสิก สามารถจำแนกเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ๒ คู่ คือ

๑ การให้การศึกษาระหว่างอุปัชฌาย์กับสัทธิวาริก

อุปัชฌาย์ แปลว่า ผู้เข้าไปเพ่งโทษน้อยใหญ่ คือ คำนึงถึงโทษน้อยใหญ่ของสัทธิวาริกอย่างเอาใจใส่และแนะนำประโยชน์ให้^{๔๘} โดยสถานภาพแล้ว อุปัชฌาย์จะเป็นผู้ที่มีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ถือว่าเป็นพระเถระ อยู่ในฐานะที่จะให้การศึกษาบรมแก่กุลบุตรผู้เข้ามาบวชได้ ในตอนขออุปสมบทอุปัชฌาย์จะเป็นผู้แจ้งแก่สงฆ์ว่ามีคนต้องการเข้ามาขอบวช และเป็นผู้รับรองกุลบุตรคนนั้นใน

^{๔๖} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปนโน), **คู่มือพระอุปัชฌาย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๕๕), หน้า ๔๙.

^{๔๗} อง.ทุกก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๒๒๒, อง.ทุกก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๓๐๘-๓๐๙.

^{๔๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๗/๗๗-๗๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๗/๑๐๗.

ท่ามกลางสงฆ์ อุปัชฌาย์จึงมีหน้าที่หลัก ๒ อย่าง คือ เป็นผู้รับผิดชอบและรับรองผู้บวชในพิธีบรรพชา อุปสมบทและ เป็นผู้รับปกครองดูแล แนะนำตักเตือนและติดตามความเป็นอยู่ของผู้ที่ตนบวชให้ เหมือนบิดาปกครองดูแลบุตร สิ่งใดปฏิบัติแล้วเป็นโทษแม้เล็กน้อย อุปัชฌาย์ต้องห้ามปรามไม่ให้ สัทธินาริกทำสิ่งใดปฏิบัติแล้วเป็นประโยชน์ อุปัชฌาย์ต้องชวนช่วยส่งเสริมให้สัทธินาริกทำ^{๔๙}

สัทธินาริก แปลว่า ผู้มีการอยู่ร่วมกับอุปัชฌาย์โดยสถานภาพแล้ว สัทธินาริกจะเป็น กุลบุตรผู้มีความประสงค์จะบวชเป็นภิกษุ จึงต้องมาแจ้งความประสงค์แก่อุปัชฌาย์ เพื่อให้อุปัชฌาย์ นำเรื่องแจ้งในท่ามกลางสงฆ์นอกจากจะต้องกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทในท่ามกลางสงฆ์แล้ว จะต้องออกปากขอถือนิสัยกับอุปัชฌาย์ ประกาศตนว่าต่างเป็นภาระของกันและกัน หลังจาก อุปสมบทแล้ว ภิกษุใหม่จะต้องอาศัยอยู่ในสำนักของอาจารย์

๒. การให้การศึกษาระหว่างอาจารย์กับอันเตวาสิก

อาจารย์ แปลว่า ผู้ที่อันเตวาสิก พึ่งอุปฐาก โดยสถานภาพแล้วภิกษุผู้เป็นอาจารย์เน้นที่ ความฉลาดและความสามารถในการอบรมสั่งสอนเป็นสำคัญ ภาระหลักของอาจารย์นอกจากต้องหวัง ทำประโยชน์ด้านการพัฒนาตนแก่ศิษย์แล้ว ยังต้องเน้นหนักไปที่การเอาใจใส่ด้านการศึกษาอบรมแก่ อันเตวาสิกเป็นสำคัญด้วย มี ๔ ประเภท คือ

๑. ปพพชฌาจารย์ อาจารย์ผู้ให้บรรพชา
๒. อุปสมปทาจารย์ อาจารย์ผู้ให้อุปสมบท
๓. นิสสัยาจารย์ อาจารย์ผู้ให้นิสัย
๔. อุเทศาจารย์หรือธมมาจารย์ อาจารย์ผู้สอนธรรม

อันเตวาสิก แปลว่า ผู้อาศัยอยู่ในสำนักของอาจารย์หมายเอาภิกษุผู้บวชแล้วมีข้อกำหนด ให้อาศัยอยู่ใกล้อาจารย์ เพื่อจะได้ถือนิสัย คอยปรนนิบัติดูแลและรักการศึกษาจากอาจารย์มี ๔ ประเภท คือ

๑. ปพพชฌอนเตวาสิก อันเตวาสิกในบรรพชา
๒. อุปสมปทาอนเตวาสิก อันเตวาสิกในอุปสมบท
๓. นิสสัยอนเตวาสิก อันเตวาสิกผู้ถือนิสัย
๔. ธมมอนเตวาสิก อันเตวาสิกผู้เรียนธรรม^{๕๐}

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ตามพุทธประสงค์นั้น มีลักษณะสำคัญดังนี้

๑. มีพุทธประสงค์ให้อาจารย์กับศิษย์มีความแนบแน่นเหมือนบิดากับบุตร ให้แต่ละฝ่าย วางใจต่อกันฐานะบิดากับบุตรแล้วทำวัตรต่อกันด้วยความสนิทสนม ดังความในพระวินัยปิฎกตอนหนึ่ง ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอุปัชฌาย์อุปัชฌาย์จักเข้าไปตั้งจิตสนิทสนมในสัทธินาริกฉันทบุตร

^{๔๙} พระโมคคัลลานเถระ, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, พระมหาสมปอง มุทิโต แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรพรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๕๒๒.

^{๕๐} อ้างแล้ว, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), หน้า ๓๔๐-๓๔๔.

สัทธินิหาริก จักเข้าไปตั้งจิตสนทนในอุปัชฌาย์ฉันทบิดาเมื่อเป็นเช่นนี้ อุปัชฌาย์และสัทธินิหาริกจักมีความเคารพ จักถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในธรรมวินัยนี้”^{๕๑}

๒. ทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์แนบแน่นตลอดเวลาจนตลอดชีวิต ยกเว้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะไม่สามารถทำหน้าที่ได้ด้วยสาเหตุ คือ หลีกหนีไปอยู่ในที่อื่น สึกออกไปเป็นฆราวาสสมณภาพ หรือ ไปเข้ารีตเดียรฉัตร^{๕๒}

๓. อาจารย์ต้องให้การศึกษาศิษย์ด้วยการสงเคราะห์ ๔ ด้าน คือ

๑. สงเคราะห์ด้วยอุเทศ คือ การศึกษาพระบาลี (พุทธพจน์)

๒. สงเคราะห์ด้วยปริปัฏฐา คือ การอธิบายความแห่งพระบาลี (พุทธพจน์)

๓. สงเคราะห์ด้วยโอวาท คือ การกล่าวสอนว่า จงทำสิ่งนี้ อย่างทำสิ่งนี้ ในเมื่อเรื่อง ที่ควรทำและควรห้าม ยังไม่เกิด

๔. สงเคราะห์ด้วยอนุศาสน์ คือ การว่ากล่าวอย่างนั้นในเมื่อเรื่องเกิดแล้ว อีกประการหนึ่ง เรื่องจะเกิดหรือไม่เกิดก็ตาม การว่ากล่าวครั้งแรกชื่อว่า โอวาท การพรัสอนอยู่เรื่อยๆ ชื่อ อนุศาสน์^{๕๓}

จะเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสัทธินิหาริกกับอุปัชฌาย์และอันเตวาสิกกับอาจารย์นั้นมีลักษณะคล้ายกัน กล่าวคือเป็นลักษณะของผู้ย่อยที่ต้องคอยได้รับการสงเคราะห์จากผู้ใหญ่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่า ศิษย์คือ สัทธินิหาริกและอันเตวาสิกจะต้องตั้งมั่นในความกตัญญูคอยเฝ้าปรนนิบัติดูแลและอาจารย์ พร้อมกับคอยรับการอบรมสั่งสอนจากท่านเนื่อง ๆ ข้อนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นสิ่งที่แตกต่างจากนักบวชในลัทธิหินอกศาสนา ที่มีข้อวัตรแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา เช่น พวกดาบส^{๕๔} ฤาษี^{๕๕} หรือชฎิล นักบวชพวกนี้ไม่มีข้อกำหนดว่าต้องอยู่ศึกษาหรือคอยปรนนิบัติดูแลอาจารย์จึงมีผลทำให้นักบวชเหล่านั้นแม้จะอยู่ในยุคสมัยเดียวกันและมีอาศรมอยู่ใกล้เคียงกัน แต่คำสอนก็ไม่ได้มีแบบแผนเป็นอย่างเดียวกัน เพราะนักบวชเหล่านั้นไม่ได้เป็นนักบวชที่สืบทอดคำสอนมาจากศาสดาคนเดียวกัน นักบวชบางตนอาจจะออกบวชและบำเพ็ญเพียรอยู่โดยลำพังไม่มีอาจารย์อบรมสั่งสอน^{๕๖} นักบวชบางตนอาจจะออกบวชในสำนักของผู้เป็นคณาจารย์และได้รับการสั่งสอนให้

^{๕๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๔/๕๗-๕๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๔/๘๑.

^{๕๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๗/๗๗-๗๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๗๗/๑๐๖, วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๓/๙๑-๙๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๘๓/๑๒๒.

^{๕๓} ดูรายละเอียดใน วิ.ม.อ. (ไทย) ๖/๔/๑/๑๕๙.

^{๕๔} ดาบส เป็นภาษาบาลี แปลทับศัพท์ จากคำว่า ดาปส สำเร็จรูปจากตปธาดู หากเป็นหญิงเรียกว่า ดาบสินี (ดาปสินี) แปลว่า นักบวชผู้บำเพ็ญตบะ ดูรายละเอียดใน ป.หลงสมบุญ, **พจนานุกรมมคธ-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: เรื่องปัญญา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐๒.

^{๕๕} ฤาษีใช้เรียกนักบวชทุกประเภท เช่น อาชีวก นิครนถ์ ดาบส ชฎิล ปริพาชก เพราะนักบวชเหล่านี้เป็นผู้ออกบวชเพื่อแสวงคุณวิเศษตามลัทธิของตนเหมือนกัน; ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒/๕๑, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๒/๘๖.

^{๕๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พระพุทธศาสนาจะวิกฤตต้องคิดให้ไกลรู้ให้ทัน**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖.

ปฏิบัติตามแนวทางที่อาจารย์ได้ทดลองปฏิบัติมา หลักธรรมและวิธีปฏิบัติของดาบสในแต่ละอาศรม จึงขึ้นอยู่กับประสบการณ์และวิธีปฏิบัติของผู้เป็นอาจารย์

นอกจากจะถือว่าอุปัชฌายะวัตรกับสัทธินิหาริกวัตรเป็นธรรมเนียมที่เอื้อต่อการฝึกฝนแล้ว สามารถกล่าวได้ว่า เมื่อทั้งสองฝ่ายได้ทำอุปการะต่อกัน มีความเคารพ ความผูกพันและความมีเมตตา ไม่ตรีต่อกัน จะส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในหมู่สงฆ์มีสายสัมพันธ์อย่างแนบแน่นนอกจากจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอุปัชฌาย์กับสัทธินิหาริกแล้ว ระหว่างศิษย์ที่บวชกับอุปัชฌาย์รูปเดียวกันก็จะมี ความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะถือว่าเป็นลูกพ่อเดียวกัน เรียกภิกษุเหล่านี้ว่า ภิกษุร่วมอุปัชฌาย์ (สมานุปัชฌายะ) เพราะทรงมุ่งหวังให้อุปัชฌาย์ตั้งจิตสนทนสนมในสัทธินิหาริกฉันทุส สัทธินิหาริกก็ จักตั้งจิตสนทนสนมในอุปัชฌาย์ฉันทุสเหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนี้อุปัชฌาย์และสัทธินิหาริก ต่างมีความ เคารพยำเกรงประพตติกลมเกลียวกัน จักถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ในพระธรรมวินัยนี้^{๕๗} ในพระ วินัยได้วางหลักในการทำหน้าที่ให้แก่สัทธินิหาริก-อันเตวาสิกกระทำต่ออุปัชฌาย์อาจารย์ สรุปได้ดังนี้

๑. เอาใจใส่ในธุระและปรนนิบัติรับใช้ทุกอย่าง
๒. หวังที่จะศึกษาหาความรู้จากท่านอยู่เสมอ
๓. ระวังหรือป้องกันความเสื่อมเสียที่จะเกิดกับท่าน
๔. รักษาหัวใจไม่ทำให้ท่านผิดหวังหรือเสียใจ
๕. เคารพและให้เกียรติยกย่องท่านเสมอ
๖. ไปไหนบอกลา ไม่เที่ยวตามอำเภอใจ
๗. เมื่อคราวอาพาธเอาใจใส่พยาบาลไม่ทอดทิ้ง^{๕๘}

อีกประการหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า การที่พระสงฆ์ได้สละบ้านเรือนออกมาบวชใน พระพุทธศาสนา เป็นการห่างญาติพี่น้องมีมารดาบิดา บางครั้ง เมื่อได้รับความเดือดร้อนเพราะเหตุ ต่าง ๆ เช่น เจ็บไข้ อาพาธ ถ้าพระสงฆ์ด้วยกันไม่ดูแลช่วยเหลือกันเอง ก็จะทำให้เดือดร้อนยิ่งขึ้น พระ พุทธองค์ทรงให้ความสำคัญในเรื่องนี้จึงตรัสบอกภิกษุทั้งหลายให้ดูแลกันและกัน ถ้าภิกษุไม่ดูแล กันเองก็จะมีใครดูแล ภิกษุรูปใดปรารถนาจะทำหน้าที่ดูแลพระองค์ก็ขอให้ภิกษุรูปนั้นพยาบาลภิกษุ ไข้แทน^{๕๙} เนื่องจากหน้าที่ของผู้ดูแลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นคุณ และโทษพร้อมทั้งประโยชน์ในการบัญญัติข้อปฏิบัติต่าง ๆ นั้นจะต้องอาศัยเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเหตุใน การบัญญัติ เช่น เมื่อภิกษุไม่ยอมทำหน้าที่ของผู้ดูแลอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ของตน ทรงเห็นว่าเป็น เรื่องไม่ดีงามเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีพระองค์จึงได้ทรงวางแนวทางให้ภิกษุประพฤติดุขต่ออุปัชฌาย์หรือ อาจารย์ของตน

ไตรสิกขา เป็นระบบฝึกฝนอบรมกาย วาจา ใจ หรือฝึกฝนอบรม การพัฒนามนุษย์ให้ ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็น มรรค เป็นทางดำเนินชีวิต หรือ วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ของมนุษย์ ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาด้านใน ๓ ด้านใหญ่ๆ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญา

^{๕๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๕๘, วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๕/๘๑.

^{๕๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๖/๕๙-๖๔, วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๖/๘๒-๘๗.

^{๕๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๑๖๖-๑๖๗, วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๖๕/๒๓๙-๒๔๐.

สิกขา^{๖๐} ไตรสิกขา มาจากคำว่า ไตร กับ สิกขา “ไตร” แปลว่า สาม “สิกขา” แปลว่า บทเรียน ไตรสิกขาก็แยกเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา คือกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมพัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญา เพื่อให้ชีวิตมนุษย์ดำเนินไปสู่ความสมบูรณ์ คือภาวะที่เป็นผู้มีวิชาแล้ว มีชีวิตเป็นอยู่ด้วยปัญญา^{๖๑} ไตรสิกขาก็แปลว่า บทเรียน ๓ บท หมายถึง หลักปฏิบัติใหญ่ ๆ ๓ ประการ ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่า หากใครปฏิบัติตามได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้นั้นก็จะสามารถดับทุกข์ในชีวิตได้อย่างสิ้นเชิง หลักทั้ง ๓ นั้นดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา หมายถึง ธรรมที่มีเจตนาของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาต เป็นต้นและของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ ๕๗ บุคคลผู้มีศีลนี้ จักต้องมีการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ หมายถึง รวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวาจา เป็นต้น ด้วยศีลสิกขานี้เป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติ จึงมีความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางมาก สามารถแบ่งออกได้หลายระดับ ในแต่ละระดับก็ย่อมจะเกื้อกูลแก่มรรค เมื่อมีการฝึกฝนทางวินัยเพื่อความดีงามยิ่งขึ้นไปแล้ว ก็จะช่วยปิดกั้นความชั่วร้าย เพิ่มพูนโอกาสแห่งการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติกิจเพื่อความดีงามหรือคุณค่าอื่น ๆ ยิ่งขึ้นไป

๒. อธิจิตตสิกขา หมายถึง การฝึกฝนด้านคุณภาพของจิต ได้แก่ การรวมเอาองค์มรรคข้อสัมมาวายามะ สัมมาสติและสัมมาสมาธิเข้ามา เพื่อการฝึกให้มีจิตใจเข้มแข็ง มีความมั่นคง ควบคุมตนเองได้ มีสมาธิ มีจิตที่สงบ ฯลฯ สิ่งรบกวนจากปัจจัยภายนอก ปราศจากความเศร้าหมอง อยู่ในสภาพเหมาะแก่การใช้งานมากที่สุด โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามความเป็นจริง

๓. อธิปัญญาสิกขา หมายถึง การฝึกปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เป็นต้น ไม่มีกิเลสแอบแฝง คิดพิจารณาถึงทั้งปวง ในทางที่เป็นประโยชน์^{๖๒}

องค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิต ของมนุษย์ ที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. ศีล คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจ หรือเจตนาและเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้ว ก็จะควบคุมดูแลและนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย แม้ความสุขความทุกข์ในที่สุดก็อยู่ที่ใจ

๓. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด เพราะปัญญาเป็นตัวนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไรและแค่ไหน ก็อยู่ที่ว่าจะมีปัญญา

^{๖๐} วิมหา. (ไทย) ๑/๔๕/๓๐, วิมหา. (ไทย) ๑/๔๕/๓๓.

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙๔-๑๙๕.

ชั้นนำหรือบอกทางให้เท่าใด และปัญญาเป็นตัวปลดปล่อยจิตใจ ให้ทางออกแก่จิตใจ เช่น เมื่อจิตใจอึดอัดมีปัญหาคิดตันอยู่ พอเกิดปัญญารู้ว่าจะทำอย่างไร จิตใจก็โล่งเป็นอิสระได้^{๖๓}

ดังนั้นเรื่องของไตรสิกขา หรือ อริยมรรคมีองค์ ๘ จึงเป็นเรื่องของการทำงานร่วมกันเป็นองค์รวมเกื้อกูลกันและกันไปเป็นลำดับ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเรื่องที่ต้องลงมือปฏิบัติผลอันสัมพันธ์กันและเกื้อกูลต่อการพัฒนาไปได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุวัชชีบุตรว่า “เมื่อใด เธอศึกษา อริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และ อริปัญญาสิกขา เมื่อนั้น เธอผู้ศึกษาอริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา และ อริปัญญาสิกขาอยู่ ก็จักละระคะ โทสะและโมหะได้ เพราะละระคะ โทสะ และโมหะได้ เธอจักไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล จักไม่ประพฤตสิ่งที่เลวทรามอีก”^{๖๔}

ไตรสิกขาเป็นระบบการพัฒนามนุษย์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์มีขอบเขตครอบคลุมมรรคซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ หมวดคือ หมวดปัญญา ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ หมวดสมาธิ ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ หมวดศีล ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะสัมมาอาชีวะ ซึ่งมรรคทั้ง ๓ หมวดนั้นแบ่งออกตามปฏิบัติหรือการศึกษาได้ ๓ อย่าง คือ ศีลเป็นการควบคุมกายกัวาจา สมาธิ เป็นการฝึกอบรมใจให้ตั้งมั่น ให้จิตมั่นคง และปัญญา เป็นการฝึกอบรมจิตมีความรู้ คติวิเคราะห์ พิจารณาส่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ และเมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนของมรรค ๘ ประการก็จัดได้ว่าเป็นการพัฒนาตามกระบวนการพัฒนาตามแนวทางอริยสัจ ๔ ซึ่งมรรค ๘ หรือ อริยมรรคมีองค์แปดเป็นส่วนหนึ่งในหลักอริยสัจ ๔ ประการ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า ไตรสิกขาเป็นหลักการพัฒนามนุษย์เป็นระบบ คือ การพัฒนาจะต้องเป็นแบบบูรณาการทางด้านร่างกาย คือ การประพฤติทางกาย วาจา โดยให้ยึดหลักของศีล เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ แล้วดำเนินชีวิตไปตามทางสายกลาง เช่น การบริโภคปัจจัย ๔ ให้พอเหมาะกับการเลี้ยงดู เช่นตัวอย่างเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย และยารักษาโรคส่วนทางด้านจิตใจ ต้องสร้างให้จิตยึดมีความมั่นคงบริสุทธิ์แจ่มใสด้วยสมาธิ และเมื่อจิตมั่นคงไม่หวั่นไหวก็จะเป็นพื้นฐานของการพิจารณาส่งต่าง ๆ ให้เห็นตามความเป็นจริง นั่นคือ ปัญญาได้เกิดขึ้น เพราะมีสัมมาทิฐิ ตัวอย่างของความเห็นหรือความเชื่อที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม เช่น เชื่อว่าทาดีได้ดี ทาชั่วได้ชั่ว เป็นต้น และพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติดี เข้าสู่การฝึกปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขาขั้นต้น คือ ศีล พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ไปสู่สมาธิ และจนถึงระดับสูงสุดคือ ปัญญา

๒.๒.๕ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่โบราณกาล ปวงชนชาวไทย มากกว่าร้อยละ ๙๕ นับถือพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเป็น

^{๖๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐-๑๓.

^{๖๔} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๒๒๔, อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๑.

พุทธมามกะ ตามโบราณราชประเพณี พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานชีวิตจิตใจ และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย จึงมีอิทธิพลต่อคนไทยรอบด้าน^{๖๕} จนเกิดธรรมเนียมปฏิบัติ เช่นชาวไทยทุกคนมีประเพณีว่า ควรได้บวชเรียนก่อนมีครอบครัว การบวชเรียนมีความหมายอยู่ในตัวเอง แล้วว่า เป็นการเข้าถือเพศเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา และศึกษาพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก ซึ่งเรียกว่าศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นการจัดการโดยใช้สถานในวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา มีพระสงฆ์เป็นผู้สอน ประชาชนและลูกหลานของชาวบ้านสามารถรู้หนังสือ และมีบทบาทในการสอนประชาชนต่อไป^{๖๖}

การศึกษาพระปริยัติธรรมที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า คันถธุระ เป็นหน้าที่ของ พระอุปัชฌาย์ จะต้องสั่งสอนแก่ สัทธินิหริก และอันเตวาสิกของตน เพราะว่าพระอุปัชฌาย์เป็นเหมือนผู้ค้ำประกันตัวผู้บวชต่อที่ประชุมสงฆ์ ว่ามีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่อย่างไร และเมื่ออุปสมบทให้แล้ว ได้มีการอบรมข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ที่อุปัชฌาย์และสัทธินิหริกพึงปฏิบัติต่อกันคือเหมือนพ่อปกครองลูก ใช้ระบบเคารพกันตามลำดับอาวุโส^{๖๗} เพื่อให้พระภิกษุ สามเณร ผู้มีความรู้ ความสามารถ ตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้ดำรงคงอยู่ในพระพุทธศาสนาด้วยดี เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปอย่างถูกต้อง คือขั้นปริยัติ ขั้นปฏิบัติ และขั้นปฏิเวธ^{๖๘} ในปัจจุบัน ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ เรียกว่า วิชาการพระพุทธศาสนา เป็นไปตามพระราชบัญญัติกำหนดวิध्यฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ มีคณะกรรมการการศึกษาของคณะสงฆ์มีหน้าที่กำหนดนโยบาย และกำกับดูแลวิชาการพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร วิชาการพระพุทธศาสนา หมายความว่า วิชาการซึ่งจัดให้พระภิกษุสามเณรศึกษาตามหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่ง ดังต่อไปนี้

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีองค์กรและคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑. มหาเถรสมาคมเป็นองค์กรการปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ ประกอบด้วย สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการอธิบดีกรรมการศาสนา เป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง กรรมการศาสนาพหุหน้าที่สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

๒. แม่กองธรรมสนามหลวง มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการ

^{๖๕} พื้น ดอกบัว, พระพุทธศาสนากับคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

^{๖๖} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๒.

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๒๗, วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๒.

^{๖๘} สัทธรรม มี ๓ อย่าง คือ ปริยัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรมและอธิคมสัทธรรมหรือ ปฏิเวธสัทธรรม ; ดูรายละเอียดใน วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๑/๗๔๐.

สาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี และมีหน้าที่ในการออกข้อสอบธรรมสนามหลวงในทุก
ระดับชั้นของแต่ละปี

๓. เจ้าคณะภาค มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่ง
ผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา
สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้
ด้วยดี

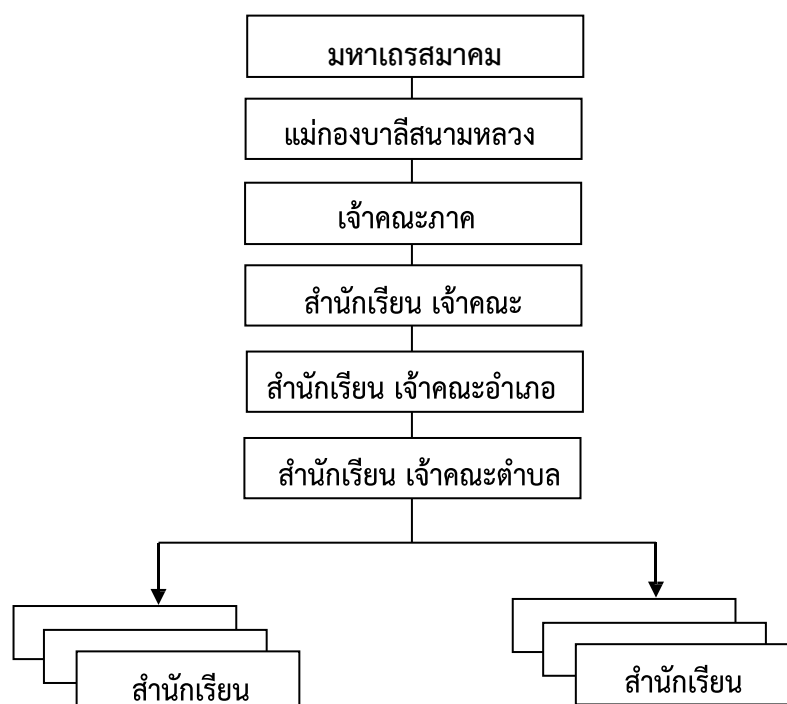
๔. เจ้าคณะจังหวัด มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม
การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการ
สาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

๕. เจ้าคณะอำเภอ มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา
การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้
ดำเนินไปได้ด้วยดี

๖. เจ้าคณะตำบล มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย
กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช
คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม
การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการ
สาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี

๗. เจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนักเรียน มีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระ
ธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระ
สังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม
การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการ
สาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดี^{๖๙} ซึ่งมีโครงสร้างการบริหารงานการศึกษาแผนกธรรม
ปรากฏดังภาพที่ ๒.๑

^{๖๙} สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง, หลักสูตรบาลีศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๔๖, [ออนไลน์],
แหล่งข้อมูล: http://maekongtham.noip.org/newweb/mydata_book/index_mydata_book [๑๙ กันยายน
๒๕๖๑].

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงโครงสร้างการบริหารงานการศึกษาแผนกบาลี

การควบคุมการศาสนศึกษา ได้แก่ การที่เจ้าคณะหรือผู้ที่เป็นภาระกำกับดูแลการศาสนศึกษาที่เจ้าอาวาสจัดขึ้น เพื่อเป็นไปตามระเบียบแบบแผนและมีประสิทธิภาพ ดังนี้

๑. คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา
๒. แม่กองบาลีสนามหลวง
๓. เจ้าคณะภาค
๔. เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้น

การส่งเสริมการศาสนศึกษา ได้แก่ การที่เจ้าคณะเป็นภาระช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจ้าอาวาสจัดขึ้น เพื่อให้การศาสนศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เจ้าคณะต้องส่งเสริมตามควรแก่เหตุ ดังนี้

๑. ช่วยแก้ไขปัญหาซึ่งเกิดมีขึ้น
๒. ช่วยส่งเสริมฐานะของสำนักศาสนศึกษาและสำนักเรียน
๓. ช่วยส่งเสริมฐานะผู้บริหารการศาสนศึกษาในทุกสำนักตามสมควร
๔. ช่วยแนะนำการจัดงบประมาณอุดหนุนให้ได้รับตามสมควร
๕. ช่วยเกื้อกูลอุดหนุนโดยประการอื่นอันเหมาะสม
๖. ช่วยยกย่องเชิดชูผู้สอบเปรียญธรรมประโยคต่าง ๆ ได้
๗. ส่งเสริมให้พระเปรียญได้เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามสมควร

การจัดสายงาน หน่วยงานและหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น กรมการศาสนาระบุว่า สำนักเรียนพระปริยัติธรรมเป็นองค์การในสังคมเกิดขึ้นจากความต้องการและความจำเป็นของสังคม สำนัก

เรียนพระปริยัติธรรมจะต้องดำเนินการบริการ เพื่อรักษาประโยชน์ของพระพุทธศาสนาและบุคลากร นักเรียน และชุมชน ดังนั้น การจัดสายงานและหน่วยงานในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม จึงสอดคล้องกับหลักการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งอาจจัดเป็นรูปจำลองได้ดังนี้

คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วยเจ้าอาวาสเป็นประธาน รองประธาน รองเจ้าอาวาส หัวหน้าหมวดวิชา ครู อาจารย์ เป็นกรรมการ มีเลขานุการเจ้าอาวาสเป็นเลขานุการ คณะกรรมการที่ปรึกษามีหน้าที่และความรับผิดชอบในการให้คำปรึกษาแก่ครูใหญ่ สำนักเรียนพระปริยัติธรรมตามที่ต้องการ

ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วย อาจารย์ใหญ่ หรือครูใหญ่สำนักเรียนพระปริยัติธรรม หัวหน้าหมวดวิชาและครูอาจารย์ เป็นผู้ร่วมงาน มีหน้าที่และความรับผิดชอบดำเนินการจัดการเรียนการสอน และประเมินผลตามหลักสูตร

ฝ่ายธุรการ ประกอบด้วย รองเจ้าอาวาสหรือครู อาจารย์ฝ่ายเลขานุการดำเนินงานเกี่ยวกับงานสารบรรณ การเงิน ทะเบียน และบุคลากร เจ้าหน้าที่อื่น ๆ เป็นผู้ร่วมงาน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสนับสนุนและส่งเสริมงานของฝ่ายวิชาการ และฝ่ายอื่น ๆ ให้ดำเนินไปได้ด้วยดีอีกส่วนหนึ่ง

ฝ่ายการปกครอง ประกอบด้วยเจ้าอาวาสหรือครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ฝ่ายปกครองจัดให้มีหัวหน้าสถานักเรียนและงานแนะแนวเป็นผู้ร่วมงาน มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการสนับสนุนส่งเสริมและควบคุมดูแลการดำเนินการของสถานักเรียน และจัดกิจกรรมแนะแนวให้ดำเนินการตามกฎระเบียบข้อบังคับและพระธรรมวินัย

ฝ่ายบริการ ประกอบด้วยรองเจ้าอาวาสหรือครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ฝ่ายบริการมีหัวหน้างานห้องสมุด งานโสตทัศนศึกษา งานพยาบาล และงานกิจกรรมต่าง ๆ เป็นผู้ร่วมงานมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดบริการห้องสมุด จัดบริการทางโสตทัศนศึกษาให้แก่ครู อาจารย์ และนักเรียน ในสำนักเรียนพระปริยัติธรรม จัดบริการสนับสนุนในงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันทั้งแผนกธรรมและบาลี มืองค์กรและคณะกรรมการดังต่อไปนี้ คือ มหาเถรสมาคมซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ มีกองธรรมสนามหลวง แม่กองบาลีสนามหลวง เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนักเรียน ซึ่งแต่ละองค์กรมีบทบาทหน้าที่ ดำเนินการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชา สมเด็จพระสังฆราช คำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน ควบคุมและส่งเสริมในด้าน การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี

๒.๒.๖ แนวคิดด้านการบริหารหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจที่สำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จไม่ได้ หากขาดหลักสูตรที่ดี หลักสูตรเป็นเหมือนเข็มทิศกำหนดทิศทางสำหรับครู เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น การเข้าใจหลักสูตร ในประเด็นต่าง ๆ ที่

เกี่ยวข้องจึงมีความสำคัญมาก ในเรื่องของหลักสูตรนี้ มีนักการศึกษา และผู้เชี่ยวชาญได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

๑. ความหมายของหลักสูตร

หมายถึง “หลักสูตร รายวิชาที่กำหนดไว้ให้ศึกษาวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง”^{๗๐} โดยให้ความหมายของหลักสูตรไว้ ๔ นัยคือ^{๗๑}

๑. หลักสูตร หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน
๒. หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน
๓. หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอน
๔. หลักสูตร หมายถึง สิ่งที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวัง จะให้ผู้เรียนได้รับ

ความหมายของหลักสูตรยังหมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรม และประมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้^{๗๒} มวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข และเจริญงอกงาม^{๗๓} โครงการหรือแผนข้อกำหนด อันประกอบด้วย หลักการ, จุดหมาย, โครงสร้าง, กิจกรรม, และวัสดุต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ความสามารถ^{๗๔} และหลักสูตรที่ดีควรจะต้องตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียนอันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด

Beauchamp, George A. ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ว่าองค์ประกอบสำคัญซึ่งจะต้องเขียนไว้ในเอกสารหลักสูตรมี ๔ ประการ คือ^{๗๕}

๑. เนื้อหาสาระและวิธีการจัด
๒. จุดมุ่งหมายทั่วไป
๓. แนวการนำหลักสูตรไปใช้สอน
๔. การประเมินผล

^{๗๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๘๖๐.

^{๗๑} บรรพต สุวรรณประเสริฐ, การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, (เชียงใหม่: แสงศิลป์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

^{๗๒} อารัง บัวศรี, ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธนธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๗๓} ชูศรี สุวรรณโชติ, หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๑.

^{๗๔} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: วีพริ้นท์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔.

^{๗๕} วิชัย วงษ์ใหญ่, พัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

หลักสูตร ถือเป็นหัวใจของการศึกษาของชาติ ที่นำมาเป็นกรอบ และแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ในระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของหลักสูตรถือเป็นความจำเป็น และข้อบังคับที่ทุกส่วนของระบบการศึกษาต้องจัดดำเนินการให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายนั้น อีกนัยหนึ่งหลักสูตรนับเป็นแม่บท ของการจัดการศึกษาของชาติ และการจัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน หากขาดหลักสูตรของการศึกษาแล้วก็เหมือนกับการจัดการศึกษาขาดทิศทางในการดำเนินการ หลักสูตรการศึกษาของไทยนั้นเนื่องจากเราถือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมและการศึกษาไทย หลักสูตรจึงสามารถเป็นเครื่องชี้ถึงความสำเร็จของประเทศได้ในระดับหนึ่ง โดยเป็นระดับแรกของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพตามที่สังคมต้องการ^{๗๖}

เพราะหลักสูตรมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาบุคคล ในทุก ๆ ด้าน กล่าวคือ ผู้เรียนอยู่ในวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หลักสูตรมีส่วนช่วยในการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต นอกจากนั้นหลักสูตรยังมีความสำคัญ ต่อสังคม การเมือง และเศรษฐกิจอีกด้วย เพราะผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาในหลักสูตร เพื่อวางรากฐานทางความคิดและความประพฤติของผู้เรียนให้มีคุณธรรม มีความสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดี ทำให้ผู้เรียนเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม หลักสูตรจะช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถความถนัด และความสนใจของตนเอง ตลอดจนรู้จักกำหนดทิศทางในการประกอบอาชีพตามที่ตนสามารถและถนัด ทำให้เยาวชนในวันนี้เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ และมีการเพิ่มผลผลิตสูงในอนาคตนับเป็นกำลังทางสมอง และทางเศรษฐกิจของชาติ ที่จะนำประเทศไปสู่ความเจริญในทุก ๆ ด้านทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็น พาหนะที่ จะนำความมุ่งหมายของการศึกษาออกไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จ หากไม่มีหลักสูตรความมุ่งหมายของการศึกษาก็จะอยู่แค่เพียงในกระดาษ เป็นเพียงทฤษฎีที่ไม่มีการปฏิบัติ หลักสูตรเปรียบเหมือนหางเสือที่จะคอยบังคับหรือกำหนดทิศทางในการเรียนการสอนให้เป็นไป ตามความมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตรทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเมื่อประเทศชาติ ต้องการที่ จะสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้เป็นอย่างไร รัฐบาลก็สามารถที่จะกำหนด จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชา ที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์ ให้ เยาวชนเป็นไปตามที่ชาติต้องการได้^{๗๗}

สรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง หัวข้อวิชาการต่าง ๆ ที่จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับจากง่ายไปหายากให้เหมาะสมกับระดับความเจริญขององาม และสติปัญญาของเด็ก และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา และยังเป็นเค้าโครงการศึกษาที่โรงเรียนวางไว้อย่างกว้าง ๆ จัดสอนให้เด็กแต่ละชั้นแต่ละตอน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะจะเป็นการศึกษาแผนกบาลีหรือแผนกใด ๆ ก็ตามเพราะหลักสูตรเป็นเหมือนหางเสือที่คอย ควบคุมการจัดการศึกษาให้ดำเนินไปในทิศทาง ที่กำหนดไว้ได้ตามที่ต้องการ ฉะนั้น หากจัดหลักสูตรได้เหมาะสมทันสมัย และสอดคล้องกับความสามารถของ

^{๗๖} สมพงษ์ สิงหะพล, “ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร”, วารสารราชพฤกษ์ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๔๗ (มกราคม ๒๕๔๗): ๑๕-๑๖.

^{๗๗} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: วีพริ้นท์, ๒๕๕๗), หน้า ๕.

ผู้เรียนได้มากเท่าใด การจัดการศึกษาย่อมจะบรรลุผล ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และได้ประสิทธิภาพสูงสุดมากเท่านั้น

๓. องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร มีความสำคัญทำให้เห็นโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งระบบว่าหลักสูตรประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้นักการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ได้ใช้องค์ประกอบในส่วนต่าง ๆ เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้น ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ทัศนะถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ๓ อย่าง คือ^{๗๘}

๑. ความมุ่งหมาย หรือ วัตถุประสงค์

๒. เนื้อหา หรือ ประสบการณ์ ที่ต้องการให้เด็กได้รับรวมทั้งวิธีการจัด

๓. การประเมินผล

ประกอบของหลักสูตรยังสรุปได้ ๔ ประการ คือ^{๗๙}

๑. เป้าประสงค์และนโยบายการศึกษาหมายถึง สิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษา

๒. จุดหมายของหลักสูตร หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบแล้ว

๓. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร หมายถึง ลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงวิชาหรือกลุ่มวิชา หรือกลุ่มประสบการณ์

๔. จุดประสงค์ของวิชา หมายถึง ผลที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังเรียน วิชานั้น

๕. เนื้อหาหมายถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะ และความสามารถที่ต้องการให้มีรวมทั้งประสบการณ์ ที่ต้องการให้ได้รับ

๖. จุดประสงค์ของการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้มีทักษะ และความสามารถหลังจากที่ได้เรียนรู้เนื้อหา ที่กำหนดไว้

๗. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน หมายถึง วิธีการจัดการเรียนการสอน ที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

๘. การประเมินผล หมายถึง การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และหลักสูตร

๙. วัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน หมายถึง เอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวีดิทัศน์ ฯลฯ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา และอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน

กล่าวโดยสรุปถึงองค์ประกอบ ของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรที่ดี มีความเหมาะสมกับผู้เรียน และทำให้การจัดการศึกษาบรรลุผล ได้ตามที่ต้องการ ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย ๔ ประการ คือ

^{๗๘} เสริมศรี ไชยศรี, ระบบหลักสูตร-การสอน, (เชียงใหม่: พระสังฆการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^{๗๙} อารัง บัวศรี, ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธนอักษรพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๘-๙.

๑. จุดประสงค์ เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา เพื่อให้ทราบว่าการจัดการศึกษานั้นผู้เรียนได้รับผลเป็นเช่นไร

๒. เนื้อหาวิชาเป็นการเลือกสรรเนื้อหาวิชาที่เหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย ที่ได้กำหนดไว้อย่างดี

๓. การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการนำเนื้อหาของหลักสูตรไปดำเนินการสอนเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ

๔. การประเมินผลเป็นการตรวจสอบ เพื่อประเมินดูว่าหลักสูตรที่นำไปใช้นั้นเป็นไปตามความมุ่งหมายที่วางไว้ หรือไม่อย่างไร

๔. การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนาหลักสูตร เพราะเป็นการนำอุดมการณ์ จุดหมายของหลักสูตร เนื้อหาวิชา และประสบการณ์การเรียนรู้ ที่กลั่นกรองอย่างดีแล้ว ไปสู่ผู้เรียน ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้มีความสำคัญยิ่งกว่าขั้นตอน ใด ๆ ทั้งหมด เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของหลักสูตร ถึงแม้หลักสูตรจะสร้างไว้ดีเพียงใดก็ตาม ยังไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ ถ้าหากว่าการนำหลักสูตร ไปใช้ดำเนินไปอย่างไม่ถูกต้องหรือไม่ดีเพียงพอ ความล้มเหลวของหลักสูตรก็จะเกิดขึ้น อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นการนำหลักสูตรไปใช้จึงมีความสำคัญที่ผู้เกี่ยวข้องในการ นำหลักสูตรไปใช้จะต้องทำความเข้าใจกับ วิธีการขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามความมุ่งหมายทุกประการ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การที่ผู้บริหารโรงเรียน และครูนำโครงการของหลักสูตรที่เป็นรูปเล่มนั้นไปปฏิบัติให้บังเกิดผล รวมถึงการบริหารงานด้านวิชาการของโรงเรียน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ครูและนักเรียนสามารถสอน และเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๘๐}

เป็นขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ได้แก่การจัดเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร และการนิเทศการใช้หลักสูตร^{๘๑}

การนำหลักสูตรไปใช้ยังหมายถึง กระบวนการเรียน การสอนสำหรับสอนเป็นประจำทุก ๆ วัน^{๘๒} การนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการ ที่ทำให้หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติจริง และเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร และมีกิจกรรมที่จะกระทำได้ ๓ ประการ คือ^{๘๓}

^{๘๐} นิติยา เปลื้องบุญ, *การบริหารหลักสูตร*, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๐.

^{๘๑} สنجต์ อุทรานันท์, *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๕), หน้า ๒๖๐.

^{๘๒} อารัง บัวศรี, *ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและการพัฒนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๕.

^{๘๓} ชาญชัย อาจินสมาจาร, *หลักสูตรและการสอน*, (ปัตตานี: สถาบันเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

๑. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน

๒. การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย ของหลักสูตร

๓. การสอนของครู

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีการนำหลักสูตร ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาไปสู่ผู้เรียน การจะพัฒนาผู้เรียนให้ไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษา ได้ตรงตามจุดมุ่งหมายนั้น ต้องอาศัยการจัดทำหลักสูตรที่ดีมีความทันสมัยสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน และผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ได้จริง

๒.๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

การเรียนและการสอน เป็นคำที่มักใช้คู่กันเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน ทั้งนี้ เพราะคำทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน ทั้งการสอน และการเรียน ต่างเป็นกระบวนการ ที่เกี่ยวเนื่องกัน การสอนเป็นการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้ และการสอนที่ดีย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการมีความรู้ และมีทักษะจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความหมาย มีคุณค่า เป็นการประหยัดเวลา และป้องกันการสูญเปล่า ดังนี้ ผู้สอนจึงควรมีความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับการเรียนการสอนในเรื่อง ดังต่อไปนี้^{๘๔}

๑. ความหมายของการเรียนการสอน

การบริหารโรงเรียนทั้งหมดการเรียนการสอนเป็นงานที่มีความสำคัญมากที่สุดส่วนงานอย่างอื่นเป็นงานที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้การเรียนการสอนมีคุณภาพและอำนวยความสะดวกให้กับ การเรียนการสอน การเรียนการสอนเป็นภารกิจหลักของการจัดการศึกษาผลงานด้านวิชาการเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงมาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาว่าจัดการศึกษาบรรลุผลตามวัตถุประสงค์เพียงใด การเรียนการสอนมีความหมายตรงกับงานวิชาการมีผู้รู้ และนักวิชาการด้านการศึกษาให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

การเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักการ และเหตุผลเป็นกิจกรรม ที่บุคคลได้ให้ความรู้ของเขาอย่างสร้างสรรค์ และเพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ ดังนั้น การสอนจึงเป็นกิจกรรมในแง่ต่าง ๆ ๔ ด้าน คือ^{๘๕}

๑. ด้านหลักสูตร เป็นการศึกษาถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มวิชาการตั้งจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ให้ชัดเจนตลอดจนการเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

๒. ด้านการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนของการเลือกวิธีสอน และเทคนิค การสอนที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

๓. ด้านการวัดผลเป็นขั้นของการเลือกวิธีวัดผลที่เหมาะสม และขั้นของ การวิเคราะห์ผล

^{๘๔} อารมณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^{๘๕} John B. Hough and Thomas K.Duncan, **Teaching :Description Analysis** (Massachusetts: Addison-Wesley, 1970), p. 2-4.

๔. ด้านการประเมินผลการสอนเป็นขั้นตอนในการประเมินผลการสอนทั้งหมด ตั้งแต่การวางจุดประสงค์การเรียนรู้ การเลือกเนื้อหา วิธีสอน ตลอดจนความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ของการวัดผลที่ครูได้กระทำไว้

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียน ที่ผ่านการถ่ายทอดสิ่งที่เป็นหลักการทฤษฎีโดยอาศัยเทคนิควิธีการ ที่จะทำให้การเรียนการสอน และผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

๒. องค์ประกอบของการเรียนการสอน

การเรียนการสอนจะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายด้านทุกสิ่ง ทุกอย่างเกี่ยวข้องกับการสอน และมีส่วนส่งเสริมให้การสอนประสบผลสำเร็จได้ จัดเป็นองค์ประกอบของการเรียนการสอนทั้งสิ้น มีนักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเรียนการสอน ๓ ประการ ดังนี้^{๘๖}

๑. ครูเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ บุคลิกภาพ และความสามารถของครูผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพที่ดี และรู้จักเลือกใช้วิธีสอน ที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

๒. นักเรียน หรือผู้เรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญ เท่ากับผู้สอนความสำเร็จในการศึกษาเป็นเป้าหมายสำคัญของผู้เรียน ผู้สอนจึงควรเป็นผู้แนะแนว แนะนำ และจัดมวลงประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด

๓. สิ่งที่จะสอนได้แก่เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ครูจะต้องจัดเนื้อหาให้มีความสัมพันธ์กัน น่าสนใจเหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของการเรียน การสอน

กล่าวโดยสรุปองค์ประกอบของการเรียนการสอนมีทั้งองค์ประกอบรวม และองค์ประกอบย่อย องค์ประกอบรวมเป็นส่วนสร้างให้เกิดการสอน ส่วนองค์ประกอบย่อยเป็นส่วนเสริมให้การสอนมีความสมบูรณ์มีประสิทธิภาพ และมีคุณค่าแก่ผู้เรียน

๓. หลักพื้นฐานในการเรียนการสอน

ในการดำเนินงานทุกอย่างจำเป็นต้องมี หลักการเป็นเครื่องยึดถือ เพื่อให้งานดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ในการสอนก็เช่นเดียวกันจำเป็นต้องมีหลักการสอน เพื่อให้งาน การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้น หลักการสอนจึงเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้เป็นครู แม้ว่าผู้สอนแต่ละคนจะมีเทคนิคการสอนเฉพาะตนแต่ก็ยึดหลักการพื้นฐานเดียวกัน ในเรื่องของหลักการพื้นฐานสำหรับการสอนนี้ ควรจะประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ ต้องมีวัตถุประสงค์ในการสอนที่แน่นอน มีวิธีการสอนที่ดี และมีวิธีการประเมินผลที่ดี

^{๘๖} อารมณ์ ใจเที่ยง, หลักการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๔-๕.

โดยมีหลักพื้นฐานในการสอน ๔ ประการคือ^{๘๗}

๑. หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนด้านความรู้ ด้านทักษะ การสอน และด้านการแก้ปัญหาการสอน

๒. หลักการวางแผน และเตรียมการสอน ได้แก่ การเตรียมเขียนแผน การสอน ผลิตสื่อ เตรียมแบบทดสอบ และซ่อมสอน

๓. หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการเร้า ความสนใจ หลักการเสริมแรง ฯลฯ

๔. หลักการประเมินผล และรายงานผลซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การสอน การ สร้าง และใช้เครื่องมือประเมิน การตีความหมาย และรายงานผลการประเมิน

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนนี้ สามารถนำมาใช้กับงานวิจัยนี้ได้ เพราะว่า การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ต้องอาศัยกระบวนการของการจัดการ เรียนการสอนที่ดี ทั้งด้านการวางแผนการสอน การใช้หลักจิตวิทยาเข้ามาช่วยในการสอนเป็นต้น จึง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี โดยที่ครูผู้สอนเป็นผู้ มีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ ผู้สอนที่สอนอย่างมีหลักการมีความรู้ และมีทักษะจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความหมาย เป็นการประหยัดเวลา และป้องกันการสูญเปล่า

๒.๒.๘ แนวคิดด้านการวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ของการจัดการศึกษาเพราะการวัดผล และประเมินผลจะแสดงผลการตรวจสอบการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าเป็นไปตามผลการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรเพียงใดซึ่งจะเป็นข้อมูลของผู้สอนในการใช้ ประกอบการปรับปรุง และพัฒนาผลการเรียนการสอนต่อไปในเรื่องการวัดผลและประเมินผลนี้ ได้มี นักการศึกษาแสดงทัศนะไว้ ดังต่อไปนี้

๑. ความหมายของการวัดผลและประเมินผล

การวัดผล หมายถึง การกำหนดสิ่งที่มีความหมายแทนคุณลักษณะคุณภาพ ของสิ่งที่ ต้องการวัดโดยสิ่งที่กำหนดนั้นอาจอยู่ในรูปของภาษาตัวเลขสัญลักษณ์ก็ได้ ส่วนการประเมินผล หมายถึง การนำสิ่งที่ได้จากการวัดมาตัดสิน ตีราคา ซึ่งการที่จะตัดสินหรือตีราคาสิ่งใดได้ นั้นจำเป็น จะต้องอาศัยหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เพราะผลการประเมินจะอยู่ในรูปของความเหมาะสม หรือไม่ เหมาะสม ดีหรือเลว ใช้ได้ หรือ ใช้ไม่ได้^{๘๘}

การวัดผล หมายถึง กระบวนการในการกำหนด หรือหาจำนวนปริมาณอันดับแทน คุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือแทนพฤติกรรมความสามารถ ของบุคคลโดยใช้เครื่องมือช่วยในการ วัดผล การวัดจะอยู่ในรูปของตัวเลข หรือคะแนน หรือ บรรยายลักษณะสิ่งนั้นทำให้รู้รายละเอียด

^{๘๗} ชัยชาญ วงศ์สามัญ, การวางแผนการสอน, (ขอนแก่น: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะ เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕-๓๙.

^{๘๘} ทิพย์เกสร กัมปนาท, การวัดและการประเมินผลการศึกษา, (เชียงใหม่: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๘๕.

เกี่ยวกับสิ่งที่วัดว่ามีจำนวนหรือปริมาณเท่าใด หรือมีลักษณะอย่างไร เช่น กระดานดำ ยาว ๓ เมตร ๕๐ เซนติเมตร เด็กชายแดงได้ คะแนนวิชาคณิตศาสตร์ ๓๐ คะแนน^{๘๙}

การวัดผลเป็นกระบวนการ ที่กำหนด จำนวนตัวเลขให้กับวัตถุสิ่งของหรือบุคคลตามความมุ่งหมาย และเปรียบเทียบลักษณะความ แตกต่างที่ปรากฏอยู่ในสิ่งที่จะวัดนั้น ๆ เช่น การวัดความสามารถทางสมองด้านต่าง ๆ ผลที่ได้จากการวัดผลจะเป็นตัวเลขเป็นการวัดเชิงปริมาณ^{๙๐} จากการวัดผลเหล่านั้นมารวมกัน เพื่อนำไปใช้ในการวินิจฉัย ตีราคาคุณค่า และชี้ขาดลงเป็นผลสรุปว่าเด็กคนนั้นมีคุณภาพสูงหรือต่ำ สมควรสอบได้หรือตก ซึ่งการประเมินค่าที่ดีต้องตั้งบนรากฐานของการวัด ที่ดี^{๙๑}

กล่าวสรุปได้ว่า การวัดผล หมายถึง กระบวนการที่ จะกำหนดคุณลักษณะความรู้ความสามารถของนักเรียน โดยการตีค่าเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ โดยอาศัยเครื่องมือ และวิธีการวัดหลาย ๆ อย่างประกอบกัน จากการให้ความหมาย การประเมินผลของนักการศึกษา การตัดสินคุณค่าของสิ่งของหรือการกระทำใด ๆ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานในแง่ของการเรียนการสอน เพื่อใช้ตัดสินใจว่าผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ตามเป้าหมายของการสอน หรือไม่เพียงใด

๒. องค์ประกอบของการประเมินผล

การประเมินผลมีองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ คือ^{๙๒}

๑) ผลการวัดทำให้ทราบสภาพความจริงของสิ่งที่จะประเมินว่ามีปริมาณเท่าไร มีคุณสมบัติอย่างไร เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์

๒) เกณฑ์การพิจารณาในการที่จะตัดสินว่าสิ่งใดดีหรือเลว ใช้ได้หรือใช้ไม่ได้นั้นจะต้องมีหลัก หรือบรรทัดฐานที่ต้องการโดยนำผลการวัดนั้นมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ที่กำหนดไว้ หรือมาตรฐานที่ต้องการ เกณฑ์การพิจารณาในการประเมินผลการศึกษานั้น คือจุดมุ่งหมายของการศึกษานั้นเอง

๓) การตัดสินใจ เป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างผลการปฏิบัติซึ่งได้รับจากการวัดกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ว่า สูงต่ำกว่ากันขนาดไหน ทั้งนี้การตัดสินใจที่ดีต้องอาศัยการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน ทุกแง่มุม และการกระทำทุกอย่างยุติธรรมโดยอาศัยสภาพ และความเหมาะสมต่าง ๆ ประกอบหรือต้องมีคุณธรรมที่ดี

^{๘๙} วนิตา เดชตานนท์, การประเมินผลการเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครราชสีมา: ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษาคณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๐), หน้า ๔.

^{๙๐} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๖.

^{๙๑} ขวาล แพรัตกุล, เทคนิคการวัดผล, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔๑.

^{๙๒} สมนึก ภัททิยธนี, การวัดผลการศึกษา, (มหาสารคาม: ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑), หน้า ๑๔.

๓. หลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

เพื่อให้การวัดผล และประเมินผลการศึกษาเป็นไปอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับจิตวิทยาการเรียนรู้ควรยึดหลักในการปฏิบัติดังนี้^{๙๓}

- ๑) วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย
- ๒) ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ
- ๓) คำนึงถึงความยุติธรรม
- ๔) การแปลผลให้ถูกต้อง
- ๕) ใช้ผลของการวัดและการประเมินให้คุ้มค่า

๔. ความมุ่งหมายของการประเมินผล

การประเมินผลการเรียนรู้การสอนมีความมุ่งหมายหลายประการ ซึ่งครูสอนอาจเลือกให้ให้ตรงกับความต้องการ ดังนี้^{๙๔}

- ๑) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียน
- ๒) เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน
- ๓) เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน
- ๔) เพื่อวินิจฉัยข้อบกพร่อง
- ๕) เพื่อตัดสินผลการเรียน
- ๖) เพื่อจัดตำแหน่งหรือจัดประเภท
- ๗) เพื่อเปรียบเทียบระดับพัฒนาการ
- ๘) เพื่อพยากรณ์หรือทำนาย
- ๙) เพื่อประเมินค่า

กล่าวโดยสรุปว่า แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผล และประเมินผลนี้สามารถนำมาใช้กับงานวิจัยนี้ได้ เพราะว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีการวัดผลทั้งในระดับชั้นเรียนของแต่ละสำนัก และการประเมินผลในส่วนกลางของแผนกบาลีสนาทมหลวง การวัดผล และประเมินผลดังกล่าว เป็นการตรวจสอบคุณภาพของครูผู้สอน และผู้เรียนว่ามีผล ของการเรียนการสอนเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ หรือไม่เพียงใด และยังเป็นเครื่องมือที่ผู้สอนจะใช้สำหรับการปรับปรุง และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๓ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับ พระปริยัติธรรมแผนกบาลี

การพัฒนาชีวิตและจิตใจของตนเพื่อให้บรรลุอิสรภาพคือหลุดพ้นจากความเขลา ความอยากและการยึดมั่นถือมั่น มีสภาวะของจิตใจที่แจ่มใส สะอาด สว่างและสงบเย็น ผู้เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา จำต้องศึกษาเล่าเรียนธรรมวินัยอันเป็นหลักคำสอนและหลักการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดหมายอันสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

^{๙๓} พิชิต ฤทธิ์เจริญ, หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๑-๑๓.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๒.

การศึกษาพระปริยัติธรรม เริ่มต้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ซึ่งเป็นการศึกษาจากพระพุทเจ้าโดยตรงบ้าง จากพระสาวกบ้าง เป็นการเรียนแบบ “มุขปาฐะ” คือท่องจำด้วยปาก^{๔๕} หลังจากพระพุทเจ้าปรินิพพานแล้ว รูปแบบการศึกษาพระปริยัติธรรมได้เปลี่ยนไปจากเดิมกล่าวคือ ได้มีการศึกษาเล่าเรียนจากครูอาจารย์ในสำนักต่าง ๆ หลายสำนัก นอกจากจะมีสถานศึกษาคือสำนักเรียนเกิดขึ้นแล้วก็ยังมีหลักสูตรสำหรับศึกษาเล่าเรียนอีกด้วย หลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาเล่าเรียนคือพระไตรปิฎกซึ่งจัดเป็นวิชาหลักของการศึกษา

๒.๓.๑ ความหมายของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ในอดีตกาลประมาณ ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว ภาษาถิ่นเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้พูดกันในแถบแคว้นมคธ เรียกว่า มคธภาษา ตามชื่อแคว้น เมื่อพระพุทเจ้าทรงอุบัติขึ้น พระองค์ได้ทรงใช้ภาษามคธในการประกาศพระพุทธศาสนา เมื่อเป็นเช่นนี้ ภาษามคธ จึงได้รับเกียรติและได้รับการยกย่องว่าเป็น “สมพุทธโวหารภาษา” (ภาษาอันเป็นโวหารของพระพุทเจ้า) “อริยโวหารภาษา” (ภาษาอันเป็นโวหารของพระอริยะ) “ยถาภจพรหมโวหารภาษา” (ภาษาบันทึกสภาวะธรรม) ภาษาบาลีนี้ มีความหมายว่า “ภาษาที่เป็นระเบียบแบบแผน” หรือ “ภาษาที่รักษาพุทธพจน์”^{๔๖} มี ๓ ประการ ได้แก่

๑. ภาษาบาลี หมายถึง เครื่องรักษาพระสัทธรรมซึ่งต้องเรียนเพื่อให้รู้และปฏิบัติตาม

๒. ภาษาบาลี หมายถึง ขอบสระ คือ เครื่องกั้นน้ำไม่ให้ไหลไปที่อื่น

๓. ภาษาบาลี หมายถึง บรรทัดหรือแนว คือ พระพุทพจน์นั้นได้รับการ “ร้อย” หรือเขียนเป็นแนวบรรทัดในยุคแรกๆ ผูกเป็นคาถาเพื่อสะดวกแก่การสวดหรือท่องจำอย่างเป็นระเบียบ^{๔๗}

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทพจน์ มีวิเคราะห์ว่า อดถ์ ปาติ รกขตีติ ปาลิ แปลความว่า เรียกว่าเป็นบาลี เพราะคงไว้ คือรักษาไว้ซึ่งเนื้อความ (พุทพจน์) มีวิเคราะห์ว่า พุทพจน์ ปาเลตีติ ปาลิ (ภาษา) แปลว่า อันว่าภาษาใด ย่อมรักษาไว้ซึ่งพระพุทพจน์ เพราะเหตุนี้ อันว่าภาษานั้น ชื่อว่าบาลีๆ แปลว่า ภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทพจน์^{๔๘} ซึ่งเป็นภาษาที่บันทึกธรรมคำสั่งสอนของพระพุทเจ้า ซึ่งรวมอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และเป็นภาษาที่พระพุทเจ้าทรงใช้

^{๔๕} พระมหาสังเวย ธมฺมเนตฺติโก, แต่งตามธรรมบท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประติพัทธ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๔๖} พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), สัททนิติสูตรมอลา คัมภีร์หลักบาลีสัมหาไวยากรณ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

^{๔๗} พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน, ประวัติภาษาบาลี ความเป็นมาและที่สัมพันธ์กับภาษาปรากฏและสันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร: ราไทยเพลสเซนเตอร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

^{๔๘} พระมหาปรีดา สุกกธมฺโม, ความเป็นมาของภาษาบาลี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.balee.net/title.html [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

ประกาศคำสั่งสอนของพระองค์ในระหว่างที่ยังทรงพระชนม์อยู่^{๙๙} ดังนั้นความหมายของภาษาบาลีจึงหมายถึง^{๑๐๐}

๑. บาลี หมายถึง พระพุทธวจนะ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
๒. บาลี หมายถึง พระไตรปิฎกที่เป็นคัมภีร์ดั้งเดิมที่ยกขึ้นสู่การสังคายนา
๓. บาลี หมายถึง แกวหรือแนวแห่งพระไตรปิฎก

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลาย เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นสื่อกลางในการประกาศพระพุทธศาสนา^{๑๐๑} และเป็นภาษาที่รองรับคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งในส่วนของพระธรรมทั้งในส่วนของพระวินัยพระพุทธศาสนาจะแพร่หลายขยายตัวออกไปได้ เพราะอาศัยผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย และ ประพฤติปฏิบัติตาม^{๑๐๒}

พระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายถึง ระบบการศึกษาของสงฆ์อย่างหนึ่งที่เน้นการศึกษาภาษาบาลีเป็นหลัก แบ่งเป็น ๓ ระดับ ๘ ชั้น คือ^{๑๐๓}

๑. เปรียญตรี คือ ประโยค ๑-๓ และเปรียญธรรม ๓
๒. เปรียญโท คือ เปรียญธรรม ๔ เปรียญธรรม ๕ เปรียญธรรม ๖ และ
๓. เปรียญเอก คือ เปรียญธรรม ๗ เปรียญธรรม ๘ เปรียญธรรม ๙

กล่าวโดยสรุปว่า ความหมายของพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หมายถึง ระบบการศึกษาของ พระสงฆ์แผนกหนึ่งที่ศึกษาภาษาบาลีเป็นวิชาหลัก เป็นระบบการศึกษาที่จัดการเรียนการสอนโดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ ๘ ชั้น ดังนี้

๑. เปรียญตรี คือ ประโยค ๑-๒ เปรียญธรรม ๓
๒. เปรียญโท คือ เปรียญธรรม ๔ เปรียญธรรม ๕ เปรียญธรรม ๖ และ
๓. เปรียญเอก คือ เปรียญธรรม ๗ เปรียญธรรม ๘ เปรียญธรรม ๙

๒.๓.๒ ความเป็นมาของพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

การสอบความรู้ของพระสงฆ์ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ถือเอาการแปลพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีเป็นหลัก โดย แบ่งเป็น ๓ ระดับ เรียกว่า บาเรียน คือ^{๑๐๔}

^{๙๙} กรุณา เรื่องอุไร และ กุศลาลัย, อินเดียมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๓.

^{๑๐๐} สมชาติ สมปิตตะ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีบาลี, (ขอนแก่น: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๓.

^{๑๐๑} พระศรีสิทธิมนี (พล อาภากร), “ภาษามคธ-ภาษาบาลี”, ใน **รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา**, รวบรวมโดย คณะจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘): ๑๗๒.

^{๑๐๒} พระพิพัฒน์ปริยัติสุนทร, “อนุโมทนาภา” ใน **สำนักเรียนวัดเทพศิลากับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม**, รวบรวมโดย พระมหาทองดี ปญญาวิโร และ พระมหาทวน ยสาโส, (กรุงเทพมหานคร: สำนักเรียนวัดเทพศิลา, ๒๕๔๘): ๒๓.

^{๑๐๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒).

๑. บาเรียนตรี แปล พระสูตรตนตปิฎก
๒. บาเรียนโท แปล พระสูตรตนตปิฎกและพระวินัยปิฎก
๓. บาเรียนเอก แปล พระสูตรตนตปิฎก พระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก

สมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงปฏิรูปการสอบพระปริยัติธรรมขึ้นใหม่จากการถวายคำแนะนำจากสมเด็จพระสังฆราช (มี) เพื่อกวดขันพระภิกษุและสามเณรให้เรียนพระปริยัติธรรมและมีความรู้มากขึ้น โดยแบ่งการสอบเป็น ๙ ชั้น ๗ ระดับ และมีคัมภีร์ประเภทอรรถกถาและฎีกามาเป็นแบบเรียนและสอบแทนพระไตรปิฎก คือ

๑. ประโยค ๑-๒-๓ ธมมปทฎกถา
๒. ประโยค มงคลตถทีปนี (ขั้นต้น)
๓. ประโยค ปาลิมุตตะกะ
๔. ประโยค มงคลตถทีปนี (บันปลาย)
๕. ประโยค สมณฑปาสาทิกา
๖. ประโยค วิสุทฺธิมคค์
๗. ประโยค สารตถทีปนี

การสอบ คือ แปลหนังสือ หรือพระปริยัติธรรมจะใช้วิธีการแปลภาษาบาลีปากเปล่าต่อหน้า กรรมการสอบ โดยมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงทอดพระเนตรการสอบด้วย หรือบางครั้งทรงมอบหมายให้ผู้แทนพระองค์มาแทน จึงเรียก การสอบบาลีว่า สอบบาลีสนามหลวง จนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงเห็นความสำคัญของพระปริยัติ ธรรม แผนกบาลี ได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย จำนวน ๗๖ ทุน เพื่อพระราชทานแก่ผู้เรียนผู้สอบได้เปรียญธรรม ๕ ถึง เปรียญธรรม ๘ เพื่อเรียนใน ประโยคขั้นที่สูงขึ้นไป และได้เพิ่มโครงการถวายทุนบริหารการศึกษาแก่นักกาศาสนศึกษาที่มีผล การศึกษาดีเด่นในแต่ละหน (หน คือเขตการปกครองของเจ้าคณะใหญ่) และอีก ๑ ส่วนกลาง คือ กรุงเทพมหานคร รวมเป็นทุนบริหารการศึกษา ๕ ทุนด้วยกัน อันเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจให้แก่ ผู้เรียนและผู้บริหารการศึกษาอย่างที่สุด นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อการศึกษาพระปริยัติ ธรรมของคณะสงฆ์อย่างที่สุด^{๑๐๔}

กล่าวสรุปได้ว่า ความเป็นมาของพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ได้แก่ ระบบการศึกษาของพระสงฆ์ แผนกหนึ่งที่ศึกษาภาษาบาลีเป็นวิชาหลัก เป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้เผยแผ่ธรรมะครั้งพุทธกาล เป็นคาถา คือ พระพุทธดำรัสแต่ละคำของพระพุทธเจ้าเป็นภาษาบาลีทั้งหมด เป็นภาษาเฉพาะของ พระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาที่พระภิกษุและสามเณรในฐานะศาสนทายาทควรศึกษา

^{๑๐๔} พระมหาวรญาณ วรณฺณ, ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยในสยามประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๗), หน้า ๗๙-๘๔.

^{๑๐๕} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ), เรื่องสอบบาลีของสนามหลวง แผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐.

เป็น การศึกษาที่รักษาพระพุทธพจน์ไม่ให้เลอะเลือนหรือถูกปลอมแปลงได้ เป็นระบบการศึกษาที่คณะสงฆ์ให้ความสำคัญมากกว่าการศึกษาแผนกอื่น เป็นการศึกษาที่มีความเป็นมาพร้อมกับการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา เป็นระบบการจัดการศึกษาที่มีพัฒนาการหรือ การเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตรและโครงสร้างการศึกษาน้อยที่สุด

๒.๓.๓ ความสำคัญของพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

การเรียน ภาษาบาลี หากต่างคนต่างมองข้ามความสำคัญปัญหาจะเกิดอยู่เรื่อยไป คำสอนของพระพุทธเจ้า อาจถูกลบเลือนไม่มีผู้สืบทอดที่แท้จริง พระศาสนาถูกกระทบกระเทือน เพราะผู้สืบศาสนาลด น้อยลง ส่งผลต่ออนาคตของศาสนาพุทธในวันข้างหน้า การศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและการศึกษาภาษาบาลี นับเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา และเชื่อกันว่าเป็นภาษาที่พระบรมศาสดาใช้ในการสอนธรรม และยังคงรักษาเนื้อหาสาระของพุทธดำรัสไว้ได้สมบูรณ์ที่สุด^{๑๐๖} ถือเป็นหน้าที่ของพระภิกษุและสามเณรที่จะต้องศึกษาคำสอนของ พระพุทธเจ้า เพื่อนำไปใช้ในการฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นไปตามคำสอนนั้น ดังที่พระพุทธองค์ได้ ทรงวางแนวทางเอาไว้คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ คือ ต้องศึกษาพระปริยัติแล้ว จึงลงมือปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ประสบการณ์ภายในที่ต้งาม จะได้นำธรรมะที่ได้เรียนรู้ขึ้นมาสั่งสอนญาติโยมและ พุทธศาสนิกชนทั่วไป อันเป็นการเกื้อกูลและยังประโยชน์อย่างยิ่งให้กับสังคมโลก

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี มีความสำคัญคือ นอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอน ยัง เชื่อว่าเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาด้วย โดยเฉพาะการศึกษาภาษาบาลี เพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระ พุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้วพระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญ ไปด้วย ด้วยเหตุนี้พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงสนับสนุนการเรียน พระปริยัติธรรมและทรงยกย่องพระภิกษุและสามเณรที่เรียนรู้พระพุทธวจนะให้มีฐานันดร พระราชทาน มินติยภัต จึงจัดให้มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกว่าพระภิกษุ และสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหน เมื่อปรากฏว่าพระภิกษุและสามเณรรูปใดมีความรอบรู้ ถึงขั้นที่กำหนดไว้พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุและสามเณรรูปนั้นให้เป็น มหาเปรียญ ธรรม ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งสมณศักดิ์ให้ตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นผู้สอน พระปริยัติธรรมสืบกันมา จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทย การศึกษาภาษาบาลี คือการศึกษา พระไตรปิฎก และตรงกันข้ามการศึกษาพระไตรปิฎก คือการศึกษาภาษาบาลี ภาษาบาลีจึงนับว่า เป็นภาษาที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทได้ใช้ภาษาบาลีจารึก พระไตรปิฎก คัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา อรรถกถาและฎีกาเป็นคัมภีร์ชั้นรอง แต่ทุกคัมภีร์ล้วน จารึกด้วยภาษาบาลี^{๑๐๗}

กล่าวสรุปได้ว่า ความสำคัญของพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ได้แก่ เป็นภาษาที่มีความสำคัญ สำหรับพุทธบริษัท แม้ว่าจะเป็นภาษาที่ตายแล้ว คือ ไม่มีการใช้ภาษาบาลีพูด ใน

^{๑๐๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ), “ปัสสนียกถา”, วารสารกัลยาณมิตร ฉบับพระสังฆาธิการ, เล่มที่ ๑๖, (มกราคม ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๑๐๗} วัดปากน้ำ, การศึกษาของสงฆ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.watpaknam.org/education/edu๒๑.html> [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

ชีวิตประจำวันก็ ตาม แต่เพราะเป็นภาษาของพระพุทธเจ้า เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระไตรปิฎก เป็นภาษาที่ใช้เป็นหลัก ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท เป็นการรักษาวรรณคดีบาลีแห่งพระพุทธศาสนา อันทรงไว้ซึ่งหลัก คำสอนทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ เป็นมรดกทางศาสนาวัฒนธรรมและวรรณคดี เป็นการศึกษา หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาที่ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และความเข้าใจพระพุทธรูจนะในพระไตรปิฎก และเป็นระบบ การศึกษา ที่จัดการศึกษาเพื่อธำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ให้เสื่อมสูญไปด้วย สถานศึกษา เรียกว่า สำนัก เรียนหรือสำนักศาสนศึกษา

๒.๓.๔ การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี

การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษา ใน ๓ ด้าน ดังต่อไปนี้

๒.๓.๔.๑ ด้านหลักสูตรพระปริยัติธรรม

หลักสูตร หมายถึง หลักสูตร ประโยคบาลีสนามหลวงที่ใช้ในการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในปัจจุบัน เป็นหลักสูตร พื้นฐานจากการปรับปรุงหลักสูตรในสมัยรัชกาลที่ ๒ แม้ว่า หลังจากนั้นจะมีการปรับปรุงบ้างแต่ก็ไม่ แตกต่างจากเดิม หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง มี ดังต่อไปนี้^{๓๐๘}

๑. ประโยค ๑-๒ และเปรียญตรีปีที่ ๑-๒ หมวดบาลีศึกษา

๑.๑ วิชาแปลมคธเป็นไทย โดยพยัญชนะและโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมปทภูฏกถา ภาค ๑ ถึงภาค ๔

๑.๒ วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือ บาลีไวยากรณ์ประเภทสอบถาม ความจำ

๒. เปรียญธรรม ๓

๒.๑ วิชาแปลมคธเป็นไทย โดยพยัญชนะและโดยอรรถ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมปทภูฏกถาภาค ๕ ถึงภาค ๘

๒.๒ วิชาสัมพันธไทย หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมปทภูฏกถา ภาค ๕ ถึงภาค ๘

๒.๓ วิชาบาลีไวยากรณ์ หลักสูตรใช้หนังสือบาลีไวยากรณ์ประเภทสอบถาม ความจำ และความเข้าใจประกอบกัน

๒.๔ วิชาบุรพภาค ข้อเขียนภาษาไทย โดยแก้ไขให้ถูกต้องตามระเบียบลักษณะวรรค ตัวอักษรตามสมัยนิยม หลักสูตรใช้หนังสือที่ควรรู้ เช่น จดหมายทางราชการ

๓. เปรียญธรรม ๔

๓.๑ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมปทภูฏกถา ภาค ๑

๓.๒ วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ มงคลดถูปินี ภาค ๑

^{๓๐๘} บาลีสนามหลวง, กอง, เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

๔. เปรียญธรรม ๕

๔.๑ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมปฎิฐกถา ภาค ภาค ๔

๔.๒ วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ มงคลตถปิณี ภาค ๒

๕. เปรียญธรรม ๖

๕.๑ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ ธรรมปฎิฐกถา ภาค ถึงภาค ๘ แต่ในการสอบกรรมการจะแปลประโยคที่ออกสอบเป็นความไทยโดยสันทัด หรืออาจดัดแปลงสำนวน และท้องเรื่องหรือตัดตอนที่ต่าง ๆ มาเรียงติดต่อกันเป็นประโยคสอบไล่ก็ได้

๕.๒ วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ สมณฑปาสาทิกา ภาค ๓ ถึง ภาค ๕

๖. เปรียญธรรม ๗

๖.๑ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ มงคลตถปิณี ภาค ๑

๖.๒ วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ สมณฑปาสาทิกา ภาค ๒

๗. เปรียญธรรม ๘

๗.๑ วิชาแต่งฉันทภาษามคธ แต่งฉันทเป็นภาษามคธ ในจำนวน ฉันท ดังนี้

๗.๑.๑ ปญยวัตร

๗.๑.๒ อินทรวีเชียร

๗.๑.๓ อุเปนทรวีเชียร

๗.๑.๔ อินทรวงศ์

๗.๑.๕ วิสสุทฐ

๗.๑.๖ วสันตติลก

๗.๒ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ สมณฑปาสาทิกา ภาค ๑

๗.๓ วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ วิสุทฐิมคค์ ภาค ๑-๒

๘. เปรียญธรรม ๙

๘.๑ วิชาแต่งไทยเป็นมคธ แต่งมคธจากภาษาไทยล้วนข้อความแล้ว แต่ กรรมการจะกำหนดให้

๘.๒ วิชาแปลไทยเป็นมคธ หลักสูตรใช้หนังสือ วิสุทฐิมรรค ภาค ๑-๒

๘.๓ วิชาแปลมคธเป็นไทย หลักสูตรใช้หนังสือ อภิธมมตถวิภาวิณี

หลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า แต่ละประโยคจะมี ๒-๔ วิชา และเป็นวิชาที่เกี่ยวข้อง เฉพาะกับภาษาบาลีเท่านั้น(ยกเว้นวิชาบุรพภาค) เมื่อรวมรายวิชาในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จะประกอบด้วยวิชา ดังต่อไปนี้^{๑๐๙}

๑. วิชาบาลีไวยากรณ์ เป็นวิชาที่ไม่มีในการสอบบาลีสนามหลวงประโยค ๑-๒ และ เปรียญธรรม ๓ เนื้อหาของวิชาบาลีไวยากรณ์ จะแบ่งเป็น ๔ ภาค คือ อักษรวิธี วจีวิภาค

^{๑๐๙} สมชาย ไมตรี, “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทยกรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๔๐-๔๓.

วากยสัมพันธ์ และฉันทลักษณ์ แต่ที่ใช้เรียนและสอบในประโยค ๑-๒ และ เปรี๊ยญธรรม ๓ จะมีเพียงภาค คือ อักษรวิธีและวจีวิภาค แต่ละภาคประกอบไปด้วยเรื่องดังต่อไปนี้

๑.๑ อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร แบ่งเป็น ๒ คือ

๑.๑.๑ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระ พยัญชนะพร้อมทั้งฐานกรณ์

๑.๑.๒ สนธิ การต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน

๑.๒ วจีวิภาค ว่าด้วยการแบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ

๑.๒.๑ นาม ชื่อ แบ่งเป็น ๓ คือ นามนาม คุณนาม และสัพพนาม

๑.๒.๒ อัพพยศัพท์ ศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือน

นามทั้ง ๓ ไม่ได้

๑.๒.๓ สมาส การย่อนามศัพท์ตั้งแต่ ๒ ขึ้นไปเป็นบทเดียวกัน

๑.๒.๔ ตัทธิต ปัจจัยหมู่หนึ่ง เป็นประโยคเกื้อกูลแก่นื้อหาความย่อสำหรับ ใช้แทนศัพท์ย่อคำพูดให้สั้นลง

๑.๒.๕ อาชยาต ศัพท์ที่ประกอบด้วยกิริยา

๑.๒.๖ กิตก์ ศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยหมู่หนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายนื้อหาความของนามศัพท์

วิชาบาลีไวยากรณ์นี้ ไม่มีการกำหนดแบบเรียนไว้ในหลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง เดิมจะใช้คัมภีร์มูลกัจจายน์หรือกัจจายนมูลปกรณ์เป็นแบบเรียน ปัจจุบันนิยมใช้แบบเรียนบาลี ไวยากรณ์ที่แต่งโดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นหลักในการสอบบาลี สนามหลวงข้อสอบวิชาบาลีไวยากรณ์จะมีทั้งหมด ๑๐ ข้อ ข้อละ ๑๐ คะแนน

๒. วิชาสัมพันธ์ไทย เป็นวิชาที่มีในการสอบบาลีสนามหลวง ระดับเปรี๊ยญธรรม ๓ สัมพันธ์ไทย นับเข้าเป็นนื้อหาของไวยากรณ์ในส่วนที่เป็นภาควากยสัมพันธ์ว่าด้วย การกและประพันธ์ ผูกคำพูดที่แบ่งไว้ในวจีวิภาคให้เข้าเป็นประโยคเดียวกัน คำพูดในวากยสัมพันธ์ แบ่งเป็น ๓ คือ บท พากพยางค์และพากย์ การสัมพันธ์ ต้องสัมพันธ์ เป็นศัพท์เป็นบท เป็นพากพยางค์ และเป็นพากย์ไป เพื่อให้ความเกี่ยวเนื่องกันไปตามลำดับของหนังสือ โดยนักเรียนจะต้องเรียนรู้ถึงอรรถ (ความหมาย) ชื่อสัมพันธ์ การเข้าสัมพันธ์ และวิธีสัมพันธ์

อิตถีสทโท วีย หิ อญญุ สทโท ปุริสานํ สกสสิริํ ฌริตฺวา ฐาต สมตฺโถ นาม นตฺถิ. เตนานทภาควา “นาหิ ภิกฺขเว อญฺญ เอกสทฺทมปิ สมฺนุสฺสสามิ. โย เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐติ ยถยิทํ ภิกฺขเว อตฺถีสทฺโทติ. ฯ”^{๑๑๐}

จริงอยู่ อ.เสียงอื่น ชื่อว่าสามารถ เพื่ออันแผ่ไป สู่อริระทั้งสิ้น ของบุรุษทั้งหลาย^{๑๑๑} แล้วจึงตั้งอยู่ รวากะว่า อ.ว่าเสียงแห่งหญิงทั้งหลาย ย่อมไม่มี ฯ

^{๑๑๐} อัง เอก. (ไทย) ๒๐/๑

^{๑๑๑} บุญสืบ อินทสาร, ธรรมบท ภาค ๑ แปลโดยพยัญชนะประโยค ๑-๒, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: เจริญผล, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

สัมพันธ์ หิ ศัพท์ ทัพพรรณโชตกะ สทโท สยักตตา ใน นตฺถิฯ อาชยาตบท กัตตุวจาก อิตถีสทโท อุปมาลึงคัตถะ วีย ศัพท์ อุปมาโชตกะ เข้ากับ อิตถี สทโท อณฺโณ วิเสสนะของ สทโท ปุริสานํ สามีสัมพันธะ ใน สกกลสรีรฯ สัมปาปุณฺณิกัมมะ ใน ผริตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ฐาตฯ สมตฺโถ สัมปทานะ ใน สมตฺโถ ฯ วิเสสนะ ของ สทโท นามศัพท์ สัญญโชตกะ เข้ากับ สมตฺโถฯ^{๑๑๒}

จากตัวอย่างการสัมพันธ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสัมพันธ์จะต้องบอกศัพท์แต่ละศัพท์ โดยละเอียดว่าชื่ออะไร เข้ากับศัพท์ไหน ถือว่าเป็นวิชาที่ยากที่สุดในการสอบบาลีสนามหลวง เปรียญธรรม ๓ สำหรับหลักสูตรการเรียนการสอนในวิชาสัมพันธ์ จะใช้ ธรรมนูญกฎเกณฑ์ ภาค ๕ ถึง ภาค ๘ เช่นเดียวกับวิชาแปลมคธเป็นไทย ส่วนข้อสอบจะเป็นข้อความที่คิดจาก ธรรมนูญกฎเกณฑ์ ภาค ๕ ถึงภาค ๘ ประมาณ ๑ หน้ากระดาษ

๓. วิชาบุรพภาค เป็นวิชาที่มีในการสอบบาลีสนามหลวง ประโยค ๓ เท่านั้น และเป็นวิชาที่ค่อนข้างจะแตกต่างจากวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เนื่องจากเป็นวิชาเกี่ยวกับการวางรูปแบบของจดหมายทางราชการ ประกาศ และคำสั่งต่าง ๆ เป็นต้น การกำหนดวิชานี้เข้ามาเป็นวิชาหนึ่งที่มีในการสอบบาลีสนามหลวง ก็เพื่อให้นักเรียนวางรูปหนังสือราชการหรือวางรูปหนังสืออื่น เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน เป็นต้น รู้จักวางย่อหน้า วรรคตอน และใช้ตัวอักษรให้ถูกต้อง ตามสมัยนิยม แต่ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ มหาเถรสมาคมได้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงการสอบวิชาบุรพภาค โดยยกโคลง กลอน ฉันท์ไทย และประกาศต่าง ๆ เป็นต้น คงไว้เฉพาะจดหมายทางราชการ ซึ่งออกข้อสอบโดยวิธีให้นักเรียนแก้ไขให้ถูกต้องตามระเบียบหนังสือราชการ วรรคตอน ตัวอักษรตามสมัยนิยม แม้จะมีการประกาศเปลี่ยนแปลงวิชาบุรพภาค ตามที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังไม่มีการแก้ไขหลักสูตรให้ตรงกับประกาศเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแต่อย่างใด

๔. วิชาแปลมคธเป็นไทย เป็นวิชาที่กำหนดในหลักสูตรทุกระดับชั้น ตั้งแต่ประโยค ๑๒ ถึง เปรียญธรรม ๙ สำหรับหลักสูตรหรือหนังสือเรียนนั้นจะใช้คัมภีร์อรรถกถา และฎีกาเป็นหลัก ซึ่งคัมภีร์อรรถกถา และฎีกาที่ได้นำมาใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในปัจจุบันมี ทั้งหมด ๕ คัมภีร์ คือ ธรรมนูญกฎเกณฑ์, มงคลตถปิณี, สมณตปาสาทิกา วิสุตติมคค์์, และ อภิธมมตถภาวินี, การแปลมคธเป็นไทย มีหลักอยู่ว่า ต้องให้ ความหมายของภาษาบาลีและ ภาษาไทย ตรงกัน ซึ่งในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จะมีวิธีการแปลเป็น ๒ วิธี คือ การแปลโดยพยัญชนะและแปลโดยอรรถ

^{๑๑๒} บุญสืบ อินทสาร, เทคนิคการสัมพันธ์ไทยประโยค ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นนทบุรี: เจริญผล, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๔.

แปลโดยพยัญชนะ คือ การแปลตามตัวหนังสือ โดยรักษา คำอายุตนนิบาต และ สำเนียง วิกัตติไว้อย่างเคร่งครัด เช่น

บาลี ตํ สุตวา มหาปาโล กุฏุมภิกโก จินเตสิ ปโรลกํ คจฺจนตํ ปุตฺตธิตโร วา โภคา วา
 นานุกจฺจนติ สรียปี อตฺตนา สทฺธิ น คจฺจนติ ก็ เม ฆารวาเสน ปพฺพชิสฺสามิติ.

แปล อ.กุฏุมภี ชื่อว่ามหาปาละฟังแล้วซึ่งพระธรรมเทศนานั้น คิดแล้วว่า อ.บุตรและธิดา
 ท. หรือ หรือว่า อ.โภคะ ท. ย่อมไม่ไปตาม ซึ่งบุคคลผู้ไปอยู่ สู่โลกเบื้องหน้า แม้ อ.
 สรียะย่อมไม่ไป กับด้วยตน อ. ประโยชน์อะไรด้วยการอยู่ครองเรือนย่อมเป็น แก่
 เรา อ. เราจักบวชดังนี้^{๑๓๓}

อ. ย่อมมาจาก อันว่า เป็นคำแปลศัพท์ ที่บ่งบอกถึงประธานในประโยคนั้น ๆ ท. ย่อมมา จาก
 คำว่าทั้งหลาย เป็นคำบ่งบอกถึงความเป็นพหูพจน์

การแปลโดยอรรถ หรือแปลโดยเผด็จเป็น การแปลโดยถือเอาความหมายหลัก ไม่
 เคร่งครัดในการรักษาคำอายุตนนิบาตและ สำเนียงวิกัตติ มากนัก แต่ต้องแปลทุกคำศัพท์ จะเว้นศัพท์
 ใดศัพท์หนึ่งไม่ได้ จะถอดเอาแต่ใจความเลยก็ไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาข้อความในพุทธ
 วาจาให้บริบูรณ์ ซึ่งการแปล โดยอรรถ มีหลักในการแปลว่า แปลให้ได้ความชัด สำนวนเรียบร้อยไม่
 โลดโผนจนเสียหลักของภาษา และแปลเท่าศัพท์อย่างพระ กรรมการแปลเป็นตัวอย่างในสนามหลวง
 เช่นประโยคข้างต้นจะแปลว่า^{๑๓๔}

กุฏุมภี ชื่อว่ามหาปาละ ได้สดับธรรมนั้นแล้วคิดว่า บุตรและธิดาก็ดี โภคสมบัติก็ดี ย่อม
 ไปตามผู้ไปสู่ปรโลกหาได้ไม่ แม้สรียะก็ไปกับตัวไม่ได้ ประโยชน์อะไรของเราด้วยการอยู่ครองเรือน เรา
 จักบวช การออกข้อสอบวิชาแปลมคธเป็นไทย จะ เป็นการคัดเอาข้อความภาษาบาลีในคัมภีร์ที่ใช้เป็น
 แบบเรียน ประมาณ ๑-๒ หน้าระดาขมาให้ผู้เข้า สอบแปล ปกติแล้วข้อสอบวิชาแปลมคธเป็นไทยทุก
 ระดับชั้น จะแบ่งเป็น ๒ ข้อ ในระดับประโยค ๑๒ และเปรียญธรรม ๓^{๑๓๕}

ข้อที่ ๑ จะกำหนดให้แปลโดยพยัญชนะ

ข้อที่ ๒ จะกำหนดให้แปลโดยอรรถ

แต่ในเปรียญธรรม ๔ ขึ้นไป กำหนดให้แปลโดยอรรถอย่างเดียวทั้งข้อ ๑ ละข้อ ๒ ส่วน
 การตรวจให้คะแนนนั้นจะใช้วิธีรวมกันทั้งหมดไม่ได้แบ่งเป็นข้อๆ เหมือนวิชาบาลีไวยากรณ์

๕. แปลไทยเป็นมคธหรือวิชาแต่งหรือวิชากลับ เป็นวิชาที่มีกำหนดในการสอบบาลี
 สนามหลวงในเปรียญธรรม ๔ ถึงเปรียญธรรม ๙ วิชาแปลไทยเป็นมคธ เป็นวิชาที่แต่งตามคัมภีร์ หรือ

^{๑๓๓} บุญสืบ อินทสาร, ธรรมบท ภาค๑ แปลโดยพยัญชนะประโยค ๑-๒, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี:
 เจริญผล, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

^{๑๓๕} สมชาย ไมตรี, “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทยกรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”,
 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๔๔-๔๕.

ยึดคัมภีร์ที่ใช้เรียนเป็นหลักสำหรับหลักสูตรในการเรียนการสอนวิชานี้ ทุกระดับชั้นจะเป็นหนังสือที่ใช้เรียนในวิชาแปลมคธเป็นไทย ในระดับที่ผ่านมาเรียน เปรียญธรรม ๔ ถึงเปรียญธรรม ๖ ใช้หนังสือ รมมปทฎกถา ที่ประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓ ใช้เรียนในวิชาแปลมคธเป็นไทยมาเป็น หลักสูตรในวิชาแปลไทยเป็นมคธ ลักษณะ การกำหนดหลักสูตรวิชานี้จากกล่าวได้ว่าเป็นการ กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนหลักสูตรเดิมเพียงแต่ต่างวิชาเท่านั้น ซึ่งถ้าจะเปรียบวิชาแปลมคธเป็น ไทยและแปลไทยเป็นมคธจากหลักสูตรประโยคบาลีสนาทมหลวง จะปรากฏตามตาราง ๒

ตาราง ๒.๑ แสดงหลักสูตรวิชาแปลไทยเป็นมคธ แปลมคธเป็นไทย และสัมพันธไทย

ประโยค	วิชาแปลมคธเป็นไทย	วิชาแปลไทยเป็นมคธ	วิชาสัมพันธไทย
๑-๒	รมมปทฎกถา ภาค ๑-๔	-	-
ป.ธ. ๓	รมมปทฎกถา ภาค ๕-๘	-	รมมปทฎกถา ภาค ๕-๘
ป.ธ. ๔	มงคลตถทีปนี ภาค ๑	รมมปทฎกถา ภาค ๑	-
ป.ธ. ๕	มงคลตถทีปนี ภาค ๒	รมมปทฎกถา ภาค ๒-๓	-
ป.ธ. ๖	สมนตปาสาทิกา ภาค ๓-	รมมปทฎกถา ภาค ๕-๘	-
ป.ธ. ๗	สมนตปาสาทิกา ภาค ๑-	มงคลตถทีปนี ภาค ๑	-
ป.ธ. ๘	วิสุทธิมคค์	สมนตปาสาทิกา ภาค ๑	-
ป.ธ. ๙	อภิธมมตถวิภาวิณี	วิสุทธิมคค์	-

ข้อสอบบาลีสนาทมหลวงวิชาแปลไทยเป็นมคธ จะเป็นภาษาไทยที่แปลจากคัมภีร์ภาษาบาลี ประมาณ ๑-๒ หน้ากระดาษ แบ่งเป็น ๒ ข้อ เช่นเดียวกับวิชาแปลมคธเป็นไทย ให้ผู้เข้าสอบแปลกลับเป็นภาษาบาลี

๖. วิชาแต่งไทยเป็นมคธ เป็นวิชาที่ใช้ในการสอบบาลีสนาทมหลวงเปรียญธรรม ๙ การสอบจะมีลักษณะคล้ายกับวิชาแปลไทยเป็นมคธเพียงแต่วิชาแต่งไทยจะไม่มีคัมภีร์ที่ใช้เป็นหลักสูตรแน่นอน อยู่ที่กรรมการออกข้อสอบจะกำหนดขึ้น ข้อสอบจะเป็นภาษาไทย เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ผู้เข้าสอบต้องใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ในการแปลเป็นภาษาบาลีให้มีความหมายตรงกับ ข้อสอบที่กำหนดไว้

๗. วิชาแต่งฉันทมคธ เป็นวิชาที่มีในการสอบบาลีสนาทมหลวงเปรียญธรรม ๘ วิชาี้ แม้จะเป็นฉันทลักษณะ ซึ่งเป็นภาคหนึ่งของไวยากรณ์ แต่กล่าวได้ว่าเป็นวิชาสุดยอดของกระบวนวิชาภาษาบาลีทั้งหมด เพราะเป็นวิชาที่รวบรวมความรู้ในด้านต่าง ๆ ในภาษาบาลีมาประมวลให้ เป็นบทกวีที่มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่ตายตัว สามารถนำไปสาธยายเป็นทำนองเสนาะหรือที่เรียกว่า สวดสรภัญญะ เป็นวิชาเดียวที่บอกได้ว่าผู้ใดจะเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีแท้จริง เพราะผู้ที่ สามารถแต่งฉันทได้ดีต้องมีความเชี่ยวชาญในกระบวนวิชาภาษาบาลีทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นด้าน ไวยากรณ์ วิธีการเรียงศัพท์ รวมจนถึงลีลาในการนำถ้อยคำต่าง ๆ มาเรียบเรียงให้เป็นหมวดหมู่ตาม กฎเกณฑ์ที่บังคับไว้

การแต่งฉันทมคอมี ทั้งหมด ๖ ฉันท์ ดังนี้

๑ ปฐยาวัตร	ปฐยาวัตรฉันท์
๒ อินทรวีเชียร	อินทรวีเชียรฉันท์
๓ อุเปนทรวีเชียร	อุเปนทรวีเชียรฉันท์
๔) อินทรวโส	อินทรวงศ์โสฉันท์
๕ วังสฤษฐะ	วังสฤษฐะฉันท์
๖ วสันตติลก	วสันตติลกฉันท์

ในการสอบบาลีสนามหลวง จะกำหนดให้ผู้เข้าสอบเลือกแต่งเพียง ๓ ฉันท์ จาก ข้อสอบที่ผ่านมา ส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธศาสนา คำสวดบูชาบุคคลที่สำคัญ และประกาศ เป็นต้น^{๑๑๖}

ลักษณะวิชาแต่ละระดับส่วนมากจะเป็นวิชาแปล-แต่ง ซึ่งเป็นลักษณะของ การเรียนที่เน้น การ เรียนภาษาหลัก ถ้าพิจารณาถึงหลักสูตรหรือคัมภีร์ที่ใช้ประกอบการเรียน จะมีลักษณะวิชาในหลักสูตรเป็นลักษณะของการเรียนภาษา แต่เนื้อหาในคัมภีร์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญและน่าสนใจไม่น้อย คัมภีร์ที่นำมาใช้เรียน โดยสรุปแล้วมีดังนี้^{๑๑๗}

๑. ธรรมปทฎกถา หรืออรรถกถาธรรมบท เป็นคัมภีร์อธิบายความคาถาบาลี ใน ขุททกนิภาย พระสูตรตตปิฎก แปลและแต่งจากภาษาสิงหลเป็นภาษาบาลี โดยพระพุทโธมาจารย์ พระอรรถกถาจารย์ชาวอินเดีย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๙๕๖ ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งใกล้ พุทธคยาแคว้นมคธ ธรรมปทฎกถา ที่ใช้เป็นแบบเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในปัจจุบันมีทั้งหมด ๘ ภาค แต่ละภาคแบ่งเป็น วรรค หรือ หมวด แต่ละ วรรค แบ่งออกเป็นวัตร หรือ เรื่อง รวมแล้วจะมีทั้งหมด ๒๖ หมวด ๔๓๒ คาถา ๓๐๐ เรื่อง ธรรมปทฎกถา เป็นคัมภีร์ที่พระสงฆ์ไทยนิยมมากใช้เป็นหลักสูตร การเรียน การสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมากที่สุด คือ ใช้ในระดับประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๖ และใช้เป็นแบบเรียนทั้งวิชาแปล (แปลมคธเป็นไทย), แต่ง (แปลไทยเป็นมคธ) และวิชาสัมพันธ์ไทย

๒. มงคลสูตรที่ปนี แต่งโดย พระสิริมงคลาจารย์ พระอรรถกถาจารย์ ชาวเชียงใหม่เมื่อ จุลศักราช ๘๘๖ ในรัชสมัยของพระเจ้าราชาธิราช แบ่ง ออกเป็น ๒ เล่ม เนื้อหาจะอธิบายสิ่งที่เป็นมงคล ๓๘ ประการ จากคาถา ๑๑ บท เช่น พาลปนจิตตเสวนกถา การไม่คบคนพาล การคบบัณฑิต เป็นต้น มงคลสูตรที่ปนี เป็นหลักสูตรที่ใช้ในการศึกษา พระปริยัติธรรม แผนกบาลี เปรียญธรรม ๔ เปรียญธรรม ๕ และเปรียญธรรม ๗

๓. สมณตปาสาทิกา หรือสมณตปาสาทิกานาม วินยฎฐกถา อรรถกถาพระวินัย ชื่อว่า สมณตปาสาทิกา แต่งโดยพระพุทโธมาจารย์ ชาวอินเดีย โดยยึดเอาโครงอรรถกถาเดิม เป็นภาษา สิงหล คือ มหาอรรถกถา มหาปัจจรี และกฐนที่เป็นหลัก แต่งตามพระวินัยปิฎกแบ่งเป็น ๕ คัมภีร์ คือ มหาวิภังค์ ภิกขุวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร หนังสือ สมณตปาสาทิก ที่ระบุ ไว้ใน

^{๑๑๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๕๗.

^{๑๑๗} สมชาย ไมตรี, “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทยกรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๔๖-๔๙.

หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง มีทั้งหมด ๕ ภาค คือ ปฐม - ทุตติย - ตติย - จตุตถ - ปญจม สมณ
ตปาสาทิกา (สมณตปาสาทิกา ฉบับที่ใช้เรียนกันอยู่ในปัจจุบันมี ๓ ภาค ไม่ตรงกับที่ระบุไว้ใน
หลักสูตร อาจเป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการพิมพ์) สมณตปาสาทิกา เป็นหลักสูตรที่ใช้
ศึกษาในเปรียญธรรม ๖ เปรียญธรรม ๗ และเปรียญธรรม ๘ เนื่องจาก สมณตปาสาทิกา มีเนื้อหามาก
การเรียนการสอนและการออกข้อสอบบาลีสนามหลวง ระดับเปรียญธรรม ๗ เปรียญธรรม ๘ ในทาง
ปฏิบัติจึงใช้เพียงภาค ๑ เล่มเดียว ถ้าเกินกว่านั้นก็จะไม่เกิน ตีสกณทวณณนา หรือการพรรณนาว่า
ด้วยสังขาทิเสส ๑๓

๔. วิสุทธิมคค์ หรือ วิสุทธิมคคสส นาม ปกรณวิเสสน ปกรณพิเศษชื่อว่าวิสุทธิมรรค พระ
พุทธโฆษาจารย์ พระอรรถกถาจารย์ชาวอินเดียเป็นผู้แต่งขึ้น จากคถาที่ได้รับจากที่ประชุม สงฆ์ใน
มหาวิหาร กรุงอนุราชบุรี ลังกาทวีป จำนวน ๒ บท เพื่อเป็นการทดสอบความสามารถ เมื่อครั้ง
เดินทางไปเกาะลังกา เพื่อขอปริวรรตคัมภีร์อรรถกถาต่าง ๆ จากภาษาสิงหลมาเป็นภาษามคธ พระ
พุทธโฆษาจารย์ได้ดูบาลีพระไตรปิฎก และอรรถกถาของพระไตรปิฎกแล้ว ได้รวบรวมแต่งปกรณชื่อ
ว่า วิสุทธิมคค์ ขึ้นจนได้รับการยอมรับจากพระสงฆ์ชาวลังกา และมอบคัมภีร์ทั้งหมดให้กับพระพุทธ
โฆษาจารย์ สำหรับวิสุทธิมคค์ ที่ใช้เป็นหลักสูตรการ เรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
แบ่งเป็น ๓ ภาค ๒๓ ปริเฉท เนื้อหาของคัมภีร์วิสุทธิมคค์ เป็นการอธิบาย ศีล สมาธิ ปัญญา ตามแนว
วิสุทธิ ๗ คือ การชำระสัตว์ ให้บริสุทธิ์ด้วยการบำเพ็ญ ไตรสิกขาให้บริบูรณ์เป็นขั้นๆ ไปโดยลำดับจน
บรรลุจุดหมาย คือ พระนิพพานมี ๗ ขั้น คือ สลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ทิณฺณวิสุทธิ กังขาตรณวิสุทธิ
มคคคามคคญาณทสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณทสสนวิสุทธิ และญาณทสสนวิสุทธิ ปัจจุบันใช้คัมภีร์วิสุทธิ
มรรคเป็นหลักสูตรการศึกษา ๒ ขั้นคือ เปรียญ ธรรม ๘ ใช้เป็นแบบเรียน วิชาแปล และเปรียญธรรม
๙ ใช้เป็นหลักสูตรวิชาแต่ง

๕. อภิธมมตถสงคหบาลี และอภิธมมตถวิภาวิณีฎีกา หรือ อภิธมมสมถสงคห ปาติยาสท
อภิธมมตถวิภาวิณี นาม อภิธมมตถสงคหฎีกา เป็นคัมภีร์คู่กัน โดยคัมภีร์อภิธมมตถสงคหบาลี พระอนุ
รุธาจารย์ พระเถระรุ่นเดียวกับพระพุทธโฆษาจารย์ ได้รับจนา ย่อความอภิธรรมจากคัมภีร์
พระไตรปิฎกเข้าในหลักใหญ่ ๔ อย่าง คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน โดยหลักปรมัตถ์ ลักษณะของ การ
แต่งมีทั้งคถาและร้อยแก้ว ส่วนอภิธมมตถวิภาวิณีฎีกานั้น พระสุนทรภู่อาจารย์ ศิษย์ของพระ ภททสสารี
ปุตตมหาเถระ แต่งอธิบายความของอภิธมมตถสงคหบาลี คัมภีร์ทั้ง ๒ เล่ม ใช้เป็นหลักสูตรวิชาแปล
มคธเป็นไทยในชั้นเปรียญธรรม ๙ ชั้นเดียวเท่านั้น

นอกจากคัมภีร์ต่าง ๆ ที่ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาตามที่กล่าวมา ยังมีหนังสืออีกประเภท
หนึ่ง ที่มีการนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน คือคัมภีร์โยชนา และคัมภีร์หลักสูตรฉบับที่แปลเป็น
ภาษาไทย คือ

๑. โยชนา เป็นคัมภีร์ที่อธิบายคัมภีร์ที่ใช้หลักสูตรอีกครั้งหนึ่งใช้เป็นหนังสือ ประกอบการ
เรียนการสอนแปลมคธเป็นไทยเปรียญธรรม ๖ ถึงเปรียญธรรม ๙ โยชนา เป็นหนังสือ ที่กองบาลี
สนามหลวงอนุญาตให้นำเข้าไปดูประกอบในขณะที่สอบบาลีสนามหลวงได้ โยชนาที่ใช้ เป็นหนังสือ
ประกอบการเรียน คือ

๑.๑ สมณตปาสาทิกา นาม วินยตถกถา อตถโยชนา (เปรียญธรรม ๖ และเปรียญธรรม ๗)

๑.๒ ปรมัตถมตชสา นาม วิสุทธิมคคัมภิกา (เปรียญธรรม ๘)

๑.๓ อภิธมฺมตฺถวิภาวีนียา ปญฺจกา นาม อตฺถโยชนา (เปรียญธรรม ๙)

๒. หนังสือแปล เป็นหนังสือที่แปลหลักสูตรต่าง ๆ จากภาษาบาลีมาเป็นภาษาไทยและใช้เป็นคู่มือในการเรียนการสอนช่วยให้ผู้ศึกษาได้มองเห็นแนวทางการแปลได้สะดวกชัดเจนหนังสือแปลฉบับมาตรฐานและใช้เป็นคู่มือในการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในปัจจุบัน คือ หนังสือที่แปลฉบับของมหาหมกุฎราชวิทยาลัย ดำเนินการโดยกองตำรามหาหมกุฎราชวิทยาลัย ผู้มีหน้าที่จัดพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรม^{๑๑๘} ทุกประเภทและยังมีหนังสือที่ใช้ประกอบการเรียนอื่น ๆ อีก เช่น คู่มือบาลีไวยากรณ์ หลักการสัมพันธไทย หลักการแต่งฉันทภาษามคธ เป็นต้น แต่ไม่ใช่หนังสือประกอบการเรียนที่เป็นมาตรฐานทั่วไป การ ใช้จึงขึ้นอยู่กับแต่ละสำนักเรียน ผู้สอน หรือผู้เรียนจะใช้อย่างไรก็ตามภาษาบาลีในประเทศไทย ตั้งแต่ชั้น ประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๙ ใช้หนังสือภาษาบาลีเป็นแบบเรียนจำนวน ๑๗ เล่ม ไม่นับหนังสือประกอบการเรียน เช่น โยชนาและภิกขาการศึกษาภาษาบาลีถือได้ว่าเป็นการรักษาวรรณคดีบาลี อันทรงไว้ซึ่ง หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้คงอยู่เป็นมรดกทางศาสนาวัฒนธรรมและ วรรณคดี หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลีในปัจจุบัน เป็นหลักสูตรเฉพาะ ใช้กับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีเท่านั้น เรียกว่า หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง เนื่องจากระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จะถือเอาการสอบบาลีสนามหลวง เป็นหลัก

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ด้านหลักสูตร หมายถึง เนื้อหาในรายวิชาแต่ละชั้น ที่ผู้เรียน ต้องเรียนต้องสอบ แบบเรียนที่ต้องเรียนรู้ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๙ เป็นหลักสูตร เฉพาะสำหรับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เรียกว่าหลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวง แผนการเรียนหรือมวลประสบการณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนที่ได้กำหนดและจัดให้กับผู้เรียน ปัจจุบันสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๑๐ จัดการเรียนการสอน เนื้อหาในรายวิชาแต่ละชั้นไม่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ เลือกเรียนเป็นหลักสูตรเฉพาะที่ใช้เหมือนกันทั่วประเทศ ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดแผนการสอนและมวลประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนเรียน ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ ให้ ความรู้ ทักษะ ความสามารถและพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพในอนาคต มีความสอดคล้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เหมาะสมกับผู้เรียน และผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒.๓.๔.๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน

๑. ความหมายด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึงการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีแนวคิดมุ่งให้ผู้เรียน มีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ด้วยการให้ลงมือ

^{๑๑๘} บุญสืบ อินทสาร, ธรรมบท ภาค๑ แปลโดยพญฺญชนะประโยค๑-๒, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: เจริญผล, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

กระทำ ได้คิดวิเคราะห์ ได้ปฏิบัติ ได้แก้ปัญหาและได้ศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเอง โดยอยู่บนพื้นฐานของ ความสนใจ ความสามารถและศักยภาพของผู้เรียนเอง รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงด้วย^{๑๑๙}

กิจกรรมการเรียนการสอน คือ รูปแบบ วิธีการ การจัดกิจกรรม การเตรียมความพร้อม การนิเทศก์ การสอนเสริม การจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน หลักสูตรเป็นเพียงแนวทางถ้าปราศจากการสอนของผู้สอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผู้เรียนจะไม่สามารถ เจริญขึ้นตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร การสอนที่ดีจะต้องมีลำดับขั้นตอน มีกระบวนการและการ จัดการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ๔ ประการ คือ^{๑๒๐}

๑. การเรียนรู้เป็นกระบวนการมุ่งพัฒนาความมีเสรีภาพทางสติปัญญา จึง ต้องให้ เสถียรภาพแก่ผู้เรียน ในการแสดงความคิดเห็นหรือใช้สติปัญญาเต็มที่

๒. การเรียนรู้เป็นกระบวนการเฉพาะตัว เนื่องจากว่าผู้เรียนแต่ละคนมี ความแตกต่างกัน ทั้งความสนใจและแบบแผนของการเรียนรู้ จึงต้องระลึกไว้เสมอว่าไม่มี วิธีสอนใด ที่จะใช้ได้ดีสำหรับ ผู้เรียนทุกคน

๓. การเรียนรู้เป็นกระบวนการผู้เรียนต้องเป็นผู้กระทำเอง ผู้สอนจึง จำเป็นต้องให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสปะทะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้อยู่เสมอ

๔. การเรียนรู้วิธีการเรียนเป็นสิ่งสำคัญกว่าการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ผู้สอน จึงไม่ควรมุ่งสืบทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนตลอดเวลา

สรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแนวของ หลักสูตรซึ่งจะต้องมี ลำดับขั้นตอน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม พฤติกรรมของผู้สอนและ กระบวนการอย่างเป็นระบบ สำหรับผู้เรียน เป็นกระบวนการที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ของผู้สอนสู่ ผู้เรียน เพื่อคุณภาพของการ จัดการเรียนการสอน และเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุ เป้าหมายที่ตั้งไว้

๒. จุดมุ่งหมายด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของ ผู้สอน มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่สภาพความสำเร็จของ ผู้เรียนทุกคน แต่ผู้สอนมักพบว่าผู้เรียนบางคน บางกลุ่มในชั้นเรียน มีข้อบกพร่องในการเรียน เรียน ได้ช้ากว่าเพื่อนหรือมีผลการเรียนต่ำกว่าระดับที่ควร จะเป็น หน้าที่ผู้สอนคือการช่วยเหลือชี้แนะด้วย วิธีการต่าง ๆ และให้ความสนใจให้การดูแลมากขึ้น คิดหาเทคนิควิธีการที่จะช่วยเหลือผู้เรียน ตาม ข้อบกพร่องของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนา ศักยภาพแสดงออกเต็มความสามารถละนำ

^{๑๑๙} สนิท สัตโยภาส, ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและสืบค้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธารอักษร, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

^{๑๒๐} ปานระวี ยงยุทธวิชัย, คู่มือการเขียนแผนการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อขอเลื่อน ตำแหน่งอาจารย์ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนและการอ่านการเขียนแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๘.

ความรู้้นไปใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมได้^{๑๒๑} จุดมุ่งหมายด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้^{๑๒๒}

๑. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมกัน
๒. เพื่อสนองความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคนที่มีแตกต่างกัน
๓. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน เกิดความรู้สึก

อยากเรียน

๔. เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นและเกิดทักษะกระบวนการ

๕. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียน

กล่าวสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ กิจกรรมที่ผู้สอน ดำเนินการ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน เพื่อมุ่งความเจริญทุกด้านให้แก่ผู้เรียน เพื่อเร้าให้ผู้เรียนได้แสดงออก เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อเป็นวิธีการแสวงหาความรู้วิธีการแก้ปัญหา ด้วยตนเอง เพื่อจัดให้มีบรรยากาศที่รื่นรมย์ สนุก โดยจัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และ ความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ แสดงออกเต็มความสามารถ และเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้้นไปใช้ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมได้

๓. ความสำคัญด้านการจัดการเรียนการสอน

ความสำคัญของการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมาย คือ

๑. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ไปพร้อมกัน

๒. เพื่อสนองความสามารถความถนัด ความสนใจของผู้เรียนทุกคนซึ่งแต่ละคนจะมีแตกต่างกัน

๓. เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเรียนด้วยความ เพลิดเพลิน ไม่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน

๔. เพื่อสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร ให้ผู้เรียนได้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็นและเกิดทักษะกระบวนการ

๕. เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและมีส่วนร่วมในการเรียน ผู้สมควร จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง เพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

กล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ เป็นกิจกรรมทั้งของผู้เรียนและ ผู้สอนที่เหมาะสมเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แท้จริง เป็นกิจกรรมที่ดีจะสามารถ ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนหลายด้าน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ มีทักษะ มีความสุข เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนในขณะที่เรียน มีการปรับตัวในการทำกิจกรรม ร่วมกับผู้อื่น การจัด

^{๑๒๑} กรมวิชาการ สถาบันภาษาไทย, **แผนพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนภาษาไทยและการใช้ภาษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

^{๑๒๒} อารมณ์ ใจเที่ยง, **หลักการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๗๑-๗๒.

กิจกรรมการเรียนการสอนจะสมบูรณ์ได้จะต้องอาศัยการจัดกิจกรรมที่ดีเป็น สำคัญและผู้สอนจึงต้อง จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจ สอดคล้องกับวัย สติปัญญา และความสามารถของผู้เรียน

๔. ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน

๔.๑ ความหมายด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน

ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัด การศึกษาในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้สอน ผู้บริหาร หลักสูตร และ ทรัพยากร เอกสาร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรม /เทคโนโลยี อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวก ชุมชน เครือข่ายที่ให้การสนับสนุน เช่น ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นต้น

ส่วนประกอบที่สำคัญของการจัด การเรียนการสอนใน สถานศึกษา ที่ต้องการจัดการเรียน การสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตัวปัจจัยที่สนับสนุนต่อการ จัดการเรียนการสอนประกอบด้วย M's คือ^{๑๒๓}

๑. คน (man)
๒. เงิน (money)
๓. วัสดุอุปกรณ์ (material)
๔. การจัดการ (management)

สรุปว่า ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน หมายถึง ปัจจัยด้าน บุคลากร (man) ปัจจัยด้านงบประมาณ (money) ปัจจัยด้านสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ (material) และ ปัจจัย ด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบทุก management) เป็นสิ่งหรือเหตุที่เป็นหนทางให้เกิดผลกับ การจัดการเรียนการสอน เป็นปัจจัยพื้นฐานและเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้การจัดการเรียนการ สอนของสำนักศาสนศึกษา บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นปัจจัยเกี่ยวกับการจัดระบบงาน ระเบียบ และเทคนิคในการปฏิบัติงาน สภาพความรู้สึกรักของบุคลากรที่มีต่อการทำงาน เป็นตัวสนับสนุนให้ การจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี และ การบริหารสำนักศาสนศึกษาประสบ ผลสำเร็จ มีเจ้าสำนักศาสนศึกษาและอาจารย์ใหญ่ร่วมกัน บริหารจัดการ มีผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการ และปฏิบัติ และมีนักเรียนเป็นผลผลิตได้รับหรือเป้าหมายสูงสุด

๔.๒ ความสำคัญด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน

ความสำคัญด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อ การจัดการเรียนการสอน คือ ปัจจัยทางการบริหาร หรือทรัพยากรการบริหาร ๔ ประการ คือ

๑. คน (man) ปัจจัยตัวแรก ที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนก บาลี ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีบุคลากร ที่เหมาะสมกับภาระหน้าที่การ งาน บุคลากรต้องมีคุณสมบัติ มีความรู้ความสามารถ ตรงกับตำแหน่งหน้าที่และงานที่กำหนดไว้ จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องเพิ่มความรู้และสมรรถภาพในการปฏิบัติงานให้แก่บุคลากรภายในหน่วยงาน ดังนี้

^{๑๒๓} สุนทร โคตรบรรเทา, **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๑), หน้า ๗.

๑.๑ ผู้บริหาร คือ เจ้าสำนักศาสนศึกษา อาจารย์ใหญ่ และผู้ให้การ สนับสนุนสำนักศาสนศึกษา ต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจริงจึงจะเป็นขวัญ และ ปลั่งใจให้กับอาจารย์ใหญ่ ผู้สอนให้เกิดมานะมุ่งมั่นที่จะจัดการและดำเนินการจัดการเรียนการสอน พระปรีดีธรรม แผนกบาลี ในสำนักศาสนศึกษาของตน ให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ

๑.๒ อาจารย์ใหญ่ เป็นบุคลากรสำคัญของการจัดการเรียนการสอนในฐานะของผู้ดำเนินการต้องตั้งใจบริหารจัดการ เพื่อให้สำนักศาสนศึกษามีความมั่นคงเจริญก้าวหน้าและมีคุณภาพโดยการจัดกิจกรรม การวางแผน การจัดองค์การ การจูงใจ การควบคุมทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรวัตถุให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ด้วยดี

๑.๓ ผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนพระปรีดี ธรรม แผนกบาลี เพราะผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียนและเป็นผู้กำหนดบรรยากาศการเรียนการสอนแต่ละครั้งถ้าสำนักศาสนศึกษามีผู้สอนที่มีคุณภาพ ผลของการเรียนการสอนก็จะมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๑.๔ ผู้เรียน เป็นบุคลากรและเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการเรียนการสอน พระปรีดีธรรม แผนกบาลี เพราะสำนักศาสนศึกษาจะมีคุณภาพหรือไม่จะดูที่จำนวนผู้เรียนและจำนวนผู้สอบได้แต่ละปีเป็นตัวกำหนดผู้ให้การสนับสนุนคือศรัทธาประชาชนที่ให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาและพระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาภาษาบาลี โดยการถวายอาหารบิณฑบาตรปัจจัยไทยธรรม เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนพระปรีดีธรรมแผนกบาลี ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

๒. เงิน (money) ปัจจัยตัวที่สองที่ส่งต่อการจัดการเรียนการสอนพระปรีดีธรรม แผนกบาลี หมายถึง ในการดำเนินงานจำเป็นต้องพิจารณาในเรื่องการจัดสรรเงินเพื่อเป็นค่า ใช้จ่าย ในกิจกรรมให้ได้สัดส่วนที่ได้ผลตอบแทนที่ดีที่สุด รวมทั้งการจัดสรรเงิน เพื่อเป็นค่าตอบแทนการทำงาน ของบุคลากรในองค์การหรือหน่วยงาน เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้การทำงานได้ดำเนินไป อย่างราบรื่น ประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์

๓. วัสดุอุปกรณ์ (material) ปัจจัยตัวที่สาม ที่ส่งต่อการจัดการเรียนการสอนพระ ปรีดี ธรรม แผนกบาลี หมายถึงการดำเนินงานในหน่วยงานต่าง ๆ จะได้ผลหรือรับประโยชน์มาก ที่สุดจะต้องมีวัสดุสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสมพอเพียงทันสมัยและมีประสิทธิภาพมีการ ควบคุม ใช้งานการบำรุงรักษาสิ่งของที่ชำรุดเสียหายให้อยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานจะช่วยให้การ ดำเนินงาน บรรลุผลสำเร็จและเป้าหมายได้

๔. การจัดการ (management) ปัจจัยตัวที่สี่ที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียน การสอน พระปรีดีธรรม แผนกบาลี หมายถึง ในการดำเนินงานของเจ้าสำนักศาสนศึกษาและอาจารย์ใหญ่ ในฐานะผู้บริหารต้องรู้จักเลือกใช้วิธีการที่ดีเหมาะสมและประหยัดที่สุดด้านคน เงิน วัสดุ สิ่งของ และการจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและ สำนักศาสนศึกษา การแก้ไขปรับปรุงวิธีการทำงานระบบการติดต่อ สื่อสารที่สะดวกรวดเร็วและแน่นอน เพื่อให้การทำงานของสำนักศาสนศึกษามี ประสิทธิภาพเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานหรือทรัพยากรที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนพระปรีดีธรรม แผนกบาลี ในสำนักศาสนศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตัวปัจจัยในนี้ประกอบด้วย คน (man) เงิน (money)

วัสดุ-อุปกรณ์ (material) และการจัดการ (management) ที่สำคัญคือ เจ้าสำนักศาสนศึกษาต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมอย่างจริงจัง มีอาจารย์ใหญ่ เป็นผู้บริหารจัดการดูแลการเรียนการสอนอย่างจริงจัง ประชาชนทั่วไปให้การสนับสนุนและส่งเสริมทุกด้าน รัฐบาลจัดสรรงบประมาณ สนับสนุนให้กับสำนักศาสนศึกษา ประชาชน ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคทรัพย์เป็นทุนสนับสนุนการศึกษา สำนักศาสนศึกษาจะได้จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการบริหารจัดการด้าน กิจกรรมและตอบแทนบุคลากรอย่างเหมาะสมอาคารสถานที่เรียนที่มีความเหมาะสมเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนมีวัสดุ-อุปกรณ์เพื่อการจัดการเรียนการสอนเพียงพอผู้บริหารมีความรู้ความสามารถ ด้านการบริหารจัดการสำนักศาสนศึกษามีผู้สอนที่มีความรู้และมีคุณภาพอยู่ประจำในสำนักศาสนศึกษา

๒.๓.๔.๓ ด้านการประเมินผล

๑. ความหมายด้านการประเมินผล

การประเมินผล หมายถึง การนำผลของการวัดมาจัดลำดับคุณภาพ โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วตัดสินออกมาว่า ต่ำกว่าเกณฑ์ สูงกว่าเกณฑ์ หรือ เก่ง ปานกลาง หรืออ่อนแค่ไหน แบ่ง ออกเป็น ๒ ประเภท^{๑๒๔} คือ

๑. การประเมินผล เพื่อตัดสินผลการเรียนหมายถึง การสอบปลายภาค ปลายปี เพื่อพิจารณาให้ระดับคะแนนหรือการให้สอบได้หรือสอบตกการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมาเน้นเรื่องนี้มาก

๒. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน หมายถึงการประเมินผลเพื่อต้องการทราบพื้นฐานของนักเรียนทราบความรู้ความสามารถตามจุดประสงค์ของการสอนที่กำหนดไว้ครูจะประเมินไปควบคู่กับการสอนโดยคำนึงถึงจุดประสงค์เป็นหลักในการประเมินหลักในการประเมินผล ข้อมูลที่ได้รับจะนำมาเป็นแนวทางในการประเมินผลให้เกิดผลดีมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นซึ่งในปัจจุบันใช้การประเมินผลเช่นนี้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา

การประเมินผล (Valuation) เป็นกระบวนการตีความหรือตัดสินคุณค่าของสารสนเทศที่รวบรวมมาได้โดยสารสนเทศที่รวบรวมมาได้จากกระบวนการประเมินนั้นเป็นเสมือนภาพจากกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพผู้เรียนในห้องเรียนเท่านั้นสารสนเทศเหล่านั้นได้สะท้อนคุณค่าในตัวผู้เรียนที่เราตั้งไว้หรือไม่กล่าวคือนักเรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่เรามุ่งมันให้เขาเรียนหรือไม่มากนักเพียงใด^{๑๒๕}

สรุปว่า การประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่ให้ครูผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอนเพื่อจะได้ทราบพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนแล้วนำมาจัดกิจกรรมให้เหมาะสมใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนวิธีการสอนเพื่อตัดสินเลื่อนชั้นให้กับผู้เรียนและเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

^{๑๒๔} นิติยา สุวรรณศรี, **หลักสูตรการจัดการประถมศึกษา**, (อุตรดิตถ์: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๐.

^{๑๒๕} สุวิมล ว่องวานิช, **การวัดและประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำรา เอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๑.

๒. ความสำคัญด้านการประเมินผล

ความสำคัญของการประเมินผลนี้เพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายการบริหารและการปฏิบัติสำหรับบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่กลุ่มคนในองค์การผู้บริหารโครงการองค์กรที่ให้ทุนสนับสนุนประชากรทั่วไปและผู้ประเมินผลโครงการและการวัดผลประเมินผล^{๑๒๖} ดังนี้

๑. เพื่อปรับปรุงแผนงานและโครงการต่าง ๆ
๒. เพื่อปรับปรุงโครงสร้างขององค์การ
๓. เพื่อปรับปรุงการบริการ

การประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมีความสำคัญมาก ังได้ทำการวิจัยและจากงานวิจัยได้สรุปผลในส่วนของการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีไว้ว่าการประเมินผลเป็นกระบวนการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนและเป็นกระบวนการที่สามารถตัดสินคุณภาพคุณค่าหรือกำหนดค่าของวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาพฤติกรรมของผู้เรียนหรือความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างมีหลักเกณฑ์ว่าดี-เลว เก่ง-ไม่เก่งอย่างไร ปัญหา ด้านการประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ^{๑๒๗}

๑. ความเหมาะสมของเครื่องมือวัด และวิธีการประเมินผลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การปฏิบัติงานและผลสัมฤทธิ์ของพระภิกษุสามเณรผู้เรียนการประเมินผลเป็นการตรวจสอบผู้เรียนว่า มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ไว้หรือไม่ มีสิ่งใดควรจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรหรือไม่เกณฑ์การประเมินผลมักวัดความจำ มากกว่าความเข้าใจ และการคิดวิเคราะห์ที่ไม่มีเกณฑ์มาตรฐานและเกณฑ์แน่นอน ควรปรับเกณฑ์การประเมินผลโดยใช้วิธีดำเนินสายกลางจัดระบบให้มีมาตรฐานเดียวกันโดยเน้นการวัดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้มากกว่าวัดความจำ

๒. ความยากง่ายของข้อสอบข้อสอบพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ยากเกินไปขาดการทดสอบความยากง่ายควรมีการทดสอบความยากง่ายของข้อสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้ครอบคลุมทุกด้านข้อสอบควรเน้นการประยุกต์ใช้และควรปรับปรุงการออกข้อสอบโดยให้เลือกทำมีการสอบเก็บสะสมได้ในทุกระดับและควรให้ผู้สอนได้ประเมินผลการเรียนพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ประกอบด้วย

๓. การสอบบาลีสนามหลวงถือเป็นมาตรการสำคัญในการวัดภูมิปัญญาและผลการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทยผลการสอบที่ประกาศแต่ละปีมีความหมายกับผู้สอบและสำนักเรียนหรือนักศาสนศึกษาต้นสังกัดมากเนื่องจากกองบาลีสนามหลวงได้กำหนดเกณฑ์การสอบได้ไว้สูงมากแต่ละปีจึงมีจำนวนผู้สอบได้น้อยกว่าผู้สอบตกยิ่งประโยคสูงๆยิ่งมีผู้เรียนและผู้สอบได้น้อยลงไปตามลำดับโดยเฉพาะเปรียญธรรม๙ที่เป็นประโยคสูงสุดในหนึ่งปีมีผู้สอบได้เพียงไม่กี่สิบรูป

^{๑๒๖} เกษม วัฒนชัย, การประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓.

^{๑๒๗} นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, และวลัยพร ศิริภิรมย์, แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานศาสนากับการเรียนรู้, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๒.

ยกตัวอย่างปีการศึกษา ๒๕๔๙ มีผู้ขอเข้าสอบเปรียญธรรม ๙ จำนวนถึง ๒๗๗ รูป คงสอบ ๒๖๑ รูป และสอบได้เพียง ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘๖ เท่านั้น (พระมหา สมบุญ สมมาปญโญ, ๒๕๔๙, หน้า ๘๘)

สรุปว่า ความสำคัญด้านการประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลการจัดการเรียน การสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ระดับสำนักเรียนหรือนักศาสนศึกษา การประเมินผล ระดับประเทศ คือการสอบประจำปีการศึกษานั้น ๆ เพื่อปรับปรุงแผนงานและระบบการทำงานต่าง ๆ เพื่อปรับปรุง โครงสร้างของสำนักเรียนหรือนักศาสนศึกษา เพื่อปรับปรุงการบริกและเพื่อนำไปใช้ประกอบการ ตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายการบริหารและการปฏิบัติสำหรับบุคลากรที่เกี่ยวข้องได้แก่พระภิกษุและ สามเณรที่ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารผู้สอนและผู้เรียนผู้ให้การสนับสนุนและประชาชนทั่วไป

๓. องค์ประกอบด้านการประเมินผล

องค์ประกอบด้านการประเมินผลมีองค์ประกอบคือ^{๑๒๘}

๑. ผลการวัดที่ได้จากกระบวนการต่าง ๆ เช่นจากการสังเกตการตรวจงานการสัมภาษณ์ หรือการทดสอบ

๒. เกณฑ์การพิจารณา เพื่อจะใช้เป็นแนวทางหรือหลักในการพิจารณาว่าเก่ง - อ่อน พอใจ-ไม่พอใจ ผ่าน-ไม่ผ่าน โดยนำผลที่วัดได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

๓. การตัดสินใจเป็นการชี้ขาดหรือสรุปผลการเปรียบเทียบระหว่างผลของการวัดกับ เกณฑ์ที่กำหนดไว้การวัดผลการเรียนรู้และจุดมุ่งหมายของการวัดผลเป็นการตรวจสอบการสอนของ ผู้สอนและการเรียนของผู้เรียน ใน ๓ ด้าน คือ

๓.๑ ด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive domain)

๓.๒ ด้านทักษะการปฏิบัติ (psychomotor domain)

๓.๓ ด้านเจตคติ (affective domain)

นอกจากนี้การประเมินผลการเรียนรู้ ยังมีองค์ประกอบอย่างอื่นอีกคือ^{๑๒๙}

๑. การประเมินผลระดับชั้นเรียนมีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับชั้นเรียนคือมุ่งหา คำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ทักษะกระบวนการคุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด

๒. การประเมินผลระดับสถานศึกษาเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้าน การเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้นสถานศึกษานำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนและจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินผล เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการเรียนการสอนแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้^{๑๓๐}

^{๑๒๘} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การบริหารงานวิชาการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๙.

^{๑๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

๑. การประเมินผลก่อนเรียนเพื่อช่วยให้ผู้สอนได้ทราบความสามารถของแต่ละคนเพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินว่าจะมีความสามารถเพียงพอในการศึกษาต่อหรือไม่ถ้าไม่เพียงพอจะทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้

๒. การประเมินผลระหว่างเรียนเมื่อมีการสอนไประยะหนึ่งๆควรจะได้มีการประเมินผลผู้เรียนตามจุดประสงค์ของรายวิชานั้น ๆ เพื่อจะได้ทราบว่ามีความรู้เพียงพอหรือควรจะก้าวไปข้างหน้าได้หรือยัง

๓. การประเมินผลหลังเรียน เป็นการประเมินผลรวม ครอบคลุมจุดประสงค์ต่าง ๆ หลายจุดประสงค์ เป็นการประเมินเพื่อตัดสินความสามารถเพื่อดูว่าตั้งแต่ต้นจนบัดนี้ผู้เรียนมีความสามารถตามจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

การประเมินผล ยังมีลักษณะ ดังนี้^{๑๓๐}

๑. ประเมินให้ครอบคลุมทุกจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ระบุไว้ในแผนการสอน

๒. เลือกวิธีการประเมินผลที่เชื่อถือได้และเหมาะสมกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการประเมิน

๓. เลือกใช้วิธีการประเมินที่ง่ายและสะดวกในการใช้ประเมิน

๔. ควรใช้เครื่องมือที่พอเชื่อถือได้ประกอบการประเมินทุกครั้ง

๕. ควรให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทในการประเมินผลตนเองด้วยในบางโอกาส

๖. ควรมีข้อมูลหรือสารสนเทศที่แสดงว่าทั้งผู้สอนและผู้เรียนได้นำผลของการ ประเมินไปใช้ประโยชน์ เพื่อการปรับปรุงการเรียนการสอน

๗. ในกรณีที่เป็นการประเมินผลการเรียนที่สำคัญ เช่น การทดสอบย่อย การสังเกตที่ต้องใช้เครื่องมือประกอบการใช้ในงานให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือแบบฝึกหัดผู้สอนอาจจะระบุไว้ในภาคผนวกได้ควรคำนึงและยึดถือหลักการประเมินก่อนการเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียนทุกครั้ง ในการจัดการเรียนการสอนโดยวิธีที่ง่ายและเหมาะสมเช่นประเมินก่อนเรียนโดยการซักถามทำแบบฝึกหัดเล่าเรื่องแสดงความคิดเห็นทดสอบสมรรถภาพย่อยด้านต่างๆทดลองปฏิบัติหรือแสดงออกอื่นๆตามลักษณะเนื้อหาวิชาประเมินระหว่างเรียนโดยการสังเกตซักถามทำแบบฝึกหัดทดสอบย่อยตรวจสอบผลงานผลการจัดกิจกรรมหรือการแสดงออกในเรื่องต่าง ๆ

กล่าวสรุปได้ว่า องค์ประกอบด้านการประเมินผล ได้แก่ ผลการวัดที่ได้จากกระบวนการต่าง ๆ เกณฑ์การพิจารณาและการตัดสินใจและการประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของ การเรียน การสอน ๓ ขั้นตอน คือ ๑. การประเมินผลก่อนเรียน ๒. การประเมินผลระหว่างเรียนและ ๓. การ ประเมินผลหลังเรียนหรือการประเมินผลรวม

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ด้านการประเมินผล หมายถึงการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เป็นกิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่

^{๑๓๐} วศิน กาญจนวนิชย์กุล, การวัดและการประเมินผล, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๑๓๑} สุนันทา สุนทรประเสริฐ, การเขียนแผนการสอนแนวปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ๒๕๔๒, (สุพรรณบุรี: ริมปิง, ๒๕๔๕), หน้า ๙๕.

แตกต่างจากสถานศึกษาของรัฐและเอกชนทั่วไป ได้แก่ สำนักศาสนศึกษาดำเนินการสอนเตรียมความพร้อมของผู้เรียนเพื่อสอบกองบาลีสนามหลวงเป็นผู้จัดสอบพระปริยัติธรรม แผนกบาลี เมื่อผู้สอบประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๕ สอบไม่ผ่านครั้งแรกเปิดโอกาสให้มีการสอบครั้งที่สอง ความสะดวกในการสอบบาลีสนามหลวงระดับประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๔ จัดสถานที่ให้สอบทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การสอบบาลีสนามหลวงระดับเปรียญธรรม ๕ ถึงเปรียญธรรม ๙ จัดสถานที่ให้สอบเฉพาะ ในส่วนกลางข้อสอบบาลีสนามหลวงที่ใช้สอบไม่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่เรียน การสอบบาลีสนามหลวงเป็นการวัดความรู้พื้นฐานของผู้เรียน เพื่อตัดสินเลื่อนชั้นให้กับผู้เรียน และ การวัดผลประเมินผลปัจจุบัน ใช้เกณฑ์คะแนนและวิธีการตรวจประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ.๒๕๘๗

๒.๓.๕ สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษา

๑. ความหมายของสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษา

สำนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด สำนักศาสนศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนด^{๑๓๒}

เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรตามหลักสูตร พระ ปริยัติธรรม แผนกบาลี แบ่งเป็น ๘ ชั้น คือ ประโยค ๑-๒ เปรียญธรรม ๓ เปรียญธรรม ๔ เปรียญ ธรรม ๕ เปรียญธรรม ๖ เปรียญธรรม ๗ เปรียญธรรม ๘ และเปรียญธรรม ๙^{๑๓๓}

กล่าวโดยสรุปว่า สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษา หมายถึง สถานศึกษาที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมหรือแผนกบาลีตามที่มหาเถรสมาคมประกาศกำหนดสำนักเรียน หมายถึง สำนักเรียนในเขตกรุงเทพฯและสำนักเรียนคณะจังหวัดและสำนักศาสนศึกษา หมายถึง วัดที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีทุกสำนักในจังหวัดนั้น ๆ

๒. ความเป็นมาของสำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษา

สถานที่ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการ เรียนการสอนภาษาบาลีให้กับพระภิกษุและสามเณร เพื่อเป็นการเตรียมความรู้ในการสอบ เรียกว่า สำนักศาสนศึกษา เวลาส่งชื่อผู้เรียนเข้าสอบส่งในนามของสำนักเรียนคณะจังหวัด ส่วนสำนักเรียน คือสถานที่เรียนที่สอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี หมายถึง สำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานครและ สำนักเรียนคณะจังหวัด และแต่ละสำนักจะมีเจ้าอาวาสวัดที่สำนักนั้น ๆ ตั้งอยู่เป็นผู้บริหารสูงสุด เรียกว่า เจ้าสำนักเรียน มีอาจารย์ใหญ่ทำหน้าที่ช่วยดูแลบริหารการศึกษา โดยตรงอีกต่อหนึ่ง การ บริหารและการดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนในแต่ละสำนักเรียนเป็นอิสระ ไม่ขึ้นตรงต่อกอง บาลีสนามหลวง สำนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาและกองบาลีสนามหลวงจะมีความสัมพันธ์กัน โดยผ่านการสอบบาลีสนามหลวง มีสำนักงาน

^{๑๓๒} กองบาลีสนามหลวง, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๙๖.

^{๑๓๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ประสานและเข้ามา ช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอนและการสอบมีความสัมพันธ์^{๑๓๔}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กล่าวว่า ปัจจุบันมีนักเรียนและ สำนักศาสนศึกษา ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี กระจายไฮมาจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ จากสถิติของกองพุทธศาสนศึกษาและกองบาลีสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๙ มีนักเรียน ส่วนกลาง จำนวน ๒๖ นักเรียน และสำนักศาสนศึกษาส่วนภูมิภาคจำนวน ๑๐,๑๗๖ สำนัก รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๐,๔๒๑ สำนักผู้เรียน ๓๒๖๒๗ รูป^{๑๓๕} แม้จะมีนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาทั่วประเทศถึง ๑๐,๔๒๑ สำนัก แต่มีหลายจังหวัดที่ไม่มีสำนักศาสนศึกษาหมายความว่า พระภิกษุและสามเณรที่จะเข้าสอบ ความรู้ประโยคบาลีสนามหลวงจะต้องศึกษาด้วยตนเอง และเมื่อถึงเวลาสอบจะสมัครสอบในนาม ของนักเรียนคณะจังหวัด ซึ่งแต่ละจังหวัด (ยกเว้น กรุงเทพมหานคร ไม่ว่าจะมีสำนักศาสนศึกษา หรือไม่มี จะส่งรายชื่อผู้เรียนเข้าสอบในนามนักเรียน เดียวคือ นักเรียนคณะจังหวัดนั้น ๆ

การจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๑ กำหนดว่า สำนักศาสนศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หมายความว่า สถานที่ซึ่งจัดให้มีการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ตั้งขึ้นตามเกณฑ์กำหนด ประกอบด้วย คุณสมบัติดังต่อไปนี้^{๑๓๖}

๑. เป็นสำนักศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีมี นักเรียนส่งเข้าสอบและสอบได้ประโยคบาลีสนามหลวงติดต่อกัน ๓ พ.ศ. ขึ้นไป
๒. เป็นสำนักศาสนศึกษาที่มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่ บาลี ไวยากรณ์จนถึงชั้นเปรียญธรรม ๔
๓. มีผู้สอนครบทุกชั้นประโยค
๔. มีผู้เรียนสอบประโยคบาลีสนามหลวงตั้งแต่ประโยคถึงชั้นเปรียญธรรม ๔ ไม่ น้อยกว่า ๒๐ รูป มีผลสอบได้ของผู้เรียนมากพอสมควร
๕. มีอาคารเรียนเป็นสัปปายะ
๖. มีบุคลากรทางการศึกษา คือ ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เรียน

สรุปว่า ความเป็นมาของนักเรียนและสำนักศาสนศึกษาได้แก่เป็นชื่อเรียกสถานศึกษา ที่วัดจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม หรือพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามที่มหาเถรสมาคม ประกาศกำหนดมีคุณสมบัติตามที่ระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ มีเจ้าอาวาสวัดที่สำนักตั้งอยู่ เป็นผู้บริหารสูงสุดเรียกว่าเจ้าสำนักศาสนศึกษามีอาจารย์ใหญ่ทำหน้าที่ช่วยดูแลบริหารเกี่ยวกับการศึกษาการบริหารจัดการการเรียนการสอนของแต่ละสำนักศาสนศึกษาเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกองบาลีสนามหลวงนักเรียนและสำนักศาสนศึกษา มีหน้าที่เพียงเตรียมความรู้ ให้กับพระภิกษุและสามเณร

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๗-๙๘.

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๑๓๖} พระมหาวรญาณ วรณฺฑ, ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยในสยามประเทศ, (กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑๕-๒๑๗.

กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้ดำเนินการสอบสำนักเรียนสำนักศาสนศึกษาและกองบาลีสนามหลวงจะมีความสัมพันธ์กันโดยผ่านการสอบบาลีสนามหลวงและมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นผู้ประสานสัมพันธ์ช่วยอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเรียนการสอน

๒.๔ บริบทพื้นที่การทำวิจัย

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในอำเภอบางพลี มีทั้งสิ้น ๓ แห่ง ได้แก่

๑. สำนักเรียนวัดกึ่งแก้ว มีพระศรีรัตนเมธี (บุญส่ง กลญาโณ) เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักเรียนวัดกึ่งแก้ว มีพระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๒ รูป ดังนี้^{๑๓๗}

ป.ธ.ประโยค ๓ จำนวน ๑ รูป

ป.ธ.ประโยค ๘ จำนวน ๑ รูป

๒. สำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน มีพระราชเสนาบดี (จรัญ สิริธมโม) เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน มีพระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๑๒๔ รูป ดังนี้^{๑๓๘}

ป.ธ.ประโยค ๑-๒ จำนวน ๕๑ รูป

ป.ธ.ประโยค ๓ จำนวน ๔๒ รูป

ป.ธ.ประโยค ๔ จำนวน ๑๖ รูป

ป.ธ.ประโยค ๕ จำนวน ๗ รูป

ป.ธ.ประโยค ๖ จำนวน ๑ รูป

ป.ธ.ประโยค ๗ จำนวน ๕ รูป

ป.ธ.ประโยค ๘ จำนวน ๒ รูป

๓. สำนักเรียนวัดบางโกลนใน มีพระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุญโณ) เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลนใน มีพระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๑๔ รูป ดังนี้^{๑๓๙}

ป.ธ.ประโยค ๑-๒ จำนวน ๓ รูป

ป.ธ.ประโยค ๓ จำนวน ๔ รูป

ป.ธ.ประโยค ๕ จำนวน ๓ รูป

ป.ธ.ประโยค ๖ จำนวน ๒ รูป

ป.ธ.ประโยค ๘ จำนวน ๒ รูป

^{๑๓๗} สำนักทะเบียนและวัดผล, บัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียนเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (วัดกึ่งแก้ว: สำนักทะเบียนและวัดผล, ๒๕๖๑), (อัดสำเนา),

^{๑๓๘} สำนักทะเบียนและวัดผล, บัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียนเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (วัดบางพลีใหญ่ใน: สำนักทะเบียนและวัดผล, ๒๕๖๑), (อัดสำเนา),

^{๑๓๙} สำนักทะเบียนและวัดผล, บัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียนเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (วัดบางโกลนใน: สำนักทะเบียนและวัดผล, ๒๕๖๑), (อัดสำเนา),

“การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ใช้กรอบแนวคิดการจัดการศึกษา ๔ ด้าน คือ

๑.ด้านการบริหารหลักสูตร หมายถึง แผนหรือโครงการ ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประโยค ๑- ๒ ถึง ประโยค ป.ธ. ๙ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนตามที่โรงเรียนกำหนดความมุ่งหมายไว้เพื่อให้เป็นคนดีและคนเก่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒.ด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ต่างๆแก่นักเรียนตลอดจนการสร้างบรรยากาศภายในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่สถานักเรียนตั้งไว้

๓.ด้านการวัดผลประเมินผล หมายถึง การทดสอบความรู้ความเข้าใจ และความสามารถของนักเรียนที่ผ่านการเรียนการสอนตามเกณฑ์ที่สถานักเรียนกำหนดขึ้นเพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียนการสอน

๔.ด้านงบประมาณในการสนับสนุน หมายถึง เงินสนับสนุนการศึกษาด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น งบประมาณดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นต้น

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารและผลงานการวิจัยต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่ามีเอกสารงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องดังนี้

พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเมธี ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรุงเทพมหานคร” พบว่า สภาพปัญหาของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีส่วนใหญ่ เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การจัดหลักสูตรที่ไม่ยืดหยุ่น การสอบและการประเมินผล รวมทั้งปัญหาการขาดการสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ ครูผู้สอน ขาดเทคนิควิธีการสอน และการขาดนักเรียนที่สนใจศึกษาอย่างจริงจัง เป็นต้น การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ใน ๕ ด้าน คือ ด้านสภาพทั่วไปของนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน และด้านการสอบและประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ที่ระดับปานกลาง กล่าวคือ มีสภาพการบริหารจัดการที่พอใช้ค่อนข้างดี โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๔๗ จากระบบ ๕ คะแนน การเปรียบเทียบความคิดเห็นจำแนกตามตำแหน่ง พบว่า ตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ผู้บริหารอาจารย์ใหญ่ และครูผู้สอนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ในด้านสภาพทั่วไปของสำนักเรียน และด้านการสอบและประเมินผล ส่วนด้านหลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่าไม่แตกต่างกัน^{๑๔๐}

^{๑๔๐} พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเมธี, “การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ” พบว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์อยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์อยู่ในระดับปานกลาง สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์จำแนกตามสภาพการปฏิบัติงาน ไม่แตกต่างกัน จำแนกตามวุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกบาลี ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านกิจกรรมการเรียนการสอน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำแนกตามจำนวนปี / พรรษาที่บรรพชา / อุปสมบทแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในภาพรวม และด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน จำแนกตามสังกัดศาสนศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในภาพรวม และทุกรายด้านจำแนกตามระยะเวลาที่ศึกษาในแต่ละชั้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในภาพรวม และด้านหลักสูตร ด้านผู้สอนด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน และจำแนกตามการสนับสนุนของเจ้าสำนักศาสนศึกษา เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ในภาพรวม และทุกรายด้าน^{๑๔๑}

พระมหาจิววัฒน์ กันจู ได้วิจัยเรื่อง “ทัศนคติของพระภิกษุ-สามเณรต่อการศึกษาระดับบาลี: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร” พบว่า ๑. พระภิกษุราวครึ่งหนึ่งอายุระหว่าง ๒๐-๓๐ ปี บวชตั้งแต่ ๕-๑๐ ปี ระดับการศึกษาทางธรรมส่วนใหญ่จบนักธรรมชั้นเอก และจบเปรียญตรี หนึ่งในสามสำเร็จการศึกษาทางโลกในระดับอนุปริญญาขึ้นไป ส่วนใหญ่เคยสอบตกในการสอบภาษาบาลี และอยู่ในสถานศึกษา วัดเบญจมบพิตร ๒. พระภิกษุ-สามเณร มีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาระดับบาลี ในภาพรวมทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยด้านที่มีระดับทัศนคติค่อนข้างสูง คือ ด้านการนำไปใช้ประกอบการเทศน์และสอน รองลงมาคือด้านการเห็นประโยชน์ของภาษาบาลี แต่ด้านความรู้ในภาษาบาลีนั้นพระภิกษุ-สามเณรมีทัศนคติระดับปานกลาง ๓. ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติต่อการศึกษาระดับบาลี คือ สถานภาพการบวช อายุ จำนวนปีที่บวช ระดับการศึกษาทางนักธรรม ระดับการศึกษาทางเปรียญธรรม ประสบการณ์ในการสอบ ความคาดหวังในการศึกษาระดับบาลี ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อทัศนคติคือระดับการศึกษาทางโลก สถานศึกษา และการรับรู้ปัญหาและอุปสรรค ด้านครูผู้สอน และนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการเรียนภาษาบาลี ข้อเสนอแนะ ด้านหลักสูตรและการบริหาร ๑. แม่กองบาลีสนามหลวง ผู้รับผิดชอบด้านการศึกษาระดับบาลีของคณะสงฆ์ทั้งหมด ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ๒. ผู้บริหารในแต่ละสถานศึกษาควรจัดสถานที่เรียนให้มีความพร้อมในการรองรับผู้เรียนทั้งด้านสถานที่และครูผู้สอน ๓. คณะ

^{๑๔๑} พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว, “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาจังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙).

สงฆ์ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนภาษาบาลีอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ด้านนโยบาย ๑. รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการสนับสนุนการจัดการศึกษาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ อย่างจริงจัง เช่น จัดทำนโยบายและแผนพัฒนาหลักสูตรภาษาบาลี ตลอดจนจัดสรรงบประมาณทั้งด้านทุนการศึกษาและสวัสดิการแก่พระภิกษุ-สามเณร ๒. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรมีการเพิ่มเงินค่านิตยภัต (เงินเดือน) ให้กับพระภิกษุ-สามเณรที่จบเปรียญเอกหรือตั้งแต่เปรียญ ๗ ขึ้นไป ๓. กระทรวงศึกษาธิการ ควรรับรองสถานภาพของพระภิกษุ-สามเณร ที่เรียนจบทาง พระปริยัติธรรมแผนกบาลี รวมทั้งเปิดโอกาสให้พระภิกษุ-สามเณรหาความรู้ทางภาษาบาลีไปเทียบโอนหน่วยกิต เพื่อศึกษาต่อทางโลกในระดับที่สูงขึ้น ^{๑๔๒}

พระวัช จีรวฑโฒ (อ่วมสอาด) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๓}

๑ สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อการเรียนการสอนและ ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ด้านสื่อการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๔

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ สถานะ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ของพระภิกษุและสามเณรที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลในด้านอายุ และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมของพระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีโดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลในด้านสถานะ วุฒิการศึกษาสามัญและวุฒิการศึกษานักธรรม ของพระภิกษุสามเณรผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี โดย

^{๑๔๒} พระมหาจีรวฑฒัน กันจู, “ทัศนคติของพระภิกษุ-สามเณรต่อการศึกษาภาษาบาลี : ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักเรียนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๐).

^{๑๔๓} พระวัช จีรวฑโฒ (อ่วมสอาด), “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ภาพรวม โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรีจำแนกตามรายด้านของการวิจัย ๔ ด้าน ดังนี้

๓.๑ ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม มีแนวทางพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยการสรรหาครูสอนพระปริยัติธรรมให้มีจำนวนเพียงพอและเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน ในกรณีที่ไม่สามารถกระทำได้ ให้จัดส่งครูสอนพระปริยัติธรรมและผู้เรียนของแต่ละสำนักเรียน ไปจัดการเรียนการสอนร่วมกันในรูปแบบของสำนักศาสนศึกษาประจำตำบล, การจัดอบรมทักษะด้านเทคนิคการสอนที่ให้แก่ครูสอนพระปริยัติธรรม เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้สามารถกระตุ้นและสร้างความสนใจแก่ผู้เรียนได้ และการจัดให้ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมทำหน้าที่สอนเต็มตามตารางเวลา

๓.๒ ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม มีแนวทางพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยการจัดสถานที่ที่ใช้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมเป็นเอกเทศจากเสนาสนะอื่น, จัดเครื่องปรับอากาศหรือเครื่องระบายความร้อนในห้องเรียนหรืออาจปลูกต้นไม้เพื่อบังแสงแดดที่ส่องมายังห้องเรียนในช่วงเวลาบ่าย และควรเปลี่ยนสถานที่เรียนบ้าง ในโอกาสที่เหมาะสม เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดแก่ผู้เรียน

๓.๓ ด้านสื่อการเรียนการสอน มีแนวทางพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดซื้อ จัดหา จัดสร้าง อุปกรณ์การเรียนการสอน โดยเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์ เพื่อนำมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อการศึกษาของพระภิกษุสามเณรประจำสำนักศาสนศึกษา, การกำหนดคู่มือการสอนของครูผู้สอนและแบบเรียนของผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน จากสำนักพิมพ์เดียวกัน และการเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับสภาพของห้องเรียน

๓.๔ ด้านการวัดและประเมินผล มีแนวทางพัฒนาสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยการจัดอบรมทักษะความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิมาถวายความรู้แก่ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมที่เข้าร่วมอบรม และควรบูรณาการรูปแบบของการวัดและประเมินผลที่เน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้จริง

พระปลัดสมควร อธิปญโญ (วงศ์วรณ) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๔}

^{๑๔๔} พระปลัดสมควร อธิปญโญ (วงศ์วรณ), “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

๑. ผลการวิเคราะห์การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒.ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาครนั้น พบว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่ง/หน้าที่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรม มีความสัมพันธ์กันซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้

๓. ผลการสัมภาษณ์ พบว่า การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี เป็นความจำเป็นเพราะผู้เรียนจะได้ความรู้พระธรรมวินัย ได้ปฏิบัติตามคำสอนให้ถูกต้องเหมาะสม และปฏิบัติการสอนผู้อื่นให้รู้และปฏิบัติตามได้ด้วยปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรง สำนักเรียนบาลีประจำจังหวัดยึดหลักบริหารจัดการที่ว่าทุกคนมีส่วนร่วมและมีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษา ทั้งฝ่ายคณะผู้บริหาร และฝ่ายผู้เรียนจะต้องร่วมกันพัฒนาศักยภาพตามขีดความสามารถ ต้องร่วมแรงและร่วมใจกันรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ ตัวเองรับผิดชอบเมื่อถึงวาระการประชุมตามเกณฑ์ที่วางไว้ ทุกฝ่ายจะต้องมาประชุมร่วมกันเพื่อให้รู้ข้อบกพร่อง วางแผนแก้ไขและพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ปัญหา อุปสรรค คือ ขาดความดูแลเอาใจใส่จากเจ้าคณะพระสังฆาธิการชั้นปกครองสูงสุดที่สำนักเรียนบางสำนักเรียนสามารถดำรงอยู่ได้ก็เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลและจัดสรรงบประมาณมาให้ใช้จ่ายและจัดการศึกษาด้วยศรัทธาของเจ้าอาวาสและคณะครูสอนข้อเสนอแนะพระสังฆาธิการในจังหวัดสมุทรสาคร ควรเยี่ยมเยียนดูแลสำนักเรียน ให้คำแนะนำและข้อคิดถึงการเรียนว่าดีมีประโยชน์ ให้กำลังใจเจ้าอาวาสและครูสอน ช่วยหาทุนรอนมาสนับสนุน

พระครูขันตวิโรภาส (บุญรอด) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๕}

๑. นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนของครู ทั้ง ๖ ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ ๑.ด้านการเรียนการสอน ๒.ด้านหลักสูตร ๓.ด้านการวัดและประเมินผล ๔.ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ๕. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ๖. ด้านสื่อการเรียนการสอนตามลำดับ

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนของครูจำแนกตามสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกสามัญ วุฒิการศึกษาสูงสุดแผนกบาลี และภูมิลำเนา โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

๓. นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและแนวทางในพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู ดังนี้ ๑. หลักสูตรมีเนื้อหาเก่าเกินไปทำให้เข้าใจยากไม่เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบัน

^{๑๔๕} พระครูขันตวิโรภาส (บุญรอด), “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

๒. การจัดการเรียนการสอนของครูขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขาดการสอนแบบบูรณาการทำให้ผู้เรียนเกิดความเครียด ๓. การใช้สื่อการเรียนการสอน ขาดการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ๔. กิจกรรมการเรียนการสอน คือ มีกิจกรรมบ้างแต่ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ๕. บรรยากาศด้านสิ่งแวดล้อมไม่ดี ไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน ๖. การวัดและประเมินผลยังไม่ชัดเจนและยังขาดการรายงานที่เป็นระบบ ๔. แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ ๑. ด้านหลักสูตร ควรพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ๒. ด้านการเรียนการสอน ควรให้ความสำคัญแก่นักเรียนและครูสอนและสนับสนุนงบประมาณอย่างจริงจัง ๓. ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรซื้ออุปกรณ์และเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ ๔. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียน ๕. ด้านบรรยากาศการเรียนการสอน ควรจัดบรรยากาศให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ๖. ด้านการวัดและประเมินผล ควรประชุมคณะครูสรุปผลการประเมินการเรียนการสอน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน

พระมหาธีรสุข ธมฺมสาโร ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาสำนักเรียน วัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร” พบว่า^{๑๔๖} ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตรมีมากเกินไปและซ้ำซ้อนกันหาความเข้าใจได้ยาก ไม่เหมาะสมกับผู้เรียนในปัจจุบันคิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕ รองลงมา คือ เห็นว่า หลักสูตรขาดการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัย เป็นหลักสูตรเดิมที่เรียนกันมาแต่โบราณ การเรียนเน้นการท่องจำมากกว่าการคิดวิเคราะห์ จึงทำให้ผู้เรียนนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวันได้น้อย คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗ ตามลำดับ ด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดครูสอนในแผนกบาลียังขาดระบบและมาตรฐานที่ชัดเจน ครูสอนมีไม่เพียงพอ ขาดแผนการเรียนการสอนที่ชัดเจนและได้มาตรฐานเดียวกัน มักใช้ระบบพี่สอนน้องคิดเป็นร้อยละ ๔๐.๕ รองลงมา คือ บุคลากรที่เข้ามาบวชเรียนมีจำนวนลดลง คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗ งบประมาณที่ใช้สำหรับพัฒนาการจัดการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ เวลาในการเรียนการสอนน้อยเกินไป สถานที่เรียนมีไม่เพียงพอและขาดความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๖ ตามลำดับ ด้านสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ สื่อสมัยใหม่สำหรับช่วยในการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอที่มีอยู่ก็ขาดคุณภาพไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๗ รองลงมา คือนักเรียนมีโอกาสใช้สื่อน้อยเกินไปและมีไม่เพียงพอสำหรับอาจารย์สอนทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ไม่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่ กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนมีน้อยเกินไปมีเพียงการเรียนในห้องเรียนเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๕ รองลงมาคือ นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยเกินไป คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ ขาดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้เรียนมาจึงทำให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนบาลีน้อยเกินไป คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๒ ด้านการวัดผลและประเมินผลได้แก่

^{๑๔๖} พระมหาธีรสุข ธมฺมสาโร (อุปัชฌาย์), “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ผู้เรียนให้ความสนใจต่อการวัดผลประจำเดือนน้อยเกินไปขาดการเตรียมตัวและความกระตือรือร้น คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๗ รองลงมาคือข้อกำหนดเวลาในการวัดผลยังไม่แน่นอนตายตัวทำให้ผู้เรียนเตรียมตัวยากและผู้เรียนนำผลของการวัดในแต่ละครั้งไปปรับปรุงการเรียนของตนเองน้อยไป คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๔ ในภาพรวมมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการวัดผล และประเมินผล และมีการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง ๔ ด้านโดยในด้านที่มีระดับการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาคือด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านที่ผู้บริหารและครูสอนมีความคิดเห็นต่ำสุด คือ ด้านสื่อการเรียนการสอนตามลำดับ

พระมหาบุญชัย ปกสรเมธี (จูแวน) ได้วิจัยเรื่อง “การดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี” โดยรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยเรียงลำดับด้านการวัดผลและประเมินผล มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดรองลงมาคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน และลำดับสุดท้ายคือ ด้านการบริหารหลักสูตร ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามสถานภาพของอาจารย์แตกต่างกัน ได้แก่ อายุ วิทยฐานะทางโลก วิทยฐานะทางธรรม ประสบการณ์ในการสอน และการจัดชั้นที่สอน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไม่แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน^{๑๔๗}

พระมหาอานนท์ ขยานนโท (เหล็กดี) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๘}

๑. ระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร ทั้ง ๔ ด้าน คือ ปัจจัยด้านหลักสูตร ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอน และปัจจัยด้านการสนับสนุนของบุคลากรในชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก คือ ปัจจัยด้านการสนับสนุนของบุคลากรในชุมชน ส่วนปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนและปัจจัยด้านหลักสูตร พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาตามลำดับ

^{๑๔๗} พระมหาบุญชัย ปกสรเมธี (จูแวน), “ศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

^{๑๔๘} พระมหาอานนท์ ขยานนโท (เหล็กดี), “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำแนกตามสถานภาพ วิทยฐานะ วุฒิการศึกษาและประสบการณ์ในการสอบ พบว่า ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำแนกตามอายุ และพรรษา พบว่า แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒-๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน น้อยกว่านักเรียนที่มีอายุ ๓๑ ปีขึ้นไป และนักเรียนที่มีพรรษาน้อยกว่า ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มากกว่านักเรียนที่มีพรรษา ๑๑ พรรษาขึ้นไป

พระมหาสรพงษ์ การุญ ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี : กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔๙} ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์มาจาก

๑. ด้านปัจจัยนำเข้า ๑.ผู้บริหาร ซึ่งมีลักษณะเป็นพระนักบริหาร นักพัฒนานักการศึกษา มีความสามารถในการวางแผนงาน มีความเสียสละ ตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ๒.ครูมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ เข้าใจหลักสูตร และเป็นแบบอย่างที่ดี ๓.หลักสูตรครูเตรียมหลักสูตรก่อนใช้และประเมินผล ๔.อาคารสถานที่มีการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างดี ๕.งบประมาณ มีการใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ ๖. สื่อการเรียนการสอน มีการนำสื่อมาใช้งานได้เหมาะสม

๒. ด้านกระบวนการ ๑.ผู้บริหารโรงเรียน มอบงานตามถนัด ตรวจสอบงานประชุมและนำครูจัดทำงบประมาณอาคารสถานที่อุปกรณ์เพียงพอ และแก้ปัญหารวดเร็ว ๒. ครูเตรียมเนื้อหาเหมาะสม ใช้สื่อในการเรียนการสอนดี มีรายงานผล และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ๓. มีการนิเทศครูเป็นการภายใน ประเมินผลโดยเยี่ยมชั้นเรียน และแนะนำรายบุคคล ๔. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ บริจาคทรัพย์สินของ มาช่วยงาน และเป็นลูก จ้างรายเดือน กลุ่มคนที่มีส่วนร่วมคือกลุ่มบุคคลในชุมชน ได้แก่ ประชาชนทุกหน่วยงานในอำเภอดงพิกุล กลุ่มบุคคลนอกชุมชนได้แก่ประชาชนนอกอำเภอดงพิกุล และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่มีส่วนร่วมโดยสมัครใจและถูกชักชวน

พระมหาชโล ขยสิทธิ์ (กาไชยา) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษากรณีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕๐} องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ ปัจจัยด้านระบบและรูปแบบการบริหารการศึกษาที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและทฤษฎีการบริหารงาน ๑.ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำที่มีความโดดเด่นและเป็นแบบอย่างที่ดี

^{๑๔๙} พระมหาสรพงษ์ การุญ, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑).

^{๑๕๐} พระมหาชโล ขยสิทธิ์ (กาไชยา), “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ดีในด้านคุณลักษณะ รวมทั้งเป็นผู้มีผลงานดีเด่นในด้านต่าง ๆ ๒.ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งวัดตั้งอยู่ในทำเลที่ดี มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน เป็นที่เจริญศรัทธาของผู้ที่เข้ามาภายในวัด ๓.ปัจจัยด้านบุคลากร โดยแต่ละฝ่ายจะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความขยันเสียสละและเคารพซึ่งกันและกัน ๔.ปัจจัยด้านงบประมาณ มีการจัดตั้งมูลนิธิ กองทุนการศึกษา เพื่อนำดอกผลมาใช้ในการบริหารการศึกษา รวมทั้งทุนบริจาคโดยสาธุศิษย์ของเจ้าอาวาสทั้งในและนอกประเทศ ๕.ปัจจัยด้านแรงจูงใจ มีการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สอนและผู้เรียนอย่างดีเยี่ยม เป็นต้นว่า ครูผู้สอนจะได้รับนิยัตินัดประจำเดือนและได้รับทุนศึกษาต่อ ผู้เรียนจะได้รับการอุปการะและทุนการศึกษามาเสมอ ๖.ปัจจัยด้านรูปแบบการเรียนการสอน มีการเรียนการสอนตลอดทั้งปี ซึ่งมุ่งเน้นให้นักเรียนสอบไล่ได้ภายในปีเดียว ๗.ปัจจัยด้านความมุ่งมั่นของเจ้าอาวาสและครูผู้สอน ซึ่งทั้งสองฝ่ายเป็นเสาหลักที่สำคัญยิ่งไม่เคยคำนึงถึงความเหนื่อยยาก มีเจตนารมณ์และศรัทธามุ่งมั่นต่อความสำเร็จของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสำคัญ

พระสมุห์กาพร สุชาโต (พิเชฐสกุล) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี” ผลการวิจัย พบว่า^{๓๕๑} บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๗ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านแล้ว พบว่าอยู่ในระดับมากเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการสาธารณสงเคราะห์ที่อยู่ในระดับปานกลาง

๑. ระดับความคิดเห็นทั้ง ๖ ด้าน

สามารถจำแนกระดับความคิดเห็นทั้ง ๖ ด้านได้ดังนี้ ๑. ด้านการปกครองนั้นมีบทบาทในการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยมีค่าสูงสุด และมีข้อที่ว่าการบริหารจัดการกิจการของวัดเช่น บัญชีรายรับ-จ่ายให้เป็นไปด้วยดีเป็นอันดับสุดท้าย ๒. ด้านศาสนศึกษาที่มีบทบาทในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมสำหรับบาลีและหรือนักธรรมขึ้นภายในวัด และมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบธรรมสอบบาลีเป็นระดับสุดท้าย ๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์มีบทบาทให้ด้านการเป็นครูช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่ในระดับสูงสุด และมีการจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์อยู่ในระดับสุดท้าย ๔. ด้านการเผยแผ่มีบทบาทในการจัดตั้งห้องสมุดภายในวัดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชน แต่มีการจัดให้มีการบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียงหรือสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นลำดับสุดท้าย ๕. ด้านสาธารณูปการ มีการควบคุมดูแลการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์อยู่ในระดับสูงสุด และมีการจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัดเป็นลำดับสุดท้าย ๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติเป็นอันดับสูงสุด และมีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้งเป็นข้อสุดท้าย

^{๓๕๑} พระสมุห์กาพร สุชาโต (พิเชฐสกุล), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๒. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

โดยด้านการปกครองยังมีปัญหามาก เพราะอำเภอดงหลวงมีพื้นที่ทุรกันดารอยู่มาก ทำให้การดูแล ติดต่อประสานงานในการทำงานเป็นไปได้โดยยาก และเสียค่าใช้จ่ายสูง ด้านศาสนศึกษาที่ไม่สามารถจัดหาทุนทรัพย์แก่พระภิกษุสามเณรได้ จึงทำให้สถานศึกษาต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ ด้านศึกษาสงเคราะห์ ก็ยังมีทุนทรัพย์ในการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนกุศลของวัดเพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนน้อย ค่อนข้างจำกัดในเรื่องของงบประมาณ ด้านการเผยแผ่ มีการจัดให้มีการเทศน์และการบรรยายธรรมในวันสำคัญทางศาสนายังมีน้อย ด้านสาธารณูปการ ก็มีความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้าน และ ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการเกื้อกูลต่อสาธารณประโยชน์ยังมีน้อย และบางวัดไม่ได้ตระหนักในเรื่องนี้ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์ได้

พระสังฆาธิการจำต้องให้ความสำคัญกับการติดตามการทำงานของผู้นำบังคับบัญชาประสานงานในการบริหารคณะสงฆ์อย่างกระตือรือร้น และสามารถปกครองดูแลให้พระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ มติและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้ และควรจัดให้มีกองทุนส่งเสริมทางการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร โดยการจัดหาผู้สนับสนุนด้านปัจจัย เงินทุนและอุปกรณ์ทางการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณร ส่วนในด้านของการเผยแผ่นั้นควรจัดให้มีการเทศนาและอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทั่วไป ในด้านสาธารณูปการนั้นก็ต้องสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างวัดและชาวบ้าน เพื่อให้วัดเป็นที่พึ่งทางใจและเป็นผู้นำสังคมอย่างแท้จริง และควรหมั่นตรวจตราและสอดส่องสิ่งผิดปกติกักกับวัดและชุมชนซึ่งจะทำให้สังคมแข็งแกร่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดา) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ^{๑๕๒}

๑. การบริหารงานวิชาการ สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการวัดและประเมินผล ๓.๗๗ ส่วนด้านอื่น ๆ ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นในระดับปานกลางทุกด้าน ด้านที่ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นในระดับปานกลาง ๓ อันดับแรก คือ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ๓.๔๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓.๔๐ และด้านสื่อการเรียนการสอน ๓.๒๐ ตามลำดับ ส่วนด้านที่อยู่ในระดับต่ำที่สุด คือ ด้านการนิเทศภายใน ๒.๙๖ และเมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ๓.๓๐

๒. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการ สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีปัจจัยพื้นฐานต่างกัน จำแนกตามตำแหน่ง พรรษา วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางโลก โดยภาพรวม พบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำแนกตามอายุ และประสบการณ์ในตำแหน่ง โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^{๑๕๒} พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดา), “การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๓. ข้อเสนอแนะการบริหารงานวิชาการตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่นกรุงเทพมหานคร สามารถแยกเป็นรายด้านมีรายละเอียดดังนี้ คือ ๑ ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ สำนักเรียนควรจัดหลักสูตรเสริมภายในสำนักเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น เช่น หลักสูตรการเทศน์ หลักสูตรภาษาต่าง ๆ เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ ๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน สำนักเรียนควรจัดการเรียนการสอนให้หลากหลาย ไม่ควรอยู่แต่ในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘ ๓ ด้านสื่อการเรียนการสอน สำนักเรียนควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทันสมัย เช่น โปรเจคเตอร์ เพื่อชักจูงความสนใจของผู้เรียนให้มากกว่านี้ คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๔ ๔ ด้านการวัดและประเมินผล สำนักเรียนควรประเมินผู้เรียนหลาย ๆ ด้าน เช่น ความรู้ ความประพฤติ คิดเป็น ร้อยละ ๑๓.๑ ๕ ด้านห้องสมุด สำนักเรียนควรสนับสนุนให้เกิดการใช้ห้องสมุดให้มาก คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๐ ๖ ด้านการนิเทศภายใน สำนักเรียนควรจัดอบรมครูเป็นประจำทุกปี เพื่อเพิ่มความรู้และเทคนิคการสอนใหม่ ๆ แก่ครูผู้สอน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒๒๐๗

พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี:กรณีศึกษา วัดจองคำ อำเภอแจว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒” ผลการศึกษาพบว่า^{๑๕๓}

๑. ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดจองคำในด้าน ด้านสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) โดยรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ปัจจัยความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไปอาคารสถานที่ ด้านบริหารจัดการหลักสูตรเนื้อหา ด้านบุคลากรผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครู และ ด้านการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

พระมหาสมใจ ธนีสโร (ประเสริฐนุช) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕๔}

๑. ระดับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๓.๕๐) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่าความคิดเห็นของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีต่อการดำเนินงานด้านหลักสูตรและด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านสภาพแวดล้อมของวัดและด้านผู้เรียนอยู่ในระดับมาก

^{๑๕๓} พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ), “ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอแจว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๕๔} พระมหาสมใจ ธนีสโร (ประเสริฐนุช), “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลีที่มีต่อปัจจัยในการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (นักธรรม) วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (เปรียญธรรม) และระยะเวลาที่สังกัดอยู่ภายในวัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อผลการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑. ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรเพิ่มการสนับสนุนค่าพาหนะเพื่อการเดินทางไปเรียน และจัดให้ห้องพักมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ๒. ด้านหลักสูตร ปัญหา ได้แก่ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยและสื่อการเรียนการสอนไม่มีความหลากหลาย ข้อเสนอแนะ ได้แก่ จัดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้นและสร้างสื่อการเรียนการสอนให้มีความหลากหลายมากขึ้น ๓. ด้านผู้เรียน ปัญหา ได้แก่ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้น้อยและมีการขาดเรียนบ่อย ๆ ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ปรับการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันมากขึ้น และพยายามไม่ขาดเรียนถ้าไม่มีกิจธุระจะเป็น ๔. ด้านสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ปัญหา ได้แก่ เทคนิคการสอนของครูยังไม่มีความหลากหลายและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองน้อย ข้อเสนอแนะได้แก่ จัดฝึกอบรมครูให้มีเทคนิคการสอนที่มีความหลากหลายและจัดให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ลิ้ม) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕๕}

๑. สภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง ๕ ด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมากที่สุดคือ ด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านผู้สอน และน้อยที่สุดคือ ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน

๒. ปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมทั้ง ๕ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมากที่สุดคือ ด้านหลักสูตร รองลงมาคือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และน้อยที่สุดคือ ด้านปัจจัยที่สนับสนุนต่อการเรียนการสอน

๓. เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ โดยรวมและรายด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน และ ระดับการศึกษา (วุฒิต่างธรรม)

^{๑๕๕} พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ลิ้ม), “สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ด้านเปรียญธรรม พบว่า สภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔. เปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ โดยรวมและรายด้าน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน และ พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ โดยรวมทุกด้าน มีความเห็นแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

คุณหทัย ร้อยพิลา ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^{๓๕๖} ด้านบริหารวิชาการอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากผู้บริหารมีการกำกับดูแลในเรื่องการตรงต่อเวลาเกี่ยวกับการเรียนการสอนไม่มากเท่าที่ควร การกำกับดูแลให้ครูมีความเอื้อเฟื้ออาทรต่อศิษย์ และกำกับดูแลเรื่องการวัดผลให้เป็นธรรมชาติระดับปานกลาง แต่การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมมีขีดจำกัดเรื่องการนำสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ อันอาจเป็นเพราะครูผู้สอนไม่มีความชำนาญในการใช้สื่อดังกล่าว อีกทั้งสำนักเรียนมีสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยีจำกัด จึงควรมีการจัดเตรียมสื่อการเรียนการสอนอย่างพอเพียง

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการทุกกระบวนการมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การเตรียมความพร้อมเป็นต้น โดยเฉพาะการบริหารจัดการใน ๕ ด้าน คือ ๑. ด้านหลักสูตร ๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓. ด้านสื่อการเรียนการสอน ๔. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ๕.ด้านการวัดผลและประเมินผล เรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมยังมีปัญหาที่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาอีกหลายด้านโดยเฉพาะด้านการจัดการศึกษาซึ่งต้องประกอบด้วยการจัดการด้านการวางแผน การจัดการองค์การ การจัดการเกี่ยวกับบุคคล และการงบประมาณ ซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป

^{๓๕๖} คุณหทัย ร้อยพิลา, “ความพึงพอใจการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

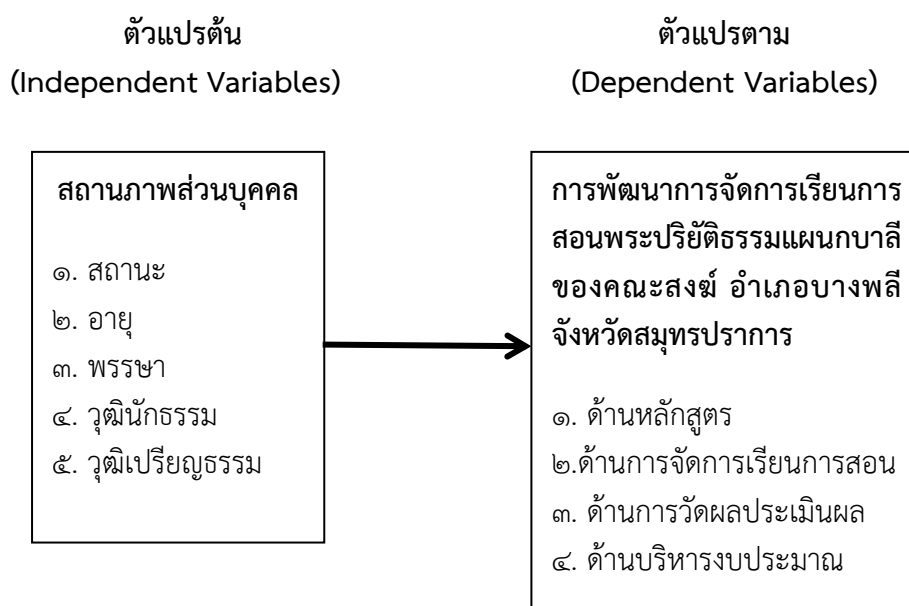
๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถสรุปแผนกรอบแนวคิด ได้ดังนี้

ตัวแปรต้น เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ สถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม วุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม ความต้องการของคณะสงฆ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการทั้ง ๔ ด้านคือ

๑. ด้านหลักสูตร
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน
๓. ด้านการวัดผลประเมินผล
๔. ด้านบริหารงบประมาณ

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

- ๓.๑. รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑. รูปแบบการวิจัย

วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) และสุ่มตัวอย่าง จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณจากพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่เขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยต้องการเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสงฆ์ดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยกำหนดจากพระภิกษุสามเณรในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๑๔๐ รูป^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยได้ทำการสุ่มจากพระภิกษุสามเณรอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จากประชากรทั้งหมด จำนวน ๑๔๐ รูป ที่ได้จากสูตรของ Taro Yamane^๒ ซึ่งใช้ระดับความคลาดเคลื่อนที่ ๐.๐๕ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

โดย N = จำนวนประชากรทั้งหมด
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้
 n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
 ประชากรทั้งหมด ๑๔๐ รูป เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{แทนค่าในสูตร } n &= \frac{140}{1 + 140(0.05)^2} \\ &= \frac{140}{1 + 140(0.0025)} \\ &= \frac{140}{1.35} \\ &= 104 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๐๔ รูป

^๑ สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางพลี, บัญชีรายชื่อผู้เข้าสอบพระปรียัติธรรม แผนกบาลี, (สมุทรปราการ: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางพลี, ๒๕๖๑), (อัดสำเนา).

^๒ ธาณินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๑), หน้า ๔๕.

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาคำนวณตามสัดส่วนที่เหมาะสม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ดังนี้

$$n = \frac{nN}{N^{\circ}}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
 N = จำนวนประชากรในแต่ละกลุ่ม
 N° = จำนวนประชากรทั้งหมด

นำสูตรดังกล่าวมาแทนค่า เช่น วัดกิ่งแก้ว มีพระภิกษุสามเณร เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวน ๑๒๔ รูป นำมาแทนค่าเพื่อสุ่มหากลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ ดังนี้

$$n = \frac{nN}{N^{\circ}}$$

n = ๑๐๔ รูป
 N = ๑๒๔ รูป
 N° = ๑๔๐ รูป
 แทนค่า = $\frac{๑๐๔ \times ๑๒๔}{๑๔๐}$
 = ๙๕ รูป

ดังนั้น การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ ของวัดกิ่งแก้ว เท่ากับ ๙๕ รูป

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประสานงานกับเจ้าสำนักเรียนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ในพื้นที่ เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาจึงนำมาตรวจสอบความเรียบร้อย เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ต่อไปแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ที่	สำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี	ประชากร พระภิกษุ-สามเณร (รูป)	พระภิกษุ-สามเณร กลุ่มตัวอย่าง (รูป)
๑.	วัดกิ่งแก้ว	๒	๒
๒.	วัดบางโกลนใน	๑๔	๑๐
๓.	วัดบางพลีใหญ่ใน	๑๒๔	๙๒
	รวม	๑๔๐	๑๐๔

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย เจ้าสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และผู้เกี่ยวข้อง จำนวน ๘ รูป/คน ดังนี้

๑. พระศรีรัตนเมธี (บุญส่ง กลญาโณ)	เจ้าสำนักเรียนวัดกิ่งแก้ว
๒. พระราชเสนาบดี (จรัญ สิริธมโม)	เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน
๓. พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมปณโณ)	เจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลงใน
๔. พระมหากาญจนะ มหฆาสาโย	อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน
๕. พระมหาทรงวิทย์ วรวิธยาธิ	อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน
๖. พระมหาทรงชัย วิชยเกรี	อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน
๗. พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ	อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน
๘. นายพรชัย สังข์ทอง	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโกลงใน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. เครื่องมือเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎี การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีขั้นตอนลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม

๑. ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ ที่ปริกษาสารนิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือ

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปริกษาสารนิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗. ปรับปรุงแก้ไข

๘.) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๒. ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ตามกรอบของ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษา ตำแหน่ง หน้าที่ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) แบ่งออกเป็น ดังนี้

๑. ด้านหลักสูตร มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ
๓. ด้านการวัดผลประเมินผล มีคำถามทั้งหมด ๕ ข้อ

ในแต่ละข้อเป็นชนิดมาตรวัดแบบรวมคะแนน (Summated Rating Scale) ของเรนลิส ลิเคิร์ต หรือเรียกว่า มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likerttype)^๓ แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด และกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อ ดังนี้

- ๕ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับมากที่สุด
- ๔ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับมาก
- ๓ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับปานกลาง
- ๒ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับน้อย
- ๑ ให้คะแนนเท่ากับ ระดับน้อยที่สุด

การแบ่งช่วงคะแนนเฉลี่ยซึ่งใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับค่าคะแนนที่คำนวณได้ตามขั้นตอนที่ระบุไว้โดยเกณฑ์^๔ ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย ความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย

- ๔.๕๐ – ๕.๐๐ หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด
- ๓.๕๐ – ๔.๔๙ หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับมาก
- ๒.๕๐ – ๓.๔๙ หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง
- ๑.๕๐ – ๒.๔๙ หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับน้อย
- ๑.๐๐ – ๑.๔๙ หมายถึง การพัฒนาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

^๓ สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับประศาสนศาสตร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๐.

^๔ ชูศรี วงศ์รัตน์, *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต, ๒๕๔๑), หน้า ๕๑.

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามปลายเปิด (Open - ended) ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในด้านหลักสูตร ด้านการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ด้านการใช้สื่อการสอน ด้านการวัดผล เกี่ยวกับ “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”

๓. การตรวจหาคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. นำแบบสอบถามเกี่ยวกับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ดังกล่าวข้างต้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบ แนะนำเพิ่มเติม ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา และตัดข้อความที่สื่อความหมายไม่ชัดเจนหรือไม่จำเป็นออกไป เพื่อให้ได้ข้อความที่สื่อความหมายชัดเจน เข้าใจง่ายตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. นำแบบสอบถามที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้ตรวจสอบมาปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

๓. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ รูปหรือคน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ คือ วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก หรือมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ทางด้านพระพุทธศาสนาและทางด้านเครื่องมือวิจัยเป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาผู้เชี่ยวชาญที่มีเกณฑ์ดังกล่าวจำนวน ๕ รูปหรือคน เพื่อเป็นการตรวจสอบเนื้อหาความชัดเจนของแบบสอบถาม และให้ข้อเสนอแนะเพื่อทำการแก้ไขให้ดีขึ้น

๔. ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้ตรงตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ

๕. นำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงนำมาคำนวณหาค่าของความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC.) ของแบบสอบถามเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องแบบ IOC ที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๘ - ๑ ขึ้นไป จึงบ่งชี้ให้เห็นว่าคำถามแต่ละข้อมีความตรงเชิงเนื้อหา สามารถนำแบบทดสอบนี้ไปหาค่าความเชื่อมั่น

๖. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

๑. พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชาศาสนาและศาสนวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.	อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชาศาสนาและศาสนวิทยา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ดร.ประเสริฐ อธิลาว อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาครัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระมหาสุมนต์ สุนนโท, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาครัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. ผศ.ดร.ยุทธนา ปราณีต อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาครัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗. การหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability)

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไข และเสนอแนะมาปรับแก้ไข แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบอีกครั้ง แล้วนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ รูปหรือคน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แจกแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามกับ พระสงฆ์ แล้วนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ แอลฟาของ “ครอนบาค”^๕ (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าดังนี้ คือ ๐.๙๗๖

ข. เชิงคุณภาพ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร

๒. แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

๓. แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการใช้สื่อการสอน

๔. แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผล

^๕ พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๖.

๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

๑. ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือไปยัง เจ้าสำนักพระปริยัติธรรมแผนกบาลี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่เป็นประชากร/กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย ระหว่างวันที่ ๑ - ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมใช้ระยะเวลา ๔ สัปดาห์ ซึ่งจำนวนแบบสอบถามที่สามารถเก็บคืนได้ มีจำนวน ๑๐๔ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๔. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

ข. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์

๒. ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดนัดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔. นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

ก. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย อายุ พรรษา การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ การพัฒนา วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒. ระดับความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถาม ของพระสงฆ์ในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๓. การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยยึดเกณฑ์ดังนี้^๒

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐-๕.๐๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐-๔.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	มาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐-๓.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐-๒.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐-๑.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์	น้อยที่สุด

๔. การทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลสถิติที่ใช้คือการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่มและการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไปเมื่อพบว่า มีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.) โดยการกำหนดระดับนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕. ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสอบถามปลายเปิดจากนั้นจะทำการวิเคราะห์ โดยใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency)

ข. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

๑. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
๒. นำข้อความจากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
๓. วิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
๔. สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

^๒ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” นั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่าง งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๑๐๔ รูป เพื่อหาระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการว่าอยู่ในระดับใด และงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นพระสังฆาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๘ รูปหรือคน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยมีดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๔.๕ แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก)

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สถานะ ตำแหน่ง/หน้าที่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม) วุฒิการศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี) มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๑๐๔)

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
สถานะ	พระภิกษุ	๙	๘.๗๐
	สามเณร	๙๕	๙๑.๓๐
	รวม	๑๐๔	๑๐๐.๐๐
อายุ			
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๙๘	๙๔.๒๐
	๒๑ - ๓๐ ปี	๒	๑.๙๐
	๓๑ - ๔๐ ปี	๔	๓.๘๐
	รวม	๑๐๔	๑๐๐.๐๐
พรรษา			
	๑-๕ พรรษา	๔	๓.๘๐
	๖-๑๐ พรรษา	๓	๒.๙๐
	ไม่มีพรรษา	๙๗	๙๓.๓๐
	รวม	๑๐๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิกศศึกษาปริญญาตรี (แผนกธรรม)			
	นักธรรมชั้นตรี	๒๒	๒๑.๒๐
	นักธรรมชั้นโท	๒๘	๒๖.๙๐
	นักธรรมชั้นเอก	๕๔	๕๑.๙๐
	รวม	๑๐๔	๑๐๐.๐๐
วุฒิกศศึกษาปริญญาตรี (แผนกบาลี)			
	ประโยค ๑ - ๒	๕๐	๔๘.๑๐
	ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖	๔๙	๔๗.๑๐
	ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๕	๔.๘๐
	รวม	๑๐๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม รายละเอียดดังนี้

สถานะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็น สามเณร มีจำนวน ๙๕ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๙๑.๓ และสุดท้ายเป็น พระภิกษุ จำนวน ๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘.๗๐ ตามลำดับ

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๙๘ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๙๔.๒ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปี มีจำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ และสุดท้ายมี อายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี มีเพียง ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑.๙ ตามลำดับ

พรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่มีพรรษา มีจำนวน ๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๓ รองลงมา มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีจำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ และท้ายสุดมีพรรษา ตั้งแต่ ๖ - ๑๐ พรรษา มีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒.๙ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกธรรม) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิ นักธรรมเอก มีจำนวน ๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙๐ รองลงมา มีวุฒินักธรรมโท มีจำนวน ๒๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๐ ถัดมา มีวุฒินักธรรมตรี มีจำนวน ๒๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒ และสุดท้ายไม่ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี) พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิเปรียญ ธรรม ประโยค ๑-๒ มีจำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑๐ รองลงมา มีวุฒิเปรียญธรรมประโยค ๓ - ๖ มีจำนวน ๔๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑๐ และสุดท้ายมีวุฒิเปรียญธรรมประโยค ๗ - ๙ มี จำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๘๐ ตามลำดับ

๔.๒ ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมใน ๔ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านหลักสูตร (๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน (๓) ด้านการวัดผลและประเมินผลและ (๔) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน ดังรายละเอียดที่แสดงตัวอย่างค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation = S.D) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ - ๔.๕ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม

(n=๑๐๔)

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม			
แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) ด้านหลักสูตร	๔.๒๑	๐.๔๙๐	มาก
๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน	๔.๒๓	๐.๔๕๙	มาก
๓) ด้านการวัดผลและประเมินผล	๔.๒๖	๐.๕๐๑	มาก
๔) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	๔.๒๔	๐.๕๑๐	มาก
ภาพรวม	๔.๒๔	๐.๔๖๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานอยู่ในระดับ ($\bar{X}$ = ๔.๒๔, S.D. = ๐.๔๖๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

- ๑) ด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X}$ = ๔.๒๖, S.D. = ๐.๕๐๑)
- ๒) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน ($\bar{X}$ = ๔.๒๔, S.D. = ๐.๕๑๐)
- ๓) ด้านการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X}$ = ๔.๒๓, S.D. = ๐.๔๕๙)
- ๔) ด้านหลักสูตร ($\bar{X}$ = ๔.๒๑, S.D. = ๐.๔๙๐)

ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร

(n=๑๐๔)

ด้านหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) มีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	๔.๒๙	๐.๗๔๖	มาก
๒) มีความเข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอน	๔.๑๘	๐.๗๖๐	มาก
๓) หลักสูตรที่เรียนในแต่ละชั้นมีความชัดเจน	๔.๑๕	๐.๗๖๐	มาก
๔) หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ	๔.๒๗	๐.๗๗๙	มาก
๕) เนื้อหาเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการอยากเรียนรู้	๔.๑๙	๐.๗๗๗	มาก
๖) หลักสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	๔.๒๐	๐.๗๖๘	มาก
๗) หลักสูตรทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางที่ดี	๔.๑๕	๐.๗๖๐	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๒๑	๐.๔๙๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21, S.D.=0.490$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้

- ๑) มีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ($\bar{X}=4.29, S.D.=0.746$)
- ๒) หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ ($\bar{X}=4.27, S.D.=0.779$)
- ๓) หลักสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X}=4.20, S.D.=0.768$)
- ๔) เนื้อหาเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการอยากเรียนรู้ ($\bar{X}=4.19, S.D.=0.777$)
- ๕) มีความเข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอน ($\bar{X}=4.18, S.D.=0.760$)
- ๖) หลักสูตรที่เรียนในแต่ละชั้นมีความชัดเจน ($\bar{X}=4.15, S.D.=0.760$)
- ๗) หลักสูตรทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางที่ดี ($\bar{X}=4.15, S.D.=0.760$)

ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน

(n=๑๐๔)

ด้านการจัดการเรียนการสอน	ระดับความเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม	๔.๓๖	๐.๖๓๗	มาก
๒) ครูมีคุณภาพ และมีแผนการสอนอย่างเป็นระบบ	๔.๑๔	๐.๗๘๑	มาก
๓) มีสื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ	๔.๒๓	๐.๗๕๓	มาก
๔) มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน	๔.๒๕	๐.๗๔๗	มาก
๕) มีการสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาอย่างครบถ้วนตามหลักสูตร	๔.๒๒	๐.๗๗๕	มาก
๖) มีหนังสือและตำราเรียนที่ปรับปรุงได้มาตรฐานแบบเดียวกัน	๔.๒๔	๐.๗๔๔	มาก
๗) ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน	๔.๒๐	๐.๗๖๘	มาก
รวมค่าเฉลี่ยทั้งหมด	๔.๒๓	๐.๔๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔) พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๓, S.D.=๐.๔๕๙$) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

- ๑) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม ($\bar{X}=๔.๓๖, S.D.=๐.๖๓๗$)
- ๒) มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน ($\bar{X}=๔.๒๕, S.D.=๐.๗๔๗$)
- ๓) มีหนังสือและตำราเรียนที่ปรับปรุงได้มาตรฐานแบบเดียวกัน ($\bar{X}=๔.๒๔, S.D.=๐.๗๗๕$)
- ๔) มีสื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ ($\bar{X}=๔.๒๓, S.D.=๐.๗๔๔$)
- ๕) มีการสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาอย่างครบถ้วนตามหลักสูตร ($\bar{X}=๔.๒๒, S.D.=๐.๗๕๓$)

- ๖) ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{X}=๔.๒๐, S.D.=๐.๗๖๘$)
- ๗) ครูมีคุณภาพ และมีแผนการสอนอย่างเป็นระบบ ($\bar{X}=๔.๑๔, S.D.=๐.๗๘๑$)

ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕. ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและ ประเมินผล

(n=๑๐๔)

ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง	๔.๔๖	๐.๗๒๓	มาก
๒) มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน	๔.๑๓	๐.๗๗๒	มาก
๓) มีการวัดผลและเก็บคะแนนจากการเรียนของนักเรียน	๔.๒๔	๐.๗๕๗	มาก
๔) มีการประเมินผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักเรียน	๔.๒๐	๐.๗๒๙	มาก
๕) จัดการอบรมก่อนสอบเพื่อพัฒนาความรู้ ประสบการณ์	๔.๔๖	๐.๗๓๖	มาก
๖) มีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียน	๔.๑๐	๐.๗๓๑	มาก
๗) มีการปรับปรุงระบบการสอนและการจัดเก็บคะแนนให้ สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๔.๒๕	๐.๗๘๕	มาก
ภาพรวม	๔.๒๖	๐.๕๐๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียน การสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการ จัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๖, S.D.=๐.๕๐๑$) และเมื่อพิจารณาราย ข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑) มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง ($\bar{X}=๔.๔๖, S.D.=๐.๗๓๖$)

๒) จัดการอบรมก่อนสอบเพื่อพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ ($\bar{X}=๔.๔๖, S.D.=๐.๗๓๖$)

๓) มีการปรับปรุงระบบการสอนและการจัดเก็บคะแนนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ปัจจุบัน ($\bar{X}=๔.๒๕, S.D.=๐.๗๘๕$)

๔) มีการวัดผลและเก็บคะแนนจากการเรียนของนักเรียน ($\bar{X}=๔.๒๔, S.D.=๐.๗๕๗$)

๕) มีการประเมินผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักเรียน ($\bar{X}=๔.๒๐, S.D.=๐.๗๒๙$)

๖) มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ($\bar{X}=๔.๑๓, S.D.=๐.๗๗๒$)

๗) มีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียน ($\bar{X}=๔.๑๐, S.D.=๐.๗๓๑$)

ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

(n=๑๐๔)

ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑) มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ	๔.๓๑	๐.๖๙๘	มาก
๒) มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษา	๔.๓๐	๐.๗๖๒	มาก
๓) มีการวางแผนจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการศึกษา	๔.๑๓	๐.๘๐๑	มาก
๔) สำนักศาสนศึกษาจัดสวัสดิการและให้รางวัลครูผู้สอน	๔.๒๙	๐.๗๘๔	มาก
๕) มีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ	๔.๒๔	๐.๗๗๐	มาก
๖) องค์กรคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการศึกษา	๔.๐๙	๐.๗๗๗	มาก
๗) มีการให้นิตยภัตรแก่ภิกษุสามเณรผู้เรียนและครูผู้สอน	๔.๓๑	๐.๗๕๑	มาก
ภาพรวม	๔.๒๔	๐.๕๑๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๔, S.D.=๐.๕๑๐$) และเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

- ๑) มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ ($\bar{X}=๔.๓๑, S.D.=๐.๗๘๔$)
- ๒) มีการให้นิตยภัตรแก่ภิกษุสามเณรผู้เรียนและครูผู้สอน ($\bar{X}=๔.๓๑, S.D.=๐.๗๖๒$)
- ๓) มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษา ($\bar{X}=๔.๓๐, S.D.=๐.๗๕๑$)
- ๔) สำนักศาสนศึกษาจัดสวัสดิการและให้รางวัลครูผู้สอน ($\bar{X}=๔.๒๙, S.D.=๐.๗๘๔$)
- ๕) มีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ ($\bar{X}=๔.๒๔, S.D.=๐.๖๙๘$)
- ๖) มีการวางแผนจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการศึกษา ($\bar{X}=๔.๑๓, S.D.=๐.๘๐๑$)
- ๗) องค์กรคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการศึกษา ($\bar{X}=๔.๐๙, S.D.=๐.๗๗๗$)

ตามลำดับ

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ สถานะ ตำแหน่ง/หน้าที่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา การศึกษาปริญญาตรี วุฒิการศึกษาสามัญ ตามรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ พระภิกษุสามเณรที่มีสถานะแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านสถานะ

(n = ๑๐๕)

การพัฒนาการจัดการเรียน การสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ	ด้านสถานะ				T	Sig
	พระภิกษุ		สามเณร			
	๙ รูป		๙๕ รูป			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑) ด้านหลักสูตร	๓.๗๓	๐.๘๑๐	๔.๒๕	๐.๔๒๙	-๑.๙๐๕*	๐.๐๐๕
๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน	๓.๘๙	๐.๗๔๕	๔.๒๗	๐.๔๑๓	-๑.๕๐๔*	๐.๐๐๙
๓) ด้านการวัดผลและ ประเมินผล	๓.๗๓	๐.๗๕๔	๔.๓๑	๐.๔๔๔	-๒.๒๘๑*	๐.๐๐๕
๔) ด้านงบประมาณในการ สนับสนุน	๓.๗๑	๐.๙๔๒	๔.๒๙	๐.๔๒๖	-๑.๘๐๗*	๐.๐๐๐
รวม	๓.๗๗	.๗๗๐	๔.๒๘	๐.๔๐๔	-๑.๙๗๗*	๐.๐๐๑

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานะ กับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมพบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีสถานะต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีสถานะต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ พระภิกษุสามเณรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ

(n = ๑๐๔)

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ		SS	DF	MS	F	Sig.
๑)ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๖๙๔	๒	๐.๘๔๗	๓.๗/๐๘*	๐.๐๒๘
	ภายในกลุ่ม	๒๓.๐๗๔	๑๐๑	๐.๒๒๘		
	รวม	๒๔.๗๖๘	๑๐๓			
๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๒๔	๒	๐.๔๖๒	๒.๒๔๙	๐.๑๑๑
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๗๔๖	๑๐๑	๐.๒๐๕		
	รวม	๒๑.๖๗๐	๑๐๓			
๓)ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๙๕	๒	๑.๑๔๘	๔.๙๑๔*	๐.๐๐๙
	ภายในกลุ่ม	๒๓.๕๘๗	๑๐๑	๐.๒๓๔		
	รวม	๒๕.๘๘๒	๑๐๓			
๔)ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	ระหว่างกลุ่ม	๓.๖๔๘	๒	๑.๘๒๔	๗.๙๔๒*	๐.๐๐๑
	ภายในกลุ่ม	๒๓.๑๙๓	๑๐๑	๐.๒๓๐		
	รวม	๒๖.๘๔๑	๑๐๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๒๙	๒	๐.๙๑๔	๔.๕๒๗*	๐.๐๑๓
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๔๐๒	๑๐๑	๐.๒๐๒		
	รวม	๒๒.๒๓๑	๑๐๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านอายุกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกัน ส่วน ด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านงบประมาณในการสนับสนุน แตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐ - ๔.๑๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ		
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี
		๙๘ รูป	๒ รูป	๔ รูป
		๔.๒๗	๓.๔๕	๓.๘๘
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๒๗	-	๐.๘๒*	๐.๓๙
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๔๕	-	-	-๐.๔๓
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๘๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าพระภิกษุสามเณรที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี ($\bar{X}=0.82$)

ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านหลักสูตร

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ		
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี
		๙๘ รูป	๒ รูป	๔ รูป
		๔.๒๔	๓.๗๑	๓.๖๘
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๒๔	-	๐.๕๓	๐.๕๖*
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๗๑	-	-	๐.๐๓
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๖๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านหลักสูตร พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าพระภิกษุสามเณรที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี ($\bar{X}=0.56$)

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านการวัดผลและประเมินผล

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ		
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี
		๙๘ รูป	๒ รูป	๔ รูป
		๔.๓๐	๓.๓๖	๓.๘๙
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๓๐	-	๐.๙๔*	๐.๔๑
๒๐ - ๓๐ ปี	๓.๓๖	-	-	-๐.๕๓
๓๑ - ๔๐ ปี	๓.๘๙	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่าพระภิกษุสามเณรที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี ($\bar{X}$ = ๐.๙๔)

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ		
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี
		๙๘ รูป	๒ รูป	๔ รูป
		๔.๒๗	๒.๙๓	๔.๐๗
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๒๗	-	๑.๓๔*	๐.๒๐
๒๐ - ๓๐ ปี	๒.๙๓	-	-	-๑.๑๔*
๓๑ - ๔๐ ปี	๔.๒๗	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน พบว่า แตกต่างกัน ๒ คู่ ดังนี้

คู่ที่ ๑ พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มากกว่า พระภิกษุสามเณรที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี ($\bar{X} = ๑.๓๔$)

คู่ที่ ๒ พระภิกษุสามเณรที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่มีอายุ ๓๑ - ๔๐ ปี ($\bar{X} = -๑.๑๔$)

สมมติฐานที่ ๓ พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านพรรษา

(n = ๑๐๔)

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ		SS	DF	MS	F	Sig.
๑)ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๓.๒๐๑	๒	๑.๖๐๐	๗.๔๙๕*	๐.๐๐๑
	ภายในกลุ่ม	๒๑.๕๖๘	๑๐๑	๐.๒๑๔		
	รวม	๒๔.๗๖๘	๑๐๓			
๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๒.๐๗๘	๒	๑.๐๓๙	๕.๓๕๗*	๐.๐๐๖
	ภายในกลุ่ม	๑๙.๕๙๒	๑๐๑	๐.๑๙๔		
	รวม	๒๑.๖๗๐	๑๐๓			
๓)ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	๓.๒๔๑	๒	๑.๖๒๐	๗.๒๒๘*	๐.๐๐๑
	ภายในกลุ่ม	๒๒.๖๔๑	๑๐๑	๐.๒๒๔		
	รวม	๒๕.๘๘๒	๑๐๓			
๔)ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	ระหว่างกลุ่ม	๓.๐๓๓	๒	๑.๕๑๖	๖.๔๓๒*	๐.๐๐๒
	ภายในกลุ่ม	๒๓.๘๐๙	๑๐๑	๐.๒๓๖		
	รวม	๒๖.๘๔๑	๑๐๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๖๖๐	๒	๑.๓๓๐	๖.๘๖๕*	๐.๐๐๒
	ภายในกลุ่ม	๑๙.๕๗๑	๑๐๑	๐.๑๙๔		
	รวม	๒๒.๒๓๑	๑๐๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านพรรษา กับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษาต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระภิกษุสามเณรที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านงบประมาณในการสนับสนุน แตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๔ - ๔.๑๘ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา โดยภาพรวม

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	พรรษา		
		๑ - ๕ พรรษา	๖-๑๐พรรษา	ไม่มีพรรษา
		๔ รูป	๓ รูป	๙๗ รูป
		๓.๕๓	๓.๘๓	๔.๒๘
๑ - ๕ พรรษา	๓.๕๓	-	-๐.๓๐	-๐.๗๕*
๖-๑๐พรรษา	๓.๘๓	-	-	-๐.๔๕
ไม่มีพรรษา	๔.๒๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีพรรษา ($\bar{X} = -๐.๗๕$)

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านหลักสูตร

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	พรรษา		
		๑ - ๕ พรรษา	๖-๑๐พรรษา	ไม่มีพรรษา
		๔ รูป	๓ รูป	๙๗ รูป
		๓.๓๙	๓.๘๖	๔.๒๕
๑ - ๕ พรรษา	๓.๓๙	-	-๐.๔๗	-๐.๘๖*
๖-๑๐พรรษา	๓.๘๖	-	-	-๐.๓๙
ไม่มีพรรษา	๔.๒๕	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านหลักสูตร พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีพรรษา ($\bar{X}$ = -๐.๘๖)

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านการจัดการเรียนการสอน

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	พรรษา		
		๑ - ๕ พรรษา ๔ รูป	๖-๑๐พรรษา ๓ รูป	ไม่มีพรรษา ๙๗ รูป
		๓.๕๔	๔.๑๔	๔.๒๗
๑ - ๕ พรรษา	๓.๕๔	-	-๐.๖๐	-๐.๗๓*
๖-๑๐พรรษา	๔.๑๔	-	-	-๐.๑๓
ไม่มีพรรษา	๔.๒๗	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีพรรษา ($\bar{X} = -๐.๗๓$)

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านการวัดผลและประเมินผล

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	พรรษา		
		๑ - ๕ พรรษา ๔ รูป	๖-๑๐พรรษา ๓ รูป	ไม่มีพรรษา ๙๗ รูป
		๓.๔๖	๓.๘๖	๔.๓๑
๑ - ๕ พรรษา	๓.๔๖	-	-๐.๔๐	-๐.๘๕*
๖-๑๐พรรษา	๓.๘๖	-	-	-๐.๔๕
ไม่มีพรรษา	๔.๓๑	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีพรรษา ($\bar{X} = -๐.๘๕$)

ตารางที่ ๔.๑๘ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของอายุต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	พรรษา		
		๑ - ๕ พรรษา ๔ รูป	๖-๑๐พรรษา ๓ รูป	ไม่มีพรรษา ๙๗ รูป
		๓.๗๑	๓.๔๘	๔.๒๘
๑ - ๕ พรรษา	๓.๗๑	-	๐.๒๓	-๐.๕๗*
๖-๑๐พรรษา	๓.๔๘	-	-	-๐.๘๐*
ไม่มีพรรษา	๔.๒๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘) เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามพรรษา ด้านงบประมาณในการสนับสนุน พบว่า แตกต่างกัน ๒ คู่ ดังนี้

คู่ที่ ๑ พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษา ๑ - ๕ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีพรรษา ($\bar{X} = -๐.๕๗$)

คู่ที่ ๒ พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษา ๖-๑๐ พรรษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปรียัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ น้อยกว่า พระภิกษุสามเณรที่ไม่มีพรรษา ($\bar{X} = -๐.๘๐$)

สมมติฐานที่ ๔ พระภิกษุสามเณรที่มีด้านวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียน การสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอ บางพลี จังหวัด สมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวุฒิการศึกษานักธรรม

(n = ๑๐๔)

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะ สงฆ์ อำเภอ บางพลี จังหวัด สมุทรปราการ		SS	DF	MS	F	Sig.
๑)ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๐.๔๔๙	๒	๐.๒๒๔	๐.๙๓๑	๐.๓๙๗
	ภายในกลุ่ม	๒๔.๓๒๐	๑๐๑	๐.๒๔๑		
	รวม	๒๔.๗๖๘	๑๐๓			
๒)ด้านการจัดการเรียน การสอน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๓๙๑	๒	๐.๑๙๕	๐.๙๒๗	๐.๓๙๙
	ภายในกลุ่ม	๒๑.๒๘๐	๑๐๑	๐.๒๑๑		
	รวม	๒๑.๖๗๐	๑๐๓			
๓)ด้านการวัดผลและ ประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๘๔	๒	๐.๕๙๒	๒.๔๒๐	๐.๐๙๔
	ภายในกลุ่ม	๒๔.๖๙๘	๑๐๑	๐.๒๔๕		
	รวม	๒๕.๘๘๒	๑๐๓			
๔)ด้านงบประมาณใน การสนับสนุน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๓๕๙	๒	๐.๖๘๐	๒.๖๙๔	๐.๐๗๒
	ภายในกลุ่ม	๒๕.๔๘๒	๑๐๑	๐.๒๕๒		
	รวม	๒๖.๘๔๑	๑๐๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๐.๗๘๒	๒	๐.๓๙๑	๑.๘๔๑	๐.๑๖๔
	ภายในกลุ่ม	๒๑.๔๔๙	๑๐๑	๐.๒๑๒		
	รวม	๒๒.๒๓๑	๑๐๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิ การศึกษานักธรรมกับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของ คณะสงฆ์ อำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ พระภิกษุสามเณรที่มีด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านวุฒิการศึกษานักเปรียญธรรม

(n = ๑๐๔)

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ		SS	DF	MS	F	Sig.
๑)ด้านหลักสูตร	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๓๔	๒	๐.๗๑๗	๓.๑๐๔*	๐.๐๔๙
	ภายในกลุ่ม	๒๓.๓๓๔	๑๐๑	๐.๒๓๑		
	รวม	๒๔.๗๖๘	๑๐๓			
๒)ด้านการจัดการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๙๗	๒	๐.๔๙๙	๒.๔๓๖	๐.๐๙๓
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๖๗๓	๑๐๑	๐.๒๐๕		
	รวม	๒๑.๖๗๐	๑๐๓			
๓)ด้านการวัดผลและประเมินผล	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๔๐	๒	๐.๘๗๐	๓.๖๔๐*	๐.๐๓๐
	ภายในกลุ่ม	๒๔.๑๔๒	๑๐๑	๐.๒๓๙		
	รวม	๒๕.๘๘๒	๑๐๓			
๔)ด้านงบประมาณในการสนับสนุน	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๕๗	๒	๐.๘๗๙	๓.๕๓๘*	๐.๐๓๓
	ภายในกลุ่ม	๒๕.๐๘๔	๑๐๑	๐.๒๔๘		
	รวม	๒๖.๘๔๑	๑๐๓			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๕๓	๒	๐.๗๒๗	๓.๕๓๓*	๐.๐๓๓
	ภายในกลุ่ม	๒๐.๗๗๘	๑๐๑	๐.๒๐๖		
	รวม	๒๒.๒๓๑	๑๐๓			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมกับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ไม่แตกต่างกัน ส่วน ด้านหลักสูตร ด้านการวัดผลและประเมินผล ด้านงบประมาณในการสนับสนุน แตกต่างกัน ดังนั้นจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๑ - ๔.๒๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรม โดยภาพรวม

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม		
		ประโยค ๑-๒ ๕๐ รูป	ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖ ๔๙ รูป	ป.ธ.๗-ป.ธ.๙ ๕ รูป
		๔.๓๕	๔.๑๑	๔.๓๖
ประโยค ๑ - ๒	๔.๓๕	-	๐.๒๓*	-๐.๐๒
ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖	๔.๑๑	-	-	-๐.๒๕
ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๔.๓๖	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ
สามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม โดยภาพรวม พบว่า
แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒มีความคิดเห็นต่อ
การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด
สมุทรปราการ มากกว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ป.ธ.๓-ป.ธ.๖ ($\bar{X}$ = ๐.๒๓)

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรม ด้านหลักสูตร

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม		
		ประโยค ๑-๒ ๕๐ รูป	ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖ ๔๙ รูป	ป.ธ.๗-ป.ธ.๙ ๕ รูป
		๔.๓๒	๔.๐๘	๔.๓๑
ประโยค ๑ - ๒	๔.๓๒	-	๐.๒๔*	๐.๐๑
ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖	๔.๐๘	-	-	-๐.๒๓
ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๔.๓๑	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ
สามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ด้านหลักสูตร พบว่า
แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒มีความคิดเห็นต่อ
การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด
สมุทรปราการ มากกว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ป.ธ.๓-ป.ธ.๖ ($\bar{X}$ = ๐.๒๔)

ตารางที่ ๔.๒๓ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรม ด้านการวัดผลและประเมินผล

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม		
		ประโยค ๑-๒ ๕๐ รูป	ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖ ๔๙ รูป	ป.ธ.๗-ป.ธ.๙ ๕ รูป
		๔.๓๙	๔.๑๓	๔.๓๗
ประโยค ๑ - ๒	๔.๓๙	-	๐.๒๖*	๐.๐๑
ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖	๔.๑๓	-	-	-๐.๒๕
ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๔.๓๗	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ
สามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม โดยภาพรวม พบว่า
แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ มีความคิดเห็นต่อ
การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด
สมุทรปราการ มากกว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ป.ธ.๓-ป.ธ.๖ ($\bar{X}$ = ๐.๒๖)

ตารางที่ ๔.๒๔ ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรมต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิ
การศึกษาการเปรียญธรรม ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

(n = ๑๐๔)

อายุ	$\bar{X}$	วุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม		
		ประโยค ๑-๒ ๕๐ รูป	ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖ ๔๙ รูป	ป.ธ.๗-ป.ธ.๙ ๕ รูป
		๔.๓๕	๔.๑๐	๔.๔๖
ประโยค ๑ - ๒	๔.๓๕	-	๐.๒๕*	-๐.๑๑
ป.ธ.๓ - ป.ธ.๖	๔.๑๐	-	-	-๐.๓๖
ป.ธ.๗ - ป.ธ.๙	๔.๔๖	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ เมื่อทดสอบความแตกต่างของระดับความคิดเห็นของพระภิกษุ
สามเณรที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม โดยภาพรวม พบว่า
แตกต่างกัน ๑ คู่ ดังนี้

๑) พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ประโยค ๑ - ๒ มีความคิดเห็นต่อ
การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัด
สมุทรปราการ มากกว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรม ป.ธ.๓-ป.ธ.๖ ($\bar{X}$ = ๐.๒๕)

ตารางที่ ๔.๒๕ สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่	ยอมรับ	ปฏิเสธ	t	F	Sig
สมมติฐานที่ ๑ พระภิกษุสามเณรที่มีสถานะแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน	✓		-๑.๙๗๗*		๐.๐๐๑
สมมติฐานที่ ๒ พระภิกษุสามเณรที่มีอายุแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน	✓			๔.๕๒๗*	๐.๐๑๓
สมมติฐานที่ ๓ พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน	✓			๖.๘๖๕*	๐.๐๐๒
สมมติฐานที่ ๔ พระภิกษุสามเณรที่มีด้านวุฒิการศึกษานักธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ไม่แตกต่างกัน		✓		๑.๘๔๑	๐.๑๖๔
สมมติฐานที่ ๕ พระภิกษุสามเณรที่มีด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน	✓			๓.๕๓๓*	๐.๐๓๓

จากตารางที่ ๔.๒๔ ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิ การศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน การวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนพระภิกษุสามเณรที่มี สถานะ อายุ พรรษา และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับ สมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน พระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ รายละเอียดดังตารางที่ ๔.๒๖ - ๔.๒๙

ตารางที่ ๔.๒๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระ
ปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้าน
หลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
หลักสูตรยังไม่มีพัฒนาให้ทันสมัย ยังคงเรียนแบบท่องจำ	ควรปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน ให้ทันสมัย	๙ รูป
แบบเรียนบาลียาก ทำให้ไม่อยากเรียน	พัฒนาปรับปรุงแบบเรียนให้ง่ายขึ้น	๕ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๖ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระ
ปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า
หลักสูตรยังไม่มีพัฒนาให้ทันสมัย ยังคงเรียนแบบท่องจำ มีจำนวน ๙ รูป แบบเรียนบาลียาก ทำ
ให้ไม่อยากเรียน จำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า ควรปรับปรุงหลักสูตรการ
เรียนการสอนให้ทันสมัย จำนวน ๙ รูป พัฒนาปรับปรุงแบบเรียนให้ง่ายขึ้น จำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
ผู้เรียนยังขาดความกระตือรือร้น สนใจในการเรียนเท่าที่ควร	ผู้สอนควรมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ	๗ รูป
ผู้สอนขาดจิตวิทยาชักจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียน	ควรมีเทคนิคการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยน่าสนใจอยากเรียน	๔ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๗ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนยังขาดความกระตือรือร้น สนใจในการเรียนเท่าที่ควร มีจำนวน ๗ รูป ผู้สอนขาดจิตวิทยาชักจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียน จำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้สอนควรมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ จำนวน ๙ รูป ควรมีเทคนิคการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยน่าสนใจอยากเรียน จำนวน ๕ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
การวัดผลและประเมินผลของแม่กลองธรรมสนามหลวง ยังไม่เหมาะสมกับปัจจุบัน	แม่กลองธรรมสนามหลวงควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับปัจจุบัน	๓ รูป
ระบบและรูปแบบการตรวจข้อสอบของแม่กลองธรรมไม่เป็นไปตามมาตรฐานเท่าที่ควร	ควรปรับปรุงวิธีการตรวจข้อสอบให้มีมาตรฐานมากขึ้น	๔ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๘ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า ระบบและรูปแบบการตรวจข้อสอบของแม่กลองธรรมไม่เป็นไปตามมาตรฐานเท่าที่ควร มีจำนวน ๔ รูป การวัดผลและประเมินผลของแม่กลองธรรมสนามหลวง ยังไม่เหมาะสมกับปัจจุบัน จำนวน ๓ รูป ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า การวัดผลและประเมินผลของแม่กลองธรรมสนามหลวง ยังไม่เหมาะสมกับปัจจุบัน จำนวน ๔ รูป แม่กลองธรรมสนามหลวงควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับปัจจุบัน จำนวน ๓ รูป ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

ปัญหา อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
ขาดงบประมาณในการสนับสนุนอย่างเพียงพอ	จัดหาเงินทุนจากภายนอกมาสนับสนุนกิจการของโรงเรียน	๕ รูป
อุปกรณ์การเรียนการสอนขาดแคลน	จัดหางบประมาณมาซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอ	๒ รูป

จากตารางที่ ๔.๒๙ ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุนพบว่า ขาดงบประมาณในการสนับสนุนอย่างเพียงพอ มีจำนวน ๕ รูป อุปกรณ์การเรียนการสอนขาดแคลน จำนวน ๒ รูป ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน พบว่า จัดหาเงินทุนจากภายนอกมาสนับสนุนกิจการของโรงเรียน จำนวน ๕ รูป จัดหางบประมาณมาซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอ จำนวน ๒ รูป ตามลำดับ

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) สามารถสรุปผลโดยจำแนกตามรายด้านของการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

๔.๕.๑ ด้านหลักสูตร

๑) ได้ดำเนินการตามหลักสูตรของแม่กองบาลีสนามหลวงที่ท่านจัดให้นักศึกษาพระบาลีเรียนตามลำดับขั้นตั้งแต่ ป.๑-๒ ถึง ป.ธ.๙ และคิดต่อยอดเสริมความรู้พระบาลีให้แก่นักเรียนตามสมควร^๑

๒) การเรียนการสอนบาลียังคงใช้แบบเดิมตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน^๒

๓) มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนไปตามยุคสมัย^๓

๔) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ แต่ยังคงรูปแบบเดิมไว้ จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปทุกอย่างนั้นคงทำไม่ได้^๔

๕) จึงต้องมีการประยุกต์แบบเรียนภาษาบาลีให้ทันสมัยขึ้นมีความน่าสนใจอยากเข้ามาศึกษาหาความรู้^๕

๖) ในส่วนหนังสือเรียนเป็นอีกอย่างหนึ่งที่ยังคงรูปแบบเดิม ไม่ปรับเปลี่ยนอะไรได้มาก^๖

๗) มีการจัดการหนังสือแบบเรียนเอกสารการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้^๗

๘) หลักสูตรควรมีการปรับปรุงให้ผู้สนใจอยากเข้ามาเรียนมากขึ้น^๘

สรุปได้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีการเรียนการสอนตามหลักสูตรเดิมนาน เนื้อหาแบบเรียนที่มีการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบันไม่มีการปรับปรุงให้ทันสมัยและมีความ

^๑ สัมภาษณ์ พระศรีรัตนเมธี (บุญส่ง กลญาโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^๒ สัมภาษณ์ พระราชเสนาบดี (เจริญ สิริธมโม), เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมปฺณโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^๔ สัมภาษณ์ พระมหากาญจนะ มหษณาสโย อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ พระมหาทรงวิทย์ วรวิธฐายี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาทรงชัย วิชยเกรี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์ พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์ นายมหาพรชัย สังข์ทอง, อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

น่าสนใจอยากศึกษา แต่ยังคงเนื้อหาสาระตรงตามวัตถุประสงค์ การเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้นต้องมีผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ปรับปรุงแบบเรียน

๔.๕.๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน

๑) การเรียนบาลีเป็นการเรียนภาษาดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา ที่ได้เขียนจารึกคำสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้ในภาษาบาลีเพื่อคงรักษาพุทธพจน์ไว้^๙

๒) การเรียนบาลีจึงเน้นหนักไปที่พระภิกษุสามเณร ต้องศึกษาเรียนรู้ภาษาบาลีให้เข้าใจจะได้นำไปถ่ายทอดให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจ^{๑๐}

๓) การศึกษาบาลีจัดอยู่ในกิจ ๓ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน คือ ปริยัติ นั้นเอง เมื่อพระภิกษุสามเณรบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ภาษาบาลีให้เข้าใจท่องแท้^{๑๑}

๔) สมัยก่อนการเรียนบาลีเป็นการเรียนกับครูบาอาจารย์ที่แตกฉานในภาษาบาลี พระภิกษุสามเณรที่สนใจต้องเสาะแสวงหาเอาเอง แต่ในปัจจุบันการเรียนบาลีมีการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม เรียกว่าสำนักเรียนบาลี ^{๑๒}

๕) การเรียนการสอนของสำนักเรียนบาลีนี้นปัจจุบันประสบปัญหาการขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นปัญหาสำคัญ เช่น ครูอาจารย์ผู้สอนไม่เพียงพอ^{๑๓}

๖) โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดผู้สนใจเรียน ปัจจุบันมีผู้บวชเรียนน้อยลง เพราะไม่เห็นประโยชน์จากการบวชเรียน ซึ่งการศึกษาทางโลกก็มีให้ศึกษาอย่างเพียงพอ^{๑๔}

๗) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าคณะผู้ปกครองในระดับชั้นต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญในเรื่องการเรียนการสอนบาลีให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่^{๑๕}

๘) การเรียนการสอนบาลีควรมีการจัดทำสื่อการเรียนการที่เป็นมาตรฐานอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการเรียนบาลี^{๑๖}

^๙ สัมภาษณ์ พระศรีรัตนเมธี (บุญส่ง กลญาโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระราชเสนาบดี (จรัญ สิริธมโม), เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมบัติ สมบุญโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระมหากาญจนะ มหษณาสโย, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระมหาทรงวิทย์ วรวิธฐายี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระมหาทรงชัย วิชยเกรี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายมหาพรชัย สังข์ทอง, อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้นเป็นการเรียนเรียนแปล เรียนอ่าน เรียนเขียนจึงเป็นการเรียนการสอนในรูปแบบเดิม เน้นหนักไปในทางการท่องแบบใช้ความจำเป็นหลัก จึงทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน และไม่ยากเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลีทำให้นักเรียน ลดน้อยลง ควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนให้ทันสมัยมากขึ้น มีกิจกรรมเสริมทักษะการเรียนให้ผู้เรียนรู้สึกสนุกสนานไปกับการเรียน ด้านครูผู้สอนเองควรมีความรู้ความเข้าใจและมีเทคนิคในการสอนให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย

๔.๕.๓ ด้านการวัดผลและประเมินผล

๑) ในทุก ๆ สำนักเรียนควรมีการประเมินผลการเรียนการสอนเป็นประจำเพื่อให้ทราบว่า ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนมากน้อยเพียงใด ทำให้ผู้สอนสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไขในการสอนครั้งต่อไป^{๑๗}

๒) การวัดผลและการประเมินผลต้องทำทั้งสองฝ่าย คือ ผู้เรียน และ ครูผู้สอน โดย การแสดงความคิดเห็น ความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย^{๑๘}

๓) ในสำนักเรียนบาลีในปัจจุบันมีการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนเป็นประจำ อยู่แล้ว แต่ทางแม่กองธรรมสนามหลวงยังขาดมาตรฐานในการประเมินผลเท่าที่ควร^{๑๙}

๔) การสอบบาลีสนามหลวงอาจมีการคลาดเคลื่อนเนื่องจากกรรมการบางท่านอาจไม่มีวุฒิเปรียญธรรมทำให้การตรวจผิดพลาดได้^{๒๐}

๕) การสอบวัดผลและประเมินผลของแม่กองธรรมสนามหลวงมีปีละครั้งทำให้ผู้เข้าสอบ มีความกดดัน ถึงแม้ว่าสอบไม่ผ่านจะมีการให้สอบซ่อมก็ตาม^{๒๑}

๖) ควรมีการปรับปรุงการสอบวัดผลของแม่กองธรรมสนามหลวงจากปีละ ๑ ครั้ง เป็น ปีละ ๒ ครั้ง^{๒๒}

๗) จัดหาผู้มีความรู้ทางด้านบาลีเป็นอย่างดีเยี่ยมเป็นกรรมการตรวจข้อสอบ^{๒๓}

๘) เมื่อสอบผ่านควรมีการให้กำลังใจนักเรียนที่สอบผ่าน เพื่อสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้ ผู้เรียนอยากเรียนมากขึ้น^{๒๔}

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนเมธี (บุญส่ง กลญาโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระราชเสนาบดี (จรัญ สิริธมโม), เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุณโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลนใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระมหากาญจนะ มหษณาสโย, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลนใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระมหาทรงวิทย์ วรวิธธายี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาทรงชัย วิชยเกรี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลนใน อำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

สรุปได้ว่า การประเมิลและวัดผลนั้นใช้วิธีการเขียนแปลให้ครูผู้สอนตรวจ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน จึงต้องมีการร่วมกันพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินและวัดผลให้ได้มาตรฐาน ผู้ตรวจข้อสอบควรมีวุฒิเปรียญธรรม จัดสอบปีละ ๒ ครั้ง เป็นอย่างน้อย เพื่อไม่ให้ผู้เข้าสอบเกิดความเครียดเกินไป

๔.๕.๔ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

- ๑) สำนักเรียนบาลีควรจัดหาแหล่งทุนทั้งภายในและภายนอกองค์กร^{๒๕}
- ๒) มีการกำหนดระเบียบ วิธีการในทางปฏิบัติในการหาทุน^{๒๖}
- ๓) กำหนดรายละเอียดผู้รับผิดชอบในการจัดหาทุน^{๒๗}
- ๔) มีการของบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ^{๒๘}
- ๕) ให้รัฐจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเช่นเดียวกับโรงเรียนสามัญ^{๒๙}
- ๖) ร่วมวางแผนนโยบายปรึกษาหารือกับ อบต.ท้องถิ่นในการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน^{๓๐}
- ๗) มีการตรวจสอบรายรับรายจ่ายของสำนักเรียนบาลีเป็นประจำเพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงบประมาณที่ได้รับมา^{๓๑}
- ๘) มีการจัดทำบัญชีสำนักเรียนอย่างถูกต้องตามหลักบัญชี^{๓๒}

สรุปได้ว่า งบประมาณในการสนับสนุนการเรียนและโรงเรียนสอนปริยัติธรรมนั้น จำเป็นต้องมีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน จัดให้มีทุนการศึกษาสำหรับผู้เรียนดี จัดให้มีนิยัตถ์ถวายพระสอนปริยัติธรรมแผนกบาลี เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ ให้กับผู้เรียนและผู้สอน

^{๒๕} สัมภาษณ์ นายมหาพรชัย สังข์ทอง, อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนเมธี (บุญส่ง กลญาโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระราชเสนาบดี (จรัญ สิริธมโม), เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ (สมปอง สมบุญโณ), เจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหากาญจนะ มหฆมาสโย, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระมหาทรงวิทย์ วรทธิธยาธิ, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหาทรงชัย วิชัยเถรี, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ, อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายมหาพรชัย สังข์ทอง, อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโกลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘มกราคม ๒๕๖๒.

สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง ๕ ด้านได้ความว่า

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมีการเรียนการสอนมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เป็นการเรียนแบบมุขปาฐะ คือการเรียนแบบท่องจำปากต่อปาก การเรียนการสอนแบบมุขปาฐะนานวันเข้า จะหาพระสงฆ์ที่ทรงภูมิและท่องจำคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ครบ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นได้ยาก จึงต้องการจารึกคำสอนลงในคัมภีร์ด้วยภาษาบาลี เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามายังสุวรรณภูมิ จึงมีการศึกษาภาษาบาลีอย่างจริงจังเพื่อให้รู้ซึ่งถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธศาสนาเจริญขึ้นในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์จึงจัดให้มีการเรียนภาษาบาลี มีการจัดตั้งโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี แบ่งเป็น ๙ ช่วงชั้น เรียกว่ามหาเปรียญประโยค ๑ - ประโยค ๙ การเรียนการสอนนั้นเป็นการเรียนแบบท่องจำทำให้ยากต่อการเรียนการสอน ต่อมาจัดทำแบบเรียนภาษาบาลีขึ้นเพื่อให้ง่ายต่อการเรียนการสอน และใช้ต่อมาถึงปัจจุบัน การสอบวัดผลและประเมินความรู้ของผู้เรียนโดยมีการจัดสอบขึ้นปีละ ๑ ครั้ง

การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนั้น ต้องมีการทำเป็นระบบเริ่มจากการวางแผนเปลี่ยนแปลงระบบการสอนให้มีประสิทธิภาพขึ้น จัดให้มีการเรียนการสอนที่ทันสมัย พัฒนาเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนมากขึ้น มีการประเมินและวัดผลการเรียนปีละ ๒ ครั้ง เพื่อมิให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายและไม่สนใจเล่าเรียนภาษาบาลี จัดให้มีงบประมาณสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้เรียนและผู้สอน

๔.๖ องค์ความรู้จากการวิจัย (Body of Knowledge).

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ทำให้ผู้วิจัยได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงตามแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑) สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย
ที่มา : จากการสังเคราะห์จากผู้

จากแผนภาพที่ ๔.๑) สรุปได้ว่า “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ”

๑) ด้านหลักสูตร

มีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียน ในแต่ละระดับ หลักสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เนื้อหาเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการอยากเรียนรู้ มีความเข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอนหลักสูตรที่เรียนในแต่ละชั้นมีความชัดเจน หลักสูตรทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางที่ดี

๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน

จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน มีหนังสือและตำราเรียนที่ปรับปรุงได้มาตรฐานแบบเดียวกัน มีสื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ มีการสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาอย่างครบถ้วนตามหลักสูตร ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน ครูมีคุณภาพ และมีแผนการสอนอย่างเป็นระบบ

๓) ด้านการวัดผลและประเมินผล

มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง จัดการอบรมก่อนสอบเพื่อพัฒนาความรู้ ประสพการณ์ มีการปรับปรุงระบบการสอนและการจัดเก็บคะแนนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีการวัดผลและเก็บคะแนนจากการเรียนของนักเรียน มีการประเมินผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักเรียน มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน มีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียน

๔) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ มีการให้นิตยภัตรแก่ภิกษุสามเณรผู้เรียน และครูผู้สอน มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษา สำนักศาสนศึกษาจัดสวัสดิการและให้รางวัลครูผู้สอน มีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ มีการวางแผนจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการศึกษา องค์กรคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการศึกษา

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ

๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๒) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์สามเณรต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยเก็บข้อมูลจากพระภิกษุสามเณรในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เพื่อสนับสนุน แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้

๕.๑.๑ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีสถานะเป็นสามเณร มีจำนวน ๙๕ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๙๑.๓ มีอายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๙๘ รูป คิดเป็น ร้อยละ ๙๔.๒ ไม่มีพรพา มีจำนวน ๙๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๓ มีวุฒินักธรรมเอก มีจำนวน ๕๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙๐ มีวุฒิเปรียญธรรม ประโยค ๑-๒ มีจำนวน ๕๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑๐ ตามลำดับ

๒. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๒.๑ พระภิกษุสามเณรความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24, S.D.=0.465$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒.๒ พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21, S.D.=0.490$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๓ พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.23, S.D.=0.459$) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๔ พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.26, S.D.=0.501$) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒.๕ พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.24, S.D.=0.510$) และเมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ

๕.๑.๒ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑. ด้านหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า

๑. หลักสูตรยังไม่มีพัฒนาให้ทันสมัย ยังคงเรียนแบบท่องจำ
๒. แบบเรียนบาลียาก ทำให้ไม่อยากเรียน ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร พบว่า

๑. ควรปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนให้ทันสมัย
๒. พัฒนาปรับปรุงแบบเรียนให้ง่ายขึ้น ตามลำดับ

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน

ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า

๑. ผู้เรียนยังขาดความกระตือรือร้น สนใจ ในการเรียนเท่าที่ควร
๒. ผู้สอนขาดจิตวิทยาชักจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจอยากเรียน ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า

๑. ผู้สอนควรมีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ
๒. ควรมีเทคนิคการเรียนการสอนให้มีความทันสมัยน่าสนใจอยากเรียน ตามลำดับ

๓. ด้านการวัดผลและประเมินผล

ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า

๑. ระบบและรูปแบบการตรวจสอบของแม่กลองธรรมไม่เป็นไปตามมาตรฐานเท่าที่ควร
๒. การวัดผลและประเมินผลของแม่กลองธรรมสนามหลวง ยังไม่เหมาะสมกับปัจจุบันตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า

๑. การวัดผลและประเมินผลของแม่กลองธรรมสนามหลวง ยังไม่เหมาะสมกับปัจจุบัน
๒. แม่กลองธรรมสนามหลวงควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับปัจจุบัน ตามลำดับ

๔. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน พบว่า

๑. ขาดงบประมาณในการสนับสนุนอย่างเพียงพอ
๒. อุปสรรคการเรียนการสอนขาดแคลน ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน พบว่า

๑. จัดหาเงินทุนจากภายนอกมาสนับสนุนกิจการของโรงเรียน
๒. จัดหางบประมาณมาซื้ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้เพียงพอ ตามลำดับ

๕.๒. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำแนกโดยภาพรวมและรายด้าน

๑. โดยภาพรวม พบว่า พระภิกษุสามเณรความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.24, S.D.=0.465$) แสดงให้เห็นว่า มีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษามีการมอบทุนสนับสนุนแก่ภิกษุสามเณรผู้เรียนและครูผู้สอนเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว ได้วิจัยเรื่อง “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ” พบว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์อยู่ในระดับมาก^๑

๒. ด้านหลักสูตร พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านหลักสูตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.21, S.D.=0.440$) แสดงให้เห็นว่า สำนักเรียนบาลีมีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ เนื้อหาเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการอยากเรียนรู้ มีความเข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอน หลักสูตรที่เรียนในแต่ละชั้นมีความชัดเจน ซึ่งไม่

^๑ พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว, “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาจังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙),

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธวัช จิรวฑโฒ (อ่วมสอาด) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^๒ สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อการเรียนการสอนและ ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๓. ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๓, S.D.=๐.๔๕๙$) แสดงให้เห็น จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน มีหนังสือและตำราเรียนที่ปรับปรุงได้มาตรฐานแบบเดียวกัน มีสื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ มีการสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาอย่างครบถ้วนตามหลักสูตร ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้อยู่ร่วมกัน ครูผู้สอนมีคุณภาพและมีแผนการสอนอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธวัช จิรวฑโฒ (อ่วมสอาด) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^๓ สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อการเรียนการสอนและ ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๔. ด้านการวัดผลและประเมินผล พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๖, S.D.=๐.๕๐๑$) แสดงให้เห็นว่า มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง จัดการอบรมก่อนสอบเพื่อพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ มีการปรับปรุงระบบการสอนและการจัดเก็บคะแนนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีการวัดผลและเก็บคะแนนจากการเรียนของนักเรียน มีการประเมินผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักเรียน มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน มีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียน ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ พระธวัช จิรวฑโฒ (อ่วมสอาด) ได้วิจัยเรื่อง “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า^๔ สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ด้านครูสอนพระปริยัติธรรม ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านสื่อการเรียนการสอนและ ด้านการวัดและประเมินผล อยู่ในระดับมากทุกด้าน

^๒ พระธวัช จิรวฑโฒ (อ่วมสอาด), “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๓ พระธวัช จิรวฑโฒ (อ่วมสอาด), “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

^๔ อ้างอิงแล้ว.

๕. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีความคิดเห็นต่อ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=๔.๒๔, S.D.=๐.๕๑๐$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ มีการให้นิเทศก์แก่ภิกษุสามเณรผู้เรียนและครูผู้สอน มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษา สำนักศาสนศึกษาจัดสวัสดิการ และให้รางวัลครูผู้สอน มีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ มีการวางแผนจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการศึกษา องค์คณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการศึกษา ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ **พระมหาชโล ขยสิทฺโธ (กาไชยา)** ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษากรณีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภोज้าว จังหวัดลำปาง” ผลการวิจัยพบว่า^๕ องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้แก่ ปัจจัยด้านแรงจูงใจ มีการสร้างขวัญและกำลังใจสำหรับผู้สอนและผู้เรียนอย่างดียเยี่ยม เป็นต้นว่า ครูผู้สอนจะได้รับนิเทศก์ประจำเดือนและได้รับทุนศึกษาต่อ ผู้เรียนจะได้รับการอุปการะและทุนการศึกษาสม่ำเสมอ

๕.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑. พระสงฆ์สามเณรที่มีสถานะต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านสถานะกับ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดสมควร อธิบุญโญ(วงศ์วรรณ)** ผลการวิจัยพบว่า^๖ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาครนั้น พบว่าพระสงฆ์ที่มี ตำแหน่ง/หน้าที่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรม มีความสัมพันธ์กันซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้

๒. พระสงฆ์สามเณรที่มีอายุต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า พระภิกษุสามเณรที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดาษ)** ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานวิชาการสำนัก

^๕ พระมหาชโล ขยสิทฺโธ (กาไชยา), “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภोज้าว จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

^๖ พระปลัดสมควร อธิบุญโญ (วงศ์วรรณ), “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า^๗ การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูที่มีปัจจัยพื้นฐานต่างกันจำแนกตามอายุ และประสบการณ์ในตำแหน่ง โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. พระสงฆ์สามเณรที่มีพรรษาต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพ แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดสมควร อธิบุญโณ(วงศ์วรรณ)** ผลการวิจัยพบว่า^๘ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาครนั้น พบว่าพระสงฆ์ที่มี ตำแหน่ง/หน้าที่ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรม มีความสัมพันธ์กันซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้

๔. พระสงฆ์สามเณรที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์สามเณรที่มีวุฒิการศึกษานักธรรมต่างกันมีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาบุญชัย ปกสสรเมธี (จูแวน)** พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำแนกตามสถานภาพของอาจารย์แตกต่างกัน ได้แก่ อายุ วิชยฐานะทางโลก วิชยฐานะทางธรรม ประสบการณ์ในการสอน และการจัดชั้นที่สอน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติการดำเนินการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไม่แตกต่างกัน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

๕. พระสงฆ์สามเณรที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ แสดงให้เห็นว่า พระภิกษุสามเณรที่มีวุฒิการศึกษาการเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ม)** ได้วิจัยเรื่อง “สภาพ

^๗ พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี (ทองดา), “การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๘ พระปลัดสมควร อธิบุญโณ (วงศ์วรรณ), “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

ปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า^๔ เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พบว่า เปรียบเทียบสภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน และประสบการณ์ โดยรวมและรายด้านมีความเห็นไม่แตกต่างกัน และ ระดับการศึกษา (วุฒิทางธรรม) ด้านเปรียญธรรม พบว่า สภาพการบริหารงานของโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยรวมแต่ละด้านมีความเห็นแตกต่างกัน

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของ คณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ด้านหลักสูตร หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรได้รับการปรับปรุงให้เนื้อหาของหลักสูตร มีการนำเอาด้านเนื้อหาบูรณาการให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับพระภิกษุสามเณรได้นำไปใช้ในการเผยแผ่ได้ต่อไป

๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรมีการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจมากขึ้นโดยการนำเอาสื่อการเรียนการสอนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เพิ่มทักษะพัฒนาการสอนของครูผู้สอนให้มีเทคนิคการสอนที่ดีขึ้น

๓. ด้านการวัดผลและประเมินผล มีการจัดสอบปีละ ๒ ครั้ง เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความกดดันในการสอบ มีการปรับปรุงการสอบสนามหลวงให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น

๔. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน จัดให้มีการหาทุนสนับสนุนสำนักเรียนทั้งจากภาครัฐและเอกชน จัดให้มีทุนการศึกษาให้กับผู้เรียนดีเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของ คณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยขอเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

๑. ควรศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ ในจังหวัดอื่นบ้าง เพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาว่าเป็นอย่างไร

๒. ควรศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ว่าปัจจัยใดส่งผลให้ตัดสินใจเข้ามาศึกษาปริยัติธรรมแผนกบาลีบ้าง

๓. ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในการเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมว่าเป็นอย่างไร

^๔ พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต (แช่ลิ้ม), “สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

บรรณานุกรม

๑.) ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑.) หนังสือ:

กรมวิชาการ. สถาบันภาษาไทย. แผนพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนภาษาไทยและการใช้ภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

กรมศาสนา. วัดพัฒนา ๔๔. กระทรวงศึกษาธิการ. กองพุทธศาสนสถาน, ๒๕๔๔.

กระทรวงศึกษาธิการ. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

กรุณา เรืองอุไร และ กุศลาลัย. อินเดียนสมัยพุทธกาล. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. การตรียา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๓๗.

_____. อินเดียนอุทวิปที่นาที่. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๔.

กอง. บาลีสนามหลวง. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๙.

_____. เรื่องสอบบาลีของสนามหลวงแผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๙.

เกษม วัฒนชัย. การประกันคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชวาล แพร่ตกุล. เทคนิคการวัดผล. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.

ชัยชาญ วงศ์สามัญ. การวางแผนการสอน. ขอนแก่น: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: วิพรินท์, ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชาญชัย อาจินสมาจาร. **หลักสูตรและการสอน**. ปัตตานี: สถาบันเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ, ๒๕๕๓.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: เทพเนรมิต, ๒๕๔๑.
- ชูศรี สุวรรณโชติ. **หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๔.
- ทิพย์เกสร กำปนาท. **การวัดและการประเมินผลการศึกษา**. เชียงใหม่: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๑.
- ธำรง บัวศรี. **ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธนัชรพิมพ์, ๒๕๔๒.
- นงเยาว์ ชาญณรงค์. **ศาสนากับสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.
- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. และวลัยพร ศิริภิรมย์. **แนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานศาสนากับการเรียนรู้, ๒๕๔๕.
- นิตยา เปลื้องนุช. **การบริหารหลักสูตร**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔.
- นิตยา สุวรรณศรี. **หลักสูตรการจัดการประถมศึกษา**. อุดรดิตถ์: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, ๒๕๔๑.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ. **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**. เอกสารการสอนชุดวิชาคหกรรมศาสตร์กับการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ ๑-๗. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๔.
- บรรจบ บรรณรุจิ. **ประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ ๒๕๕๕.
- บรรพต สุวรรณประเสริฐ. **การพัฒนาหลักสูตรโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. เชียงใหม่: แสงศิลป์, ๒๕๔๔.
- บุญชม ศรีสะอาด. **วิธีทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาสน์, ๒๕๔๓.
- บุญสืบ อินทสาร. **เทคนิคการสัมพันธไทยประโยค ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นนทบุรี: เจริญผล, ๒๕๔๘.
- _____. **ธรรมบท ภาค๑ แปลโดยพญ์ญชนะประโยค๑-๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: เจริญผล, ๒๕๔๗.
- ปกรณัม ปรียากร. **ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **สตรีในคัมภีร์ตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, ๒๕๕๓.
- ปานระวี ยงยุทธวิชัย. คู่มือการเขียนแผนการสอนและแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อขอเลื่อนตำแหน่ง
อาจารย์ ๓. กรุงเทพมหานคร: สถาบันส่งเสริมการสอนและการอ่านการเขียนแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๖.
- พระเทพโสภณ ประยูร ธมฺมจิตฺโต. ทิศทางการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช. พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๓.
- พระธรรมปัญญาภรณ์. ประวัติความเป็นมาของสำนักเรียนวัดปากน้ำ พุทธศักราช ๒๕๔๙. กรุงเทพมหานคร: หจก. สตาร์กรุ๊ป, ๑๙๙๔.
- พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต. พระพุทธศาสนาจะวิกฤติต้องคิดให้ไกลรู้ให้ทัน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.
- _____. พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- _____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พระธรรมโมลี สมศักดิ์ อุปสโม. สัทพินิตสุตตมาลา คัมภีร์หลักบาลีมหาไวยากรณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๔.
- พระธรรมวโรดม บัญญา คุณสมปโน. คู่มือพระอุปัชฌาย์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต. แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๔.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๙.
- _____. พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๕๒.
- _____. สอนนาถ-สอนทิต : ชีวิตพระ-ชีวิตชาวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๒.
- พระมหาปฐมพงษ์ งามล้วน. ประวัติภาษาบาลี ความเป็นมาและที่สัมพันธ์กับภาษาปรากฏและสันสกฤต. กรุงเทพมหานคร: รำไทยเพลสเซนเตอร์, ๒๕๔๓.
- พระมหาวิริย วรรณ. ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ไทยในสยามประเทศ. กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๗.
- พระมหาสังเวท ธมฺมเนตฺติโก. แต่งตามธรรมบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประติพัทธ์, ๒๕๓๕.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระราชวรมณี ประยุทธ์ ปยุตโต. **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พิน ดอกบัว. **พระพุทธศาสนากับคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๒.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **จากนาลันทาถึงมหาจุฬาฯ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ มหา นคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- วนิดา เดชตานนท์. **การประเมินผลการเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครราชสีมา: ภาควิชาทดสอบและ วิจัย การศึกษาคณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๔๐.
- วศิน กาญจนวนิชย์กุล. **การวัดและการประเมินผล**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. **พัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.
- วิทย์ วิศทเวทย์. **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. **การศึกษาและความเป็นครูไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเอส พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๔๖.
- สังต์ อุทรานันท์. **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มิตรสยาม, ๒๕๓๕.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.
- สนธิ สัตโยภาส. **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและสืบค้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธารอักษร, ๒๕๕๖.
- สมชาติ สมปิตตะ. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดีบาลี**. ขอนแก่น: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ช่วง วรปุณโณ. **เรื่องสอบบาลีของสนามหลวง แผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๔๙**. กรุงเทพมหานคร: อาทร, ๒๕๔๙.
- สมนึก ภัททิยธนี. **การวัดผลการศึกษา**. มหาสารคาม: ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๔๙.
- _____. **รายงานการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน. พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒. แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร: ไทย วัฒนาพานิช, ๒๕๔๗.

สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับประศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๖.

สุนทร โคตรบรรเทา. หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๑.

สุนันทา สุนทรประเสริฐ. การเขียนแผนการสอนแนวปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษา แห่งชาติ ๒๕๔๒. สุพรรณบุรี: ริมปิง, ๒๕๔๕.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๕๔.

สุวิมล ว่องวานิช. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้แนวใหม่. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราเอกสาร ทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

เสถียร พันธรั้ง. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๙.

เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔.

เสถียรโกเศศ-นาคประทีป นามแฝง. ลัทธิของเพื่อน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิราบ, ๒๕๔๐.

เสริมศรี ไชยสร. ระบบหลักสูตร-การสอน. เชียงใหม่: พระสิงห์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

อัศรพงษ์ สัจจวาจิ. ปรัชญาการศึกษาแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร: แอล.ที.เพรส, ๒๕๔๖.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. หลักการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๓.

(๒) หนังสือแปล:

พระโมคคัลลานเถระ. คัมภีร์อภิธานวรรณนา. พระมหาสมปอง มุทิโต แปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

อานี เท็นซิน พัลโม. รูปเงา ขุนเขา ทะเลสาบ นักบวชสตรีกับการปฏิบัติธรรม. แปลโดย นวรัตน์ ธาระวานิช. กรุงเทพมหานคร: สามลดา, ๒๕๔๙.

เอส. ดัตต์. การศึกษาในพระพุทธศาสนา. แปลโดย อมร โสภณวิเชษฐวงศ์. กรุงเทพมหานคร: โรง พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

(๓) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ขุนทดกิตติ ร้อยพิลา. “ความพึงพอใจการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม สำนักเรียนวัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระครูขันตวิโรภาส บุญรอด. “การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เขตยานนาวา-สาทรและบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระธวัช จิรวฑฒ โอ่วมสอาด. “สภาพการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมของคณะสงฆ์อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- พระนิมิต กลิ่นดอกแก้ว. “สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษาจังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ๒๕๔๙.
- พระบุญประทาน ญาณทีโป ทะปะละ. “ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของ นักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอแจว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระปลัดสมควร อธิบุญโญ วงศ์วรรณ. “การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสมุทรสาคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- พระมหาจිරวัฒน์ กันจู. “ทัศนคติของพระภิกษุ-สามเณรต่อการศึกษาภาษาบาลี : ศึกษาเฉพาะกรณีสาคนักเรียนในเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนสังคม**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนินดำ, ๒๕๕๐.
- พระมหาชลอ ชยสิทธิ์ กาไชยา. “ปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอแจว จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาธีรสุข ธรรมสาโร อุปไชย. “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาสาคนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาบัณฑิต ปณิตเมธี. “การบริหารสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาบุญชัย ปภัสสรเมธี จุฬาน. “ศึกษาสภาพการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของสำนักเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.**

พระมหาประจักษ์ กิตติเมธี ทองดาษ. “การบริหารงานวิชาการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีดีเด่น กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.**

พระมหาสมใจ ธนัสโร ประเสริฐนุช. “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.**

พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต แซ่ลิ้ม. “สภาพปัญหาการบริหารโรงเรียนสหศึกษาบาลีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

พระมหาสรพงษ์ การุญ. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอดงพิกุล จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๑.**

พระมหาอานนท์ ชยานนุโท เหล็กดี. “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.**

พระสมุทรคำพร สุชาติ พิเชฐสกุล. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอดงพิกุล จังหวัดกาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.**

สมชาย ไมตรี. “การศึกษาของพระสงฆ์ในประเทศไทยกรณีศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙.**

(๔) บทความ/รวมบทความ/นิตยสาร/วารสาร:

พระพิพัฒน์ปริยัติสุนทร. “อนุโมทนาภา” ใน **สำนักเรียนวัดเทพศิลา**กับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม. รวบรวมโดย พระมหาทองดี ปณณวชิโร และ พระมหาหวน ยสาโส. กรุงเทพมหานคร: สำนักเรียนวัดเทพศิลา, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระมหาประกาศิต อาจารย์ปาลี แก้วทองเกตุ. “การสร้างความปลอดภัยระหว่างศาสนา”. ใน **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.

พระศรีสิทธิมนี พล อาภากรโร. “ภาษามคธ-ภาษาบาลี”. ใน **รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา**. รวบรวมโดย คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระมหาธีรราชมงคลาจารย์ ช่วง วรปุณโย. “ปัสสนียกถา” **วารสารกัลยาณมิตร ฉบับพระสังฆาธิการ**. เล่มที่ ๑๖. (มกราคม ๒๕๔๘): ๗.

สมพงษ์ สิงหะพล. “ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร”. **วารสารราชพฤกษ์ บัณฑิตวิทยาลัยสถาบันราชภัฏนครราชสีมา**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔๗ (มกราคม ๒๕๔๗): ๑๕-๑๖.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

กรมการศาสนา. “ข้อมูลจากการตรวจการคณะสงฆ์ของเจ้าคณะภาค ๔ ประจำปี ๒๕๓๘”. ใน **เอกสารการประชุมสัมมนาเจ้าคณะภาค**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๘.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๗๔ ก. ๑๙ สิงหาคม ๒๕๔๒.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางพลี. **บัญชีรายชื่อผู้เข้าสอบพระปริยัติธรรม แผนกบาลี**. สมุทรปราการ: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอบางพลี, ๒๕๖๑. (อัดสำเนา).

สำนักทะเบียนและวัดผล. **บัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียนเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี**. วัดกิ่งแก้ว: สำนักทะเบียนและวัดผล, ๒๕๖๑. (อัดสำเนา).

_____. **บัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียนเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี**. วัดบางพลีใหญ่ใน: สำนักทะเบียนและวัดผล, ๒๕๖๑. (อัดสำเนา).

_____. **บัญชีรายชื่อผู้ลงทะเบียนเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี**. วัดบางโกลนใน: สำนักทะเบียนและวัดผล, ๒๕๖๑. (อัดสำเนา).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

พระมหาปริตตา สกฤตมโม. **ความเป็นมาของภาษาบาลี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.balee.net/title.html [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑].

วัดปากน้ำ. **การศึกษาของสงฆ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.watpaknam.org/education/edu๒๑.html> [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

วิกิพีเดีย. **ประวัติอำเภอบางพลี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/อำเภอบางพลี> [๒๔ กันยายน ๒๕๖๑].

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานแม่กองบาลีสนามหลวง. **หลักสูตรบาลีศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ.๒๕๕๖**. [ออนไลน์].
แหล่งข้อมูล: http://maekongthamnoip.org/newweb/mydata_book/index
mydata book [๑๙ กันยายน ๒๕๖๑].

(๗) สัมภาษณ์:

- สัมภาษณ์ นายมหาพรชัย สังข์ทอง. อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโหลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ สมปอง สมบุญโณ. เจ้าสำนักเรียนวัดบางโหลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระมหากาญจนะ มหฆมาสโย อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโหลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๖ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระมหาทรงชัย วิชยเกรี. อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระมหาทรงวิทย์ วรทธิฐานิย์. อาจารย์ประจำวิชา วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ. อาจารย์ประจำวิชา วัดบางโหลงใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระศรีรัตนเมธี บุญส่ง กลญาโณ. เจ้าสำนักเรียนวัดกิ่งแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.
- _____ พระราชเสนาบดี จรัญ สิริธมโม. เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ, ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

๒. ภาษาอังกฤษ

Books:

Bhikkhu Bodhi. **The Noble Eightfold Path**. Kandy: BPS., 1999.

Carter V. Good. **Dictionary of Education**. 3rd ed. . New York: McGraw- Hill Book company, 1973.

Chandradhar Sharma. **A Critical Survey of Indian Philosophy**. 8th ed. . Delhi: Motilal Banarsidass, 1991.

Glenn Langford. **Philosophy and Education**. London: Macmillan, 1968.

John B. Hough and Thomas K.Duncan. **Teaching :Description Analysis**. Massachusetts: Addison-Wesley, 1970.

Monier Monier Williams. **A Sanskrit English Dictionary**. Revised edition. USA: Oxford University Press, 1920.

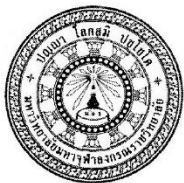
The United National Educational. **Scientific and cultural Organization : UNESCO**. New York: McGraw Hill Book company, 1982.

Thomas Berry. **Religions of India**. Princeton: Princeton University Press, 1973.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจ.รปศ.โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ ๖๑๐๕๒/ ๖๒๖๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อรัญชโย นามสกุล ภูนาเขียว รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่เชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ตรวจแล้ว

ดร.ประเสริฐ อิลาว

13 พ.ย. 2561

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อรัญชโย

โทรติดตอ. ๐๙๒-๘๘๖๐-๓๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจ.รปศ.โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๒๑๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธิตูฒิ หมั่นมี

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อรัญชโย นามสกุล ภูนาเขียว รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่เชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

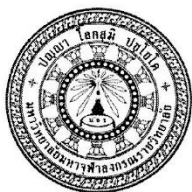
นางอริสรา ๕๐๓๖๐๖๓

(ผศ.ดร. ธิตูฒิ หมั่นมี)

๑๑/๑๑/๒๑

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อรัญชโย

โทรติดต่อก. ๐๙๒-๘๘๖๐-๓๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจพ.รปศ.โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ.๖๑๐๕๒/๑๒๖๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อรัญชโย นามสกุล ภูนาเขียว รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ยินดีอนุเคราะห์ ได้ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยแล้ว

(พระอุดมสิทธินายก,ดร.)
๑๑/๑๑/๖๑

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อรัญชโย

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐-๓๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจพ.รปศ.โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ.๖๑๐๕.๒/ว ๒๑๔

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท, ดร.

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อรัญชโย นามสกุล ภูนาเขียว รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

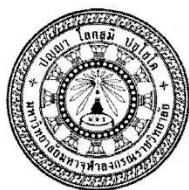
๑๐/๑๑/๒๕๖๑

(พระมหาสุรนนท์ สุนนฺโท,ดร.)

๑๐ / ๑๑ / ๖๑

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อรัญชโย

โทรศัพท์ต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐-๓๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน คณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา กจพ.ร.ป.ศ.โทร/แพกซ์ ๐๓๕-๒๔๘๐๐๐ ภายใน (๘๒๐๓)

ที่ ศธ.๖๑๐๕๒/ ๑๒๐๔

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์

นมัสการ พระสุธีวีรบัณฑิต, ดร.

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อรัญชโย นามสกุล ภูนาเขียว รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่อาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำสารนิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.อรรถเดช

สุพล สุยะพรหม

พระสุธีวีรบัณฑิต,ดร.)
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริม
พระพุทธศาสนาและบริการสังคม
๑๓/พ.ย.๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๑

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อรัญชโย

โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐-๓๖๘

ภาคผนวก ข
ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

ผลการหาค่า Reliability (Alpha)
เรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
ชื่อ พระมหามงคล อริณฺขโย (ภูนาเขียว)

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	30	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	30	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.976	28

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1.1 มีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	104.60	335.145	.815	.974
1.2 มีความเข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอน	104.93	345.995	.710	.975
1.3 หลักสูตรที่เรียนในแต่ละชั้นมีความชัดเจน	104.77	331.840	.889	.974
1.4 หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ	104.90	342.024	.626	.976
1.5 เนื้อหาเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการอยากเรียนรู้	104.83	334.075	.796	.975
1.6 หลักสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	104.90	342.783	.747	.975
1.7 หลักสูตรทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางที่ดี	104.73	339.995	.724	.975
2.1 จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม	104.60	334.248	.880	.974
2.2 ครูมีคุณภาพ และมีแผนการสอนอย่างเป็นระบบ	104.90	346.093	.725	.975
2.3 มีสื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ	104.90	334.438	.793	.975
2.4 มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน	104.90	343.403	.681	.975
2.5 มีการสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาอย่างครบถ้วนตามหลักสูตร	104.80	334.993	.889	.974
2.6 มีหนังสือและตำราเรียนที่ปรับปรุงได้มาตรฐานแบบเดียวกัน	105.13	344.533	.622	.975
2.7 ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน	104.63	333.482	.920	.974
3.1 มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง	104.60	333.352	.836	.974
3.2 มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน	104.97	348.033	.738	.975

3.3 มีการวัดผลและเก็บคะแนนจากการเรียนของนักเรียน	104.83	328.626	.889	.974
3.4 มีการประเมินผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักเรียน	104.87	347.775	.620	.975
3.5 จัดการอบรมก่อนสอบเพื่อพัฒนาความรู้ ประสบการณ์	104.77	341.151	.671	.975
3.6 มีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียน	104.87	342.326	.734	.975
3.7 มีการปรับปรุงระบบการสอนและการจัดเก็บคะแนนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน	104.83	331.109	.915	.974
4.1 มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ	104.73	333.375	.826	.974
4.2 มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษา	105.03	347.206	.546	.976
4.3 มีการวางแผนจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการศึกษา	104.93	331.099	.849	.974
4.4 สำนักศาสนศึกษาจัดสวัสดิการและให้รางวัลครูผู้สอน	105.00	346.276	.525	.976
4.5 มีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ	104.80	335.545	.831	.974
4.6 องค์กรคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการศึกษา	105.00	341.379	.681	.975
4.7 มีการให้นิตยภัตรแก่ภิกษุสามเณรผู้เรียนและครูผู้สอน	105.03	335.137	.771	.975

Reliability Coefficients N of Cases = 30.0 N of Items = 28.0 Alpha = 0.976

๒๕๖๓/๒๕๖๔

ผ.น.ก.น.ท.

(พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ,ดร.)
๓๑ / ๑๐ / ๖๖

ภาคผนวก ค
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง
ของแบบสอบถาม (Try Out)

ที่ ศร ๖๑๐๕.๒/๗๓๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
นมัสการ พระปริยัติวงศาจารย์ เจ้าคณะตำบลบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริณฺขโย รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระภิกษุในการปกครองของพระคุณท่าน
จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

อ.สุรพล สุขะพรหม
นร.ป.๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
๒๘ เม.ย.

ภาคผนวก ง
ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัย
เรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี
ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
ของ พระมหามงคล อริยุชโย (ภูนาเขียว)

รายการ		ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปล ผล
๑ ด้านหลักสูตร									
๑.๑	สำนักเรียนได้มีการชี้แจงให้นักเรียนรับรู้เกี่ยวกับ การเรียนการสอน เช่นวัตถุประสงค์ โครงสร้าง ของหลักสูตร ลักษณะเนื้อหาวิชา การวัดผลและ ประเมินผล	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๒	สำนักเรียนได้จัดให้มีการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ หรือเอกสารเพิ่มเติมที่จำเป็นในการจัดการเรียน การสอน	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๓	สำนักเรียนส่งเสริม รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณ ให้อาจารย์ จัดทำคู่มือเกี่ยวกับหลักสูตรและการ เรียนการสอน	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๔	สำนักเรียนส่งเสริมให้อาจารย์หาความรู้เกี่ยวกับ ขั้นตอนในการจัดทำคู่มือการศึกษานักธรรมเพื่อ ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน	๑	๐	๐	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้
๑.๕	สำนักเรียนสนับสนุนงบประมาณเพื่อผลิตคู่มือ ตำราเรียนต่าง ๆ ใช้ประกอบการเรียนการสอน	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๖	สำนักเรียนสนับสนุนส่งเสริมการจัดทำคู่มือการ เรียนการสอนขึ้นเอง	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๗	สำนักเรียนจัดให้มีฝ่ายบริการสนับสนุนหลักสูตร เช่น ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องสมุด มุมอ่าน หนังสือ การแนะแนว ไว้บริการแก่อาจารย์และ นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๘	สำนักเรียนจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ ในการเรียนการสอนแก่อาจารย์	๑	-๑	๑	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้
๑.๙	สำนักเรียนจัดให้มีหนังสือเรียน และแหล่งความรู้ ให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเวลาเรียน	๑	-๑	๐	๑	๑	๒	๐.๔๐	ตัดทิ้ง
๑.๑๐	สำนักเรียนจัดหาทุนหรือมีกองทุนการศึกษาเพื่อ สนับสนุนส่งเสริมแก่นักเรียนตามความเหมาะสม	๑	-๑	๑	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้

รายการ		ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปล ผล
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน									
๒.๑	การจัดเวลาหรือคาบชั่วโมงในการเรียนการสอนของอาจารย์ได้อย่างเหมาะสม	๑	๐	๑	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๒	สำนักเรียนจัดให้นักเรียนได้เรียนร่วมกัน ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของ อายุ พรรษา ขึ้นอยู่กับความสนใจและความพร้อม	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๓	มีการจัดชั้นเรียนให้ความสะดวกแก่อาจารย์และนักเรียน เช่น จัดชั้นเรียนแยกเป็นกลุ่มเก่ง ปานกลาง และไม่เก่ง อายุ พรรษา เป็นพระภิกษุ สามเณร	๑	๐	๐	๑	๑	๓	๐.๖๐	ใช้ได้
๒.๔	มีการจัดให้อาจารย์ที่มีความชำนาญในเรื่องที่สอนและสามารถถ่ายทอดให้นักเรียนเข้าใจง่ายได้ สอนรายวิชาเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๕	มีการใช้อาจารย์แบบพี่สอนน้อง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ผู้สอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๖	มีการจัดหาวิทยากรภายนอกมาช่วยสอนในสำนักเรียน	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๗	สำนักเรียนให้ความร่วมมือในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๘	มีการเตรียมตัว เตรียมเนื้อหา อุปกรณ์การสอน และสื่อการเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้พัฒนาไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรวางไว้	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๙	มีการใช้เทคนิคและวิธีการสอนหลาย ๆ วิธี รวมทั้งการอธิบาย การทบทวนหรือทดสอบ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองขึ้นมาเป็นนักเรียนที่เก่งขึ้น	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒.๑๐	อาจารย์มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนในการเรียนการสอน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ด้านการวัดผลและประเมินผล									
๓.๑	มีการทดสอบความรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่บกพร่องของนักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	อาจารย์มีการแจ้งให้นักเรียนได้ทราบผลการสอบในแต่ละครั้ง	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้

รายการ		ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	IOC	แปล ผล
๓.๓	มีการจัดให้มีการสอบสนามวัด เพื่อวัดความรู้ นักเรียนก่อนส่งรายชื่อเข้าสอบสนามหลวง	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๔	มีการทดสอบความรู้ระหว่างเรียนเป็นประจำทุก สัปดาห์	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๕	ให้ความรู้ ความเข้าใจกับบุคลากรในการเลือก เนื้อหาเพื่อทดสอบความรู้ ความเข้าใจใน กระบวนการเรียน	๑	๑	๐	๑	๑	๔	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๖	มีการจัดแนวแนวเทคนิควิธีการสอบให้แก่ นักเรียน	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

๒๑/๑๑/๖๑

ภาคผนวก จ
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาทรงชัย วิชยเกรี อาจารย์ประจำวิชาวัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริณชโย รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

พระมหาทรงชัย วิชยเกรี
บัณฑิตให้สัมภาษณ์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริณชโย
โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูกิตติวิสุทธิวัฒน์ เจ้าสำนักเรียนวัดบางโกลนใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริณฺชโย รหสฺสปรจํ ตวันิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

อริณฺชโย, มหาบัณฑิต, ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
๒๐ ธา ๖๑.

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริณฺชโย

โทรติดตอ. ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติอนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิตสาร พระมหากษัตริย์ มหัชฌาธิปไตย อาจารย์ประจำวิชาวัดบางโกลนใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริยุชโย รักษาสัจจธรรมนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอ น้อมสกราบด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริยุชโย

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นิตสาร พระมหาสันติภาพ เหมวณโณ อาจารย์ประจำวิชาวัดบางโกลนใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริยุชโย รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บัณฑิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนิตสารมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนิตสารมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สู่ะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริยุชโย
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๔๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ 33170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้บันทึกเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระรัตนเมธี เจ้าสำนักเรียนวัดกึ่งแก้ว จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริยุชโย รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้บันทึกดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

พระรัตนเมธี
ขอ. บางพลี
๖๖ ธ.ค. ๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริยุชโย
โทรศัพท์ต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังษี
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายพรชัย สังข์ทอง อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดบางโกลงใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริณฺชโย รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ณ ๑๙/๑๒/๒๕๖๑
พรชัย สังข์ทอง
๙ / ๑ / ๒๕๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริณฺชโย
โทรศัพท์ติดต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชเสนาบดี เจ้าสำนักเรียนวัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริยุชโย รักษาสระจำตวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิตให้สัมภาษณ์
ที่วัดบางพลีใหญ่ใน

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริยุชโย

โทรศัพท์ต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๗๙๒

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมีสการ พระเดชพระคุณพระราชเสนาบดี เจ้าคณะตำบลบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริญชโย รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ในการปกครองของพระเดชพระคุณจึงขออนุญาตจากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมีสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมีสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

อธิการบดี
วัดระฆังโฆสิตาราม

สุรพล สุษะพรหม
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๗๙๓

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาส
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑๑ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระมหาทรงวิทย์ วรวิธธูย์ อาจารย์ประจำวิชาวัดบางพลีใหญ่ใน จังหวัดสมุทรปราการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหามงคล ฉายา อริยุชโย รหัสนิสิต ๖๐๐๑๒๐๕๐๖๓
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบาง
พลี จังหวัดสมุทรปราการ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่ง
จะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

พระมหาทรงวิทย์ วรวิธธูย์
นิสิตให้สัมภาษณ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหามงคล อริยุชโย
โทรศัพท์ต่อ. ๐๙๒-๘๘๖๐๓๖๘

ภาคผนวก ฉ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

ชื่อเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์
อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้วิจัย

พระมหามงคล อริณชโย (ภุณาเขียว)

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” โดยแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านหลักสูตร ๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน ๓) ด้านการวัดผลประเมินผล

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open – Ended - Questionnaire) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้เสนอปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน ซึ่งผลจากข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ จะใช้ในการค้นคว้าวิจัยตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอใคร่ขอความร่วมมือ ในการตอบแบบสอบถามนี้ทุกข้อตามความเป็นจริง ทั้งนี้คำตอบของท่านจะถูกเก็บเป็นความลับ และการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นการศึกษาภาพรวมไม่ได้ศึกษาเป็นรายเฉพาะบุคคล

พระมหามงคล อริณชโย (ภุณาเขียว)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ ๑ คำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ที่กำหนดให้หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

๑. สถานะ

☐ พระภิกษุ

☐ สามเณร

๒. อายุ

☐ ต่ำกว่า ๒๐ ปี

☐ ๒๐ - ๒๕ ปี

☐ ๒๖ - ๓๐ ปี

☐ ๓๑ - ๓๕ ปี

☐ ๓๖ - ๔๐ ปี

☐ ๔๑ ปีขึ้นไป

๓. พรรษา

☐ ๑ - ๕ พรรษา

☐ ๖ - ๑๐ พรรษา

☐ ๑๑ พรรษา ขึ้นไป

☐ ไม่มีพรรษา

๔. วุฒิทางการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกนักธรรม)

☐ น.ธ.ตรี

☐ น.ธ.โท

☐ น.ธ.เอก

☐ ไม่มีวุฒินักธรรม

๕. วุฒิการศึกษาปริยัติธรรม (แผนกบาลี)

☐ ประโยค ๑-๒, ป.ธ.๓

☐ ป.ธ. ๔ - ป.ธ. ๖

☐ ป.ธ. ๗ - ป.ธ. ๙

☐ ไม่มีวุฒิเปรียญธรรม

ส่วนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง : โปรดกรอกเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

		ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑ ด้านหลักสูตร		๕	๔	๓	๒	๑
๑	มีการจัดการเรียนตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร					
๒	มีความเข้าใจในหลักสูตรและเนื้อหาที่ทำการเรียนการสอน					
๓	หลักสูตรที่เรียนในแต่ละชั้นมีความชัดเจน					
๔	หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ					
๕	เนื้อหาเหมาะสมและเอื้ออำนวยให้เกิดการอยากเรียนรู้					
๖	หลักสูตรสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้					
๗	หลักสูตรทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางที่ดี					
๒. ด้านการจัดการเรียนการสอน		๕	๔	๓	๒	๑
๑	จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีส่วนร่วม					
๒	ครูมีคุณภาพ และมีแผนการสอนอย่างเป็นระบบ					
๓	มีสื่อและอุปกรณ์เพื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ					
๔	มีการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียน					
๕	มีการสอนแบบบูรณาการ เนื้อหาอย่างครบถ้วนตามหลักสูตร					
๖	มีหนังสือและตำราเรียนที่ปรับปรุงได้มาตรฐานแบบเดียวกัน					
๗	ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน					

		ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓. ด้านการวัดผลและประเมินผล		๕	๔	๓	๒	๑
๑	มีการวัดผลการเรียนการสอนตามสภาพที่เป็นจริง					
๒	มีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน					
๓	มีการวัดผลและเก็บคะแนนจากการเรียนของนักเรียน					
๔	มีการประเมินผลตามพัฒนาการที่เกิดขึ้นของนักเรียน					
๕	จัดการอบรมก่อนสอบเพื่อพัฒนาความรู้ ประสบการณ์					
๖	มีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียน					
๗	มีการปรับปรุงระบบการสอนและการจัดเก็บคะแนนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน					
๔. ด้านงบประมาณในการสนับสนุน		๕	๔	๓	๒	๑
๑	มีการจัดตั้ง/จัดหางบประมาณอย่างเป็นระบบ					
๒	มีการจัดหางบประมาณมาสนับสนุนการบริหารการศึกษา					
๓	มีการวางแผนจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการศึกษา					
๔	สำนักศาสนศึกษาจัดสวัสดิการและให้รางวัลครูผู้สอน					
๕	มีการมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ					
๖	องค์กรคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ ให้การสนับสนุนการศึกษา					
๗	มีการให้นิตยภัตรแก่ภิกษุสามเณรผู้เรียนและครูผู้สอน					

ส่วนที่ ๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระ
ปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๓.๑ด้านหลักสูตร

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓.๒ ด้านการจัดการเรียนการสอน

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๓.๓ ด้านการวัดผลและประเมินผล

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

๓.๔ ด้านงบประมาณในการสนับสนุน

ปัญหา อุปสรรค.....

ข้อเสนอแนะ.....

ขอขอบพระคุณ/เจริญพรขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในการตอบแบบสอบถาม

พระมหามงคล อริณชโย (ภุณาเขียว)
 นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

แบบเจาะลึก (Structured In-depth Interview)

เรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ให้การสัมภาษณ์

ชื่อ / ฉายา.....
 ปัจจุบัน อายุ.....ปี พรรษา.....ดำรงตำแหน่ง.....
 การศึกษาทางโลก.....การศึกษาทางธรรม.....
 ที่อยู่.....ตำบล.....อำเภอ.....
 จังหวัด.....โทรศัพท์.....อีเมล.....
 วันที่ให้สัมภาษณ์.....เวลา.....น. สถานที่.....

ตอนที่ ๒ เป็นคำสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๒.๑. ท่านเห็นว่า ปัจจุบัน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาตามรายด้าน ดังนี้

๒.๑.๑) ด้านหลักสูตร.....

๒.๑.๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

๒.๑.๓) ด้านการวัดผลและประเมินผล.....

๒.๑.๔) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน.....

๒.๒ ท่านเห็นว่า ปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม
แผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นอย่างไร เมื่อพิจารณาตามรายด้าน
ดังนี้

๒.๒.๑) ด้านหลักสูตร.....

๒.๒.๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

๒.๒.๓) ด้านการวัดผลและประเมินผล.....

๒.๒.๔) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน.....

๒.๓ ท่านมีข้อเสนอแนะที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของคณะสงฆ์ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ อย่างไร เมื่อพิจารณา
ตามรายด้าน ดังนี้

๒.๓.๑) ด้านหลักสูตร.....

๒.๓.๒) ด้านการจัดการเรียนการสอน.....

๒.๓.๓) ด้านการวัดผลและประเมินผล.....

๒.๓.๔) ด้านงบประมาณในการสนับสนุน.....

ขอขอบพระคุณ/เจริญพรขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน

พระมหามงคล อริณชโย (ภุณาเขียว)
นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ ฉายา นาสกุล	: พระมหามงคล อริยชโย (ภูนาเขียว)
วัน/เดือน/ปีเกิด	: ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๐
สถานที่เกิด	: บ้านเลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๕ ตำบลบัวบาน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ ๔๖๑๒๐
การศึกษา	: ปริญญาตรี รัฐศาสนบัณฑิต (รบ.) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
อุปสมบท	: ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙
เข้าศึกษา	: เมื่อ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๐
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๑๗๐ ม. ๕ ต.บัวบาน อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์ ๔๖๑๒๐
ผลงานทางวิชาการ	: -